

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTEN

FORUM FOR SLÆGTSHISTORIE

Gemmesider IV – fra numrene 26-29, (2002-2004)

Indhold

Anders Fogh Rasmussens aner		Høring om Statens Arkiver	s. 17
– og mine	s. 42	Kgl. Forordning for skarprettere	s. 58
Breve til amtmanden	s. 26	Kilder til belysning af en bondes	
Dengang der var helte til	s. 21	hverdag	s. 14
Det stod sør'me i avisen	s. 31	Kirkebøger i 2 udgaver	s. 39
Ekstraordinær kirkebogsindførsel	s. 35	Lad os gøre noget – ved det	s. 36
En møller af den rette slags	s. 23	Lad os hige og søge	s. 35
En slags anmeldelse	s. 24	Logo for SSF	s. 4
Et sjældent navn gør ikke altid		Man finder altid noget	s. 11
sagen klar	s. 5	Maren Madsdatter Brøchner	s. 7
Forblæste børn	s. 55	Pater est	s. 19
Fra Grenaa til Tasmanien	s. 46	Rosenkrantzlegenden i ny	
Fund på nettet	s. 32	fortolkning	s. 40
Færgemænd og –koner	s. 28	Studehandleren, der ændrede	
Har du lyst til at vide mere	s. 23	vor historie	s. 59
Hvad skal man dog give sig til	s. 6	Tordenskjolds kammertjener	s. 61
Hvem var Charles Zanchó?	s. 56	Øvle-slægten i Malling	s. 37

Gemmesider IV er genoptryk af de "bevaringsværdige" artikler fra Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreningers blad SLÆGTENS numre 26-29, udgivet 2002-04.

Med hæftet mindes vi afdøde Birgit Øskovs trofaste indsats gennem mange år for både Slægtshistorisk Forening for Aalborgegnen, bladet SLÆGTEN og Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger.

Hæftets første artikel præsenterer SSFs logo – med et signal helt i Birgits ånd: "Kæmp for alt, hvad du har kært!" som det hedder i første strofe af sidste vers af Chr. Richardts kendte "Væbnersang" fra 1867. – Birgit var så absolut den tro væbner eller snarere den tapre

og frygtløse ridder, der som en løve kæmpede for hjertesagen, slægtsforskningen!

Hæftets sidste artikel, der er en forglemmelse fra bladets nr. 23, knytter forbindelsen til Tordenskiold, og som hans soldater dukkede op flere steder, er der artikelforfattere, der forekommer flere gange.

Nemlig foruden Birgit Øskov, Ole Bech Knudsen, Jyllands Allé 2, 3.tv., 8000 Århus C, ☎ 8611 5547, E: obk.aarhus@stofanet.dk og Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg, ☎ 8661 0436, E: blaab@webspeed.dk - hvorfor disse for nemheds skyld er forkortet BØ, OBK og AB.

AB

Logo for SSF,
Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger
af AB. S-26

Flere gange har det været forsøgt at få fremstillet og antaget et passende logo for Sammenslutningen.

Et logo skal have bl.a. følgende kvaliteter: Det skal kunne tåle gengivelse i både stor og ikke mindst lille størrelse, skal altså i sin udførelse være tydelig og enkel; og det skal fortælle noget om organisationen.

De nævnte kvaliteter kender vi så godt fra middelalderens heraldik, læren om våbenskjolde. Her var formålet også, at de rustningsklædte riddere var genkendelige/identificerbare på lang afstand. – I al fald nogle af disse kvaliteter er videreført i vore dages symbolsprog, logoerne. Hvem er i tvivl om, at vi nærmer os en tankstation tilhørende Shell, når vi får øje på den gule muslingeskal i rødt felt? – Heraldikken og dens sprog er ikke nødvendigvis noget støvet og antikveret, der ikke kan bruges til noget i vor moderne tid!

Ovenstående logo er udformet af Flemming Steffensen (gift med nærværende blads redaktør! – findes der bedre kvalifikationer?) efter ide af undertegnede:

Kæmp for alt, hvad du har kært
lyder en verslinje i Chr. Richardts sang *Altid frejdig* fra 1867, og hvad er mere nærliggende at tænke på end det for en interesseorganisation som Sammenslutningen? Vi kæmper som løver vores hjertesag!

At kronede løver og hjerter forekommer i det ældgamle danske rigsvåben fra Valdemarernes tid viser, at Sammenslutningen omfatter hele riget.

I heraldik (og logoer) er løver ikke naturalistiske, de udstråler både "saft og kraft", se blot nedenstående illustration fra Knud Pranges *Heraldik og historie*, 1977. – Til venstre "heraldiske" løver med kraft, til højre slappe løver fra dyreparken i Givskud; de kan ikke bruges til noget i denne sammenhæng!

Gennembladrer man et tidligere nummer af vores blad, ser man tydeligt, at ikke alle foreninger har læst Pranges udmærkede bog. Foreningernes logoer vrimler med træer, der er så angrebet af elmesyge, at selv en hel liter substrat ikke ville have den store virkning! - Træer skal indeholde saft og kraft, ellers sender de jo helt forkerte budskaber om den pågældende forening!

Logoer skal kunne genkendes – også i en lille gengivelse, så de skal være enkle. Overlæssede logoer med masser af små finurligheder er slet ikke sagen. – Jeg har tidligere nævnt det her i bladet, men tillader mig at gentage det i anledning af logoet, som SSFs bestyrelse har fået forelagt og godkendt og senere farvelagt.

Et sjældent navn gør ikke (altid) sagen klar

af Else Skovbo Jensen, Kløvervej 5, 8850 Bjerringbro. E: esj@privat.dk

Fra SLÆGTEN nr. 26

Jeg har for et tidligere familiemedlem - en kvinde født i 1960'erne bærende navnet Meden - forsøgt at finde oprindelsen til dette navn. Overleveringen fortæller, at slægten stammer fra Holland. Hendes oldefar, Marinus Meden, var hende bekendt. Han var nemlig i sidste halvdel af 1800-tallet en kendt skikkelse i Århus, hvor han drev tømmerhandel, og han er ret fyldigt omtalt i forskellige bøger om Århus.

Marinus Meden var født i Holstebro i 1827. Hans far hed Knud Meden. Han tog borgerskab som bendrejer der i 1825, i 1850 som værtshusholder og 1859 som drejer. Han figurerer med sin familie i Holstebro i folketællingerne 1834-55 incl., men derefter forsvinder han. I borgerskabsprotokollen, som Lokalhistorisk Arkiv i Holstebro er i besiddelse af, er tilføjet: "har forladt byen." Jeg har stadig ikke fundet ham død.

Min undersøgelse gik imidlertid først og fremmest ud på at finde hans herkomst. I folketællingerne opgives han at være født ca. 1793 i Vejle. Trods det, at navnet Meden er velkendt i Vejle på den tid, kan jeg ikke finde Knud. Birkedommer og prokurator Johan Meden med familie bor der. I skiftet efter birkedommeren (fra 1806) er Knud ikke nævnt.

Jeg støvsugede folketællingerne på internettet for personer med navnet Meden. Der findes nogle, men jeg kan ikke finde ud af familierelationerne. Det drejer sig ikke blot om birkedommerens børn. Gennembruddet kommer rent tilfældigt.

Jeg har jævnligt lånt de historiske årbøger for Vejle Amt og i flere årgange læst om birkedommeren. Marts 2002 lå 1946-udgaven på mit skrivebord. Den indeholdt bl. a. en artikel om Vejles indbyggere i 1787, baseret på folketællingen. Pludselig faldt mit øje igen på Meden: (Citat) "*Den næstældste søn Peder Terchild Meden, f. 1772 drev det ikke videre end til student og døde 23. april*

1820 i Vejle. Han var gift med Maren Knudsen, f. 1759 i Brøndsted, Gauerslund sogn, datter af gårdejer Knud Pedersen. Hun døde 9. maj 1850 i Vejle" (citats slut).

Knud hedder han jo, ham jeg søger. Her må være en sammenhæng. Maren Meden "kender" jeg fra folketællingen 1845 i Vejle, hvor hun opgives at være født i Gauerslund. Hun må være identisk med Maren Knudsen. Nu er problemet løst. Folketællingen 1801 i Gauerslund oplyser, at Maren Knudsdatter er gift med Lauge Nielsen, og at et af børnene er Knud på 8 år. Opslag i kirkebogen giver hurtigt Knuds fødselsdag (men han var altså aldeles ikke født i Vejle). Forfatteren til artiklen i årbogen 1946 nævner også, at han har fundet en Mette Kirstine Meden i Vejle kirkebog. Hun kunne være datter af student Peder Meden og opkaldt efter sin farmor, birkedommerens kone.

Mormondatabasen Familysearch bekræfter dette og oplyser, at hun er døbt i Vester Sogn.

Kirkebogen er eftersat. Det stemmer. Moderen er Maren Knudsdatter. Faderen "Student Meden".

Hvor og hvornår enken Maren Knudsdatter har mødt denne evighedsstudent og i en alder af 50 år endnu en gang er blevet mor, ligger uden for denne undersøgelse. Men gåden om Knud Medens, egentlig Knud Laugesens, oprindelse er løst.

I Vejle Købstads skifteprotokol for 1850 findes skiftet efter Maren Meden (citats slut) "*Afdøde har været 2 gange gift. Første gang med møller Laue Nielsen i Eegholm Mølle og af dette ægteskab er samtlige 3 sønner, medens datteren Mette Kirstine er af hendes 2. ægteskab med cand. phil. Peder Therkel Meden, som er død for omtrent 30 år siden"* (citats slut).

Den ene af hendes sønner var afgang ved døden før 1850. Han efterlod sig 7 børn, der alle hed Meden. Nogle af dem var

de "ukendte", jeg fandt i folketællingerne, andre var søskende og søskendebørn til birkedommeren.

Konklusion: Det er altså ikke alle med

navnet Meden, der kan føre slægten tilbage til Holland. Birkedommerens slægt kan formentlig. Det har jeg ikke undersøgt nærmere.

Hvad skal man dog give sig til?

af Birgit Øskov, Slægtshistorisk Forening for Aalborgegnens nyligt afdøde formand. S-26

De fleste af landets knap 40 slægtshistoriske forening ser vel af og til tilbage på en sæson, hvor man efter bedste evne forsøgte at opfylde foreningens formålsformulering om at "*udbrede kendskab til og skabe interesse for slægtsforskning samt formidle udveksling af slægtshistoriske oplysninger*". Måske ikke lige præcis den formulering, men så noget der ligner. Som min gamle håndarbejds lærer på seminariet en gang sagde: "I må ikke begynde at brygge øl i håndarbejdstimerne – det ligger helt fast – men bortset fra det, så har faget vide grænser efterhånden!" Og sådan ligger det vel også med måden at leve op til formålsformuleringen rundt omkring i foreningerne.

Her i SLÆGTEN har vi nu 25 gange kunne læse en større eller mindre del af landets slægtshistoriske foreninger over skuldrene, og på årsmøderne har vi hvert år fået kendskab til medlemstallene landet over. Fremover vil alle medlemsforeninger i SSF-regi lade deres programmer offentliggøre i bladet, og det betyder formentlig meget for det fremtidige arbejde landet over. Foredrag bliver kikket ud – måske spørger man sig for, inden man kontraktligt sender bud efter en ny foredragsholder – og andre aktiviteter udbredes måske på anden vis. På årsmøderne får man efterfølgende et ganske lille indblik i forskellighederne landet over – påholdenhed, medlemsfremgang, arbejdslyst eller mangel på samme kan være nogle af de holdninger, man møder.

En meget grundlæggende opfattelse, der bør gennemsyre alt foreningsarbejde i vores regi, er, at alle slægtsforskere er en kilde til ny viden hos andre. Ikke blot de udefra kommende foredragsholdere, der

hver for sig er specialister på deres område. Blot stoppes kontakten med vedkommende jo i samme øjeblik, foredraget er forbi, bilen er startet eller toget kørt.

Det kan være svært at holde forbindelsen med vedkommende – måske så længe, at emnet bliver vedkommende for alle foreningens medlemmer. Langt lettere er det med de oplysninger, de små foredrag eller de ressourcer, man får indblik i – afsendt af foreningens egne medlemmer. Sidemanden ved bordet, damen, der stod i garderoben sammen med én, eller arbejdskollegerne, der også viste sig at være slægtsforskere.

Han har prøvet at arbejde med lægdsruller, hun har brugt en jordemoderprotokol, eller de har været på Rigsarkivet for nylig. Den snak kan fortsætte, og derfor er det utrolig vigtigt, at man i de enkelte medlemsforeninger giver plads og rum til foreningens egne medlemmer, således at de kan komme til orde. Det kan være små foredrag af 10 minutters varighed, det kan være uvarslede indlæg eller egentlige gennemgange af materialer, emner eller andet, som bør bringes til en større offentligheds kendskab.

På længere sigt kunne det derfor være en god ide, at man arbejdede hen imod faste medlemsaftener uden foredragsholdere, således at "ingen kommer til ulejlighed" ved at spørge om noget. Her gælder som altid sætningen "Rom blev ikke bygget på en dag", men en målrettet indsats fra bestyrelsen vil efter en periode bære frugt i retning af, at vi alle som slægtsforskere er ressource-personer, og at det er alles opgave i foreningsregi at hjælpe alle. De store forkromede vendinger, overheads og pegepind det er ikke det, det handler om men blot om en vilje til at lytte og formidle hos alle.

Maren Madsdatter Brøchner – et kig gennem nøglehullet

af OBK. S-26

Den 8. februar 1720 døde køb- og handelsmand, kgl. måler og vejermester i Randers, Mads Mortensen Brøchner, og på 30. dagen den 9. marts mødte skifteretten op i den afdødes gård i Brødregade for at gøre boet op til deling mellem enken og hendes børn og stedbørn.

Mads Mortensen Brøchner havde nemlig været gift hele tre gange. I første ægteskab med præstedatteren fra Alling-Tulstrup, Helvig Lauridsdatter (†1698), var der to børn: Just Madsen Brøchner, født ca. 1692, og Maren Madsdatter Brøchner, født sidst i 1680'erne/først i 1690'erne. I andet ægteskab med præsteenken fra Tostrup-Roum og søster til borgmesteren i Randers, Maren Pedersdatter Karmark (†1711), var der ingen børn. Derimod var der tre umyndige børn, Hans Christian, Maren og Helvig Maria, i sidste ægteskab med præstedatteren fra Holme-Tranbjerg, Elisabeth Christensdatter.

Stervbogården med diverse bohaver og løsøre blev vurderet til 1152 rdl. 15 skl. Men herudover mente den efterladte enke, at hendes to stedbørn Just og Maren skulle trækkes i deres arvelodder for forskellige gaver og udgifter, som deres fader Mads Brøchner havde betalt for dem tid efter anden. Just skulle trækkes for 72 rdl. 3 mk., mens Maren kunne nøjes med 42 rdl. 2 mk.

Strid med stedbørnene

I det hele taget herskede der et dårligt forhold mellem enken og hendes to stedbørn. Just var ved flåden i København og havde fået adskillige rejseudgifter og beklædningsgenstande betalt af faderen. Derudover havde Just ifølge stedmoderen "fortæret trende arveparter af gode summer", nemlig arv efter sin moder Helvig Lauridsdatter, samt efter begge morforældrene fra Alling Præstegård, Laurids Justsen og Magdalene Knudsdatter, i alt næsten 400 rdl.

Og steddatteren Maren havde fået adskillige udgifter dækket af faderen 1719-20, "da hun blev søgt ved proces af hendes mand Josias Møller", ridefoged på Lønborggård.

Den 6. februar 1720 var hun blevet forstrakt med 6 rdl. 4 mk. til nødtørftige klæder, og allerede den 22. januar 1720 havde faderen lejet en vogn fra Randers til Viborg for 2 rdl., "for at udforske sagen imellem Josias og Maren Brøchners". I Viborg havde Mads Brøchner betalt borgmester Borchorst 9 rdl. for "at tage hjemtingsvidnet beskrevet og siden at udføre sagen til ober retten". Desuden havde han foræret borgmesteren en laks til 2 rdl. 1 mk. (Sikkert en af de gode fede Randerslaks). Og efter faderens død havde stedmoderen "assisteret Maren af medynk" med 2 rdl.

Både Just og Maren havde åbenbart været lidt spendable, og stedmoderen skrev til skifteretten, at "det er hver mand bekendt, hvad hjertesorg bemeldte Just og Maren Brøchners haver forårsaget deres salig fader til hans døds befordring".

Men Maren følte ingen trang til at betale noget til dødsboet, og hun skrev til skifteretten om stedmoderens krav: "Vedkommer mig ikke, thi om en fader enten af kærlighed til sit barn eller per kuriøsitet gør bekostning for at efterforske en sag, tilkommer ikke barnet at betale".

Jamen, hvad var det dog for en sag Maren havde rodet sig ud i?

Maren Brøchners ægteskab

Maren Madsdatter Brøchner var blevet trolovet i Randers den 29. april 1710 (vielsesdato mangler) med Josias Møller, som da tjente hos stiftsbefalingsmanden på Fussingø. De har formodentlig levet sammen i en del år, men 18. oktober 1719 stævnedes Josias Møller på Viborg Landsting "sin undvigte hustru Maren

Brøchner" til at møde på Viborg Byting 4. december 1719 "for vidner at anhøre og til spørgsmål at svare, alt betræffende hendes formenende letfærdige levned fremdragelse imod sin ægtepagt og imod sin ægtemand. Derefter ligeledes at møde for Consistorii Retten 20. december 1719, hvor Josias Møller agtede skilsmisdom efter loven at forhverve".

Kort sagt, Josias ville skilles.

Muligheder for skilsmisse

Der var i 1719 to muligheder for at opnå skilsmisse, enten ved en kongelig bevilling udstedt gennem Danske Kancelli eller også ved en tamperretsdom.

Tamperretten var en gejstlig domstol, som især behandlede ægteskabssager. Retten var som hovedregel bestående af stiftamtmanden, biskoppen, provsten og nogle sognepræster. Den forurettede ægtepart skulle selv fremskaffe tingsvidner fra herreds- eller byretterne om modpartens forsyndelser. Derefter forelagdes disse attester til vurdering hos tamperretten, som kunne afsige skilsmisdom, hvis beviserne fandtes tilstrækkelige.

Indtil 1790'erne var kongelige skilsmissebevillinger ikke i overtal. Langt de fleste ægteskabssager behandlede ved tamperretterne, som dog blev ophævet 1797 (på Sjælland allerede 1771).

Sagen for Viborg Byting

Ifølge normal praksis ser vi derfor også, at Josias Møller først vil have vidner afhørt ved Viborg Byting, og derefter sagen forelagt Viborg Stifts Tamperret (ovenfor kaldet Consistorii Retten). Den 4. december 1719 mødte da prokurator Jens Kierulff op på Viborg Byting på vegne af ridefogden Josias Møller på Lønborggård.

Prokuratoren fremlagde forskellige stævninger, hvorved han havde indkaldt vidner til at forklare om Maren Brøchners letfærdige forhold. Men inden man gik i gang med afhøringerne, lod retten trede gange lydeligen pårabe, om Maren

Brøchner med lavværge var tilstede, eller nogen på deres vegne, som herimod agtede noget at svare, men ingen fremkom. Maren havde nok ikke den store lyst til at lade sig offentligt udhænge.

Nu mødte vidnerne frem, eden blev oplæst af lovbogen for dem, de blev erindret om dens vigtighed, og derefter aflagde de deres vidnesbyrd ved ed med oprakte fingre efter loven.

Det viste sig, at Maren Brøchner var i tjeneste hos ritmester Leegaard og hustru, der lå indkvarteret i Viborg hos øltapper Jens Ottesen Holbech. Første vidne, Anders Jørgensen, der tjente hos Holbech, forklarede, at han tit og ofte i forgangen vinter havde hørt, at Maren var kommen ind i Jens Ottesen Holbechs liden stue og bedt Hans Olesen Rytter gå med sig, så han undertiden måtte gå fra sit måltid.

Prokurator Kierulff ville vide, om Hans Olesen Rytter havde været hos Maren om natten, men Anders Jørgensen var sig sin aflagte ed meget bevidst og forklarede, at han godt nok havde set Hans gå ind til Maren om aftenen og ikke set ham igen før om morgenen, men om han havde været hos Maren hele natten, vidste vidnet ikke.

Anne Pedersdatter, der også tjente hos Holbechs, havde hørt, at hendes madmoder bebrejdede Hans Rytter for sit forhold til Maren Brøchner, men han havde blot svaret: "Hvem der vil ikke have det bedre, får at have det så godt". Prokuratoren spurgte, om Anne ikke havde hørt efter ord og rygter, "at Hans Olesen Rytter og Maren Brøchner havde ligget i med hinanden i horeri?", hvortil hun svarede, at hun godt nok havde hørt, at Hans Rytter og Maren "havde handel sammen". Dog havde hun ikke set, at de havde forøvet nogen usømmelig gerning med hverandre.

Da en hel del af de indstævnedede vidner ikke var mødt, blev sagen opsat (dvs. udsat) til 18. december 1719, og de udeblevne vidner blev pålagt at møde under

faldsmåls straf. De blev med andre ord truet med økonomiske sanktioner, hvis de fik forfald, dvs. hvis de igen udeblev uden gyldig grund.

Flere vidner afhøres

Maren Brøchner mødte heller ikke op ved det nye retsmøde 18. december 1719, men prokurator Kierulff fortsatte uanfægtet med afhøringen af flere vidner. Han spurgte bl.a. et vidne, Mette Nielsdatter, om hun ikke havde hørt rytteren Dammeletts hustru beklage sig over, "at hendes mand satte sine penge hen på Maren Brøchners?". Dog var det ikke alle vidnerne, der dansede efter prokuratorens pibe, og Mette Nielsdatter svarede, at det havde hun ikke hørt af nogen anden end prokuratorens mund her for retten!

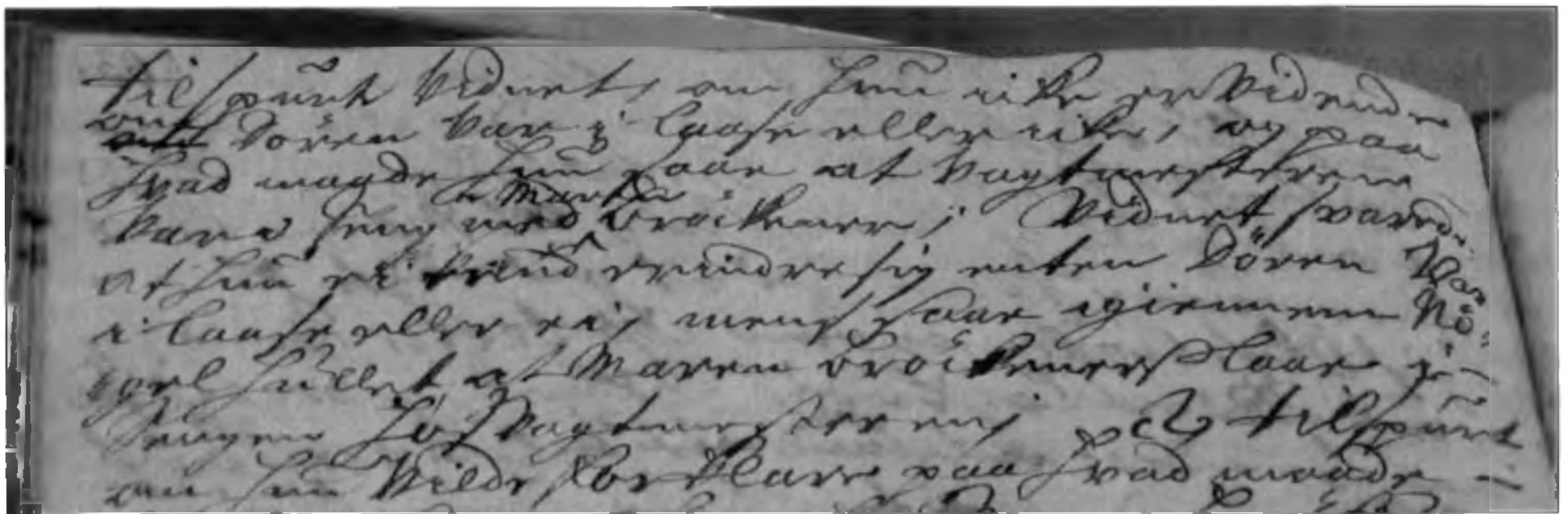
Konsumtionsbetjenten Christen Fruerlund, som forleden år 1718 havde tjent i gårde med Maren Brøchner hos ritmester Leegaard, forklarede, at han en aften sammen med ritmesterens hustru kom til Marens kammerdør og bankede derpå. Da hørte han, at det skramlede fra kammeret, og lidt efter kom Maren ind ad gårddøren. Men om morgenen derefter så vidnet, at der udenfor et af Marens kammervinduer stod trådt i sneen af tøfler, som han syntes var Marens tøfler og

derover præsumperede, at det var hende, der var sprunget ud ad vinduet ved den tummel, han havde hørt, (så hun havde nok alligevel haft besøg!).

Og Christen Fruerlund kunne da også berette, at Hans Olesen Rytter mange gange var ude af sin seng om natten, men ikke ude af gården, samt at han havde savet af Maren Brøchners kammerdør og smurt låsen og hængslerne, så det ikke skulle høres, når døren gik op og i.

Men Thomas Andersen Kræmmers hustru Kirsten Castensdatter kunne alligevel sætte trumf på. Hun forklarede, at Maren engang var kommet for at besøge en vagtmester, der var indkvarteret hos Thomas Kræmmer. Vagtmesteren skyldte Maren tre sletdaler, og vidnet havde vist Maren ind til vagtmesteren, som lå på sengen i sit kammer. Da vidnet lidt senere så ind i kammeret for at se, hvad de bestilte derinde, da lå Maren i sengen hos vagtmesteren!

Prokuratoren ville være helt sikker og spurgte vidnet, om døren var i lås eller ikke og på hvad måde hun så, at vagtmesteren var i seng med Maren? Vidnet kunne ikke erindre, om døren var låst eller ej, "men så igennem nøglehullet", at Maren lå hos vagtmesteren. (Ak ja, de nøglehuller!).

[Prokurator Kierulff] tilspurgte Vidnet, om hun icke er vidende om Døren var i laase eller icke, og paa hvad maade hun saae at Vagtmesteren var i Seng med Maren Brøckener. Vidnet svarede: at hun ei kand erindre sig enten Døren var i laase eller ei, men saa igjennem Nøgelhullet, at Maren Brøckeners laae i Sengen hos Vagtmesteren. (Viborg Byfogeds jistotsårptlpæ 1716-20, fol. 403 b)

Nu mente prokurator Kierulff at have anklager nok mod Maren, og flere vidner havde også berettet, at hun var i ond rygte og ry for horeri. Prokuratoren bad om at få udstedt et beskrevet tingsvidne af retten, dvs. en udskrift af justitsprotokollen om sagens gang.

Sagen forelægges Tamperretten

Næste skridt var møde i Tamperretten, som blev holdt 20. december 1719 i Viborg Domkirke under forsæde af biskoppen, provsten og nogle sognepræster. Sagen måtte dog opsættes (udsættes), da prokurator Kierulff endnu ikke havde modtaget det beskrevne tingsvidne fra Viborg Byting.

Sagen skulle for Tamperretten igen 21. februar 1720, men da var Marens fader Mads Mortensen Brøchner allerede død den 8. februar. Ifølge stedmoderen havde Maren medvirket til sin faders store hertesorg og døds-befordring. Og selv den fede Randerslaks til borgmesteren i Viborg kunne ikke forhindre sagens gang.

Behandlingen i Tamperretten trak dog ud, da Maren via sin befuldmægtigede lod forstå, "at hun agtede andre bevisligheder at føre og contrastævning at tage". Sagen opsattes et par gange, men Maren mødte ikke op med beviser, og endelig 18. september 1720 faldt dommen:

Da adskillige beedigede attester havde bevisliggjort Maren Brøchners letfærdige og uforskammede forhold, og hendes mand Josias Møllers skikkelige og kristelige levned, så han ikke ansås at have givet hende nogen årsag til slig uskikkelig letfærdighed, da kunne man ikke rettere kende, end at det imellem dem forhen værende ægteskab burde være ophævet og ham tilladt udi nyt ægteskab efter Guds forsyn at indtræde.

Videre skæbne uvis

Josias Møller benyttede sig hurtigt af den opnåede skilsmisse til at indgå nyt ægteskab 7. april 1721 i Kolding med Florentina Clemensdatter.

Hvad der senere skete med Maren Brøchner, står imidlertid indtil videre hen i det uvisse. Og det samme gælder for hendes spendable broder Just.

Dørenes låse og hængsler havde man husket at smøre, men nøglehullerne havde man glemt at dække til.

Kilder

Randers Byfoged. Skifteprotokol 1698-1703, fol. 69a-84a. (B 50, 338) Helvig Lauridsdatter.

Randers Byfoged. Skifteprotokol 1701-15, fol. 394b-405b. (B 50, 339) Maren Pedersdatter Karmark.

Randers Byfoged. Skifteprotokol 1698-1731, fol. 426b-450b. (B 50, 340) Mads Mortensen Brøchner.

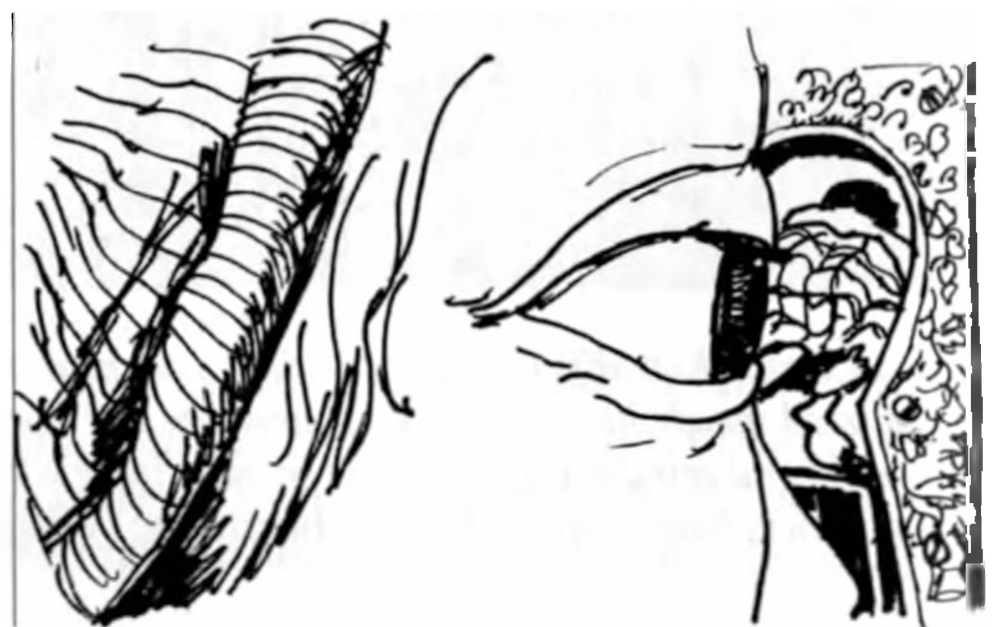
Viborg Landsting. Dombog 1719-31, fol. 33b-34a. (B 24, 584) Stævning.

Viborg Byfoged. Justitsprotokol 1716-20, fol. 388a-391a og 400b-404a. (B 45, 3) Vidneafhøringer.

Viborg Bispearkiv. Tamperretsprotokol 1717-97, fol. 4b, 5a, 5b-6a, 6a-b. (C 2, 300). Skilsmisedom.

Ole Bech Knudsen: Separations- og skilsmisssager. En arkivvejledning, i Personalhistorisk Tidsskrift 1993, s. 143-55.

Ane M. Ørsted Schultz: Tamperretsprotokollerne. Ægteskabsskildringer med mange muligheder, i Fortid og Nutid 1993, s. 284-99.

Man finder altid noget, når man leder efter noget helt andet...

af Birgit Øskov. S-26

Utallige timer har jeg med min efterhånden 20 år gamle interesse – slægtsforskningen – tilbragt på landsarkivet i Viborg, og utallige er de kirkebøger og folketællinger jeg i den forbindelse har været i nærheden af. Meget tidligt i forløbet stødte jeg ind i ovenstående "meget kloge og forstandige udtryk", og utallige gange har jeg siden måttet sande, at det var så sandt, som det var skrevet.

I forbindelse med min slægtsforskning har jeg "været" i en lang række forskellige byer – af og til vender jeg dog for en stund blikket til kirkebøgerne og folketællingerne fra Nørresundby, hvor jeg selv er født og har boet næsten hele mit liv. Det giver særlige oplevelser, når tidligere klassekammeraters specielle efternavne pludselig dukker frem på gotisk ved en fjern forfaders vielse, gadeskilte og byens velyndere passerer forbi, når atter andre efternavne står prentet med blæk, og endelig får huse, fabrikker og institutioner "nyt liv", når en indførsel i kirkebogen studeres.

Fra et besøg på landsarkivet i foråret 2002 dukkede nedenstående op:

Død 1913 3. November på Svovlsyre- og Superphosphatfabrikken "Limfjorden" Lars Helverskou Andersen, ugift Tømrer i Nørresundby, boende Spiessgade 4, født 5. Marts 1894 i Jerslev Sogn, Søn af Landbruger Søren Christian Peter Andersen og Andrea Marie Christensen af Nørresundby. Mistede Livet ved Sammenstyrtning af den under Opførelse værende Svovlsyrefabrik "Limfjorden".

Et hurtigt notat blev taget, for var der ikke noget om, at en god slægtsforskerkollega "samlede" Helverskou-personer? Jo, det gjorde han da godt nok, men "ham kendte han i forvejen" – det var ikke en af de

rigtige, men fint nok alligevel! For resten så havde han endda både avisomtale og dødsannonce fra den gang – vil du have en kopi af dem?

Det ville jeg meget gerne, idet jeg pt. er meget optaget af, hvordan vi med vores slægtsforskning kommer til at benytte så mange "slags" arkivalier som muligt. I forbindelse med dagens avislæsning er vi bekendt med, at aviserne langt hen ad vejen indeholder personalhistorisk stof – det gjorde fortidens aviser også. Læs blot videre her – i *Aalborg Stiftstidende* fra begyndelsen af november måned 1913:

En Ulykke i Nørresundby; Den ny Svovlsyrefabriks Kammerbygning styrtet sammen – en ung Tømrer dræbt og en farlig kvæstet.

Den stærke Storm, der har raset siden i Aftes, foraarsagede i Formiddags Kl. 10 en saare alvorlig Ulykke paa den under Opførelse værende ny Svovlsyrefabrik "Limfjorden" i Nørresundby. Det var i den saakaldte Kammerbygning, der indtager et Fladerum af vel mindst 1000 Kvadratmeter. Underste Etages Ydermure er støbt op i Cement, medens Bygningens Indre næsten udelukkende bestaar af Træværk. Paa 1. Etage var man i Færd med at rejse en Række mægtige Stolper af 27 Alens Længde. De skulde staa lodret i Vejret og danne Fundamentet i alle de øvrige Etager, der kun bestaar af Bræddevægge, -Lofter og -Gulve. Endnu var der altsaa ingen som helst Beklædning, kun de nøgne Bjælker ragede i Vejret – de, der var rejst. Man var ikke færdig med denne Rejsning, men fremdeles beskæftiget hermed.

Og det var under dette Arbejde, at det i Formiddags gik galt. Vinden hylede og peb, den rev i Tømrernes Bluser og fik de lange Bjælker og hermed hele Træværket

til at svaje frem og tilbage. Men det er Bygningshaandværkerne jo saa vant til, saa ingen tænkte noget videre derover, de passede blot paa at holde sig saa meget bedre fast vel vidende, at det under disse Forhold er farligere at færdes højt til Vejrs og manøvrere med store Træer.

Da pludselig begyndte det at knage og brage, og øjeblikkelig var man klar over, hvad der skete, og at nu gjaldt det om at redde sig. I alt var der 10-12 Arbejdere beskæftiget i og paa Bygningen, deraf sad 2 oppe i Toppen. Det var næppe et Sekund om at gøre, men ved et Under blev det af de fleste benyttet paa rette Maade. De sprang til den rigtige Side og undgik at blive ramt af det mægtige Skelet, der nu med et Rabalder, der kunde høres viden om, styrtede sammen. Kun en lykkedes det ikke at komme til Side. Det var en ung Tømmersvend Helverskou Andersen, Søn af Avlsbruger Andersen, Spiessgade i Nørresundby. Han blev ramt og kom i Klemme. Hovedet blev ganske knust.

Af de to, der sad øverst oppe, lykkedes det den ene ved et resolut Spring at falde ned i en Rollgrube, saa han slap ganske uskadt. Den anden gik det ikke saa godt. Han styrtede med ned og blev meget slemt kvæstet, saa der næppe er Haab om, at han bevarer Livet. Hans Navn er Hans Holmen; han er ligeledes en ung og ugift Mand, Søn af Bødker Holmen, Nørresundby Cementfabrik.

Helverskou Andersen var død med det samme, medens der endnu var Liv i Holmen og er det endnu. Begge saa de frygtelige ud. Blodet fløde i store Strømme ned ad den nordre Væg, hvor Ulykken for begges Vedkommende var sket. Der var kun 3-4 Alen imellem dem.

Da Helverskou Andersen var død, tog man sig naturligvis først og fremmest af Holmen, der tydeligvis var ganske bevidstløs. Kun en svag Stønnen kom over hans blodige Læber. Man anbragte ham paa en Fladvogn – andet var ikke ved Haanden – og førte ham til den nærmeste

Læge, som desværre ikke var hjemme. Efter faa Minutters Forløb var der dog Læge til Stede. Den kvæstede blev forbunden og ført til Kommunehospitalet i Aalborg. Han har bl.a. faaet Kæbebenet knust.

Helverskou Andersens Lig blev ført hen i et Skur, hvorfra Faderen senere har hentet ham.

Arbejdet paa den store Virksomhed var da selvfølgelig ganske standset. De fleste Arbejdere var allerede gaaet, men endnu stod dog nogle, store Klynger og drøftede Ulykken. Den havde gjort et meget stærkt Indtryk paa dem alle. I alt var der af Murere, Tømrere og Arbejds mænd et Par Hundrede i Arbejde paa Nybygningerne. Alle undrer sig over, at det ikke gik værre end det gik, og de omtaler med Sympati de to Kammerater. Der var ogsaa en Tømrer, der fik et Slag i Ryggen, og én en Skramme paa Benet, men det var ikke mere, end at de sagtens selv kunne gaa hjem. Mest forunderligt var det, at Formand Lassen var sluppen ganske uskadt. Han stod inde midt under det hele og kunde altsaa ikke springe til Side, men der blev ikke et Haar krummet på hans Hoved.

Med hvilken Kraft, Sammenstyrtningen var sket, var de halve Alen tykke Bjælker, der var smækket over som Pinddebrænde, et godt Vidnesbyrd.

Ansaret – Var der ikke foretaget tilstrækkelig Afstivning?

Tømrerarbejdet ved den ny Svovlsyre-fabrik udføres af Tømrermester Færch i Aalborg. Og Ledelsen med Rejsningen af det omblæste Bygningskompleks forestodes af Konduktør Koefoed Hansen. Begge de to Herrer var dybt rystede over Ulykken. Sidstnævnte, hvem det egentlige Ansvar altsaa maa paahvile, erklærede ikke i Dag at være i Stand til at udtale sig om Ulykkens Aarsag. Thi naturligvis kan man ikke skyde sig ind under Stormen. Det blæste ikke stærkere, end det har gjort saa ofte før, saa det maatte man jo sikre sig imod. Det yntedes om, at der forelaa

en Konstruktionsfejl. Det vil jo antagelig blive opklaret ved det Forhør, der nu vil blive afholdt.

Mellem Arbejderne var den almindelige Mening om Sagen imidlertid en anden. Og det var den, at der ikke var foretaget synderligt af Sikringsforanstaltninger. De mægtige Bjælker var, siger de, kun stivet ganske svagt af, og der synes jo unægtelig at være noget herom. Sagen er jo den, at Bjælkerne i sig selv ikke frembyde nogen Flade for Vinden, og der var som sagt endnu ingen Beklædning. Der skal ogsaa af Arbejderne været talt en Del om, at der burde være noget mere Støtte, men det fandt Arbejdslederen eller Lederne unødvendigt.

Efter Arbejderne at dømme lod det i det hele taget til, at man ikke havde været saa helt tilfreds med Arbejdsforholdene, og der var dem, der sagde, at det var usikkert, at de vendte tilbage til Arbejdspladsen i Morgen. Og der er jo da heller ingen, der behøver at frygte for, at der derefter ikke skal blive foretaget tilstrækkelige Sikringsforanstaltninger.

Hvis det hidtil, som det altsaa siges, har skortet paa den Slags, hviler der nu et tungt Ansvar paa de, der er Skyld deri.

Begge de forulykkede er et Par og tyve Aar. Begge var særdeles afholdt; Holmen havde et fint musikalsk Øre.

"Limfjorden"

skal ifølge Planen være færdig til at kunne paabegynde Virksomheden i Foraaret eller Forsommeren. Sammenstyrtningen vil naturligvis sinke Fuldendelsen en Del.

Forældrenes dødsannonce ses ligeledes i *Aalborg Stiftstidende* dagen efter – 4. november 1913:

At vor kære Søn og Broder,
Helverskov Andersen, i Dag
er afgaaet ved Døden ved Ulykkes-
tilfældet paa Syrefabrikken, bekendt-
gøres sørgeligt for Slægt og Venner.
Spiesgade 4, Nørresundby,
den 3. November 1913.

Andrea og Chr. Andersen.
Føres i Kapellet Tirsdag den 4.
ds, Kl. 8 Aften.

At vor kære Søn og Broder,
Helverskov Andersen, i Dag er
afgaaet ved Døden ved Ulykkes-
tilfældet paa Syrefabrikken, bekendt-
gøres sørgeligt for Slægt og Venner.
Spiesgade 4, Nørresundby
den 3. November 1913
Andrea og Chr. Andersen.
Føres i kapellet Tirsdag den 4. ds,
Kl. 8 Aften.

For lige et kort øjeblik at vende tilbage til denne artikels indledning må jeg nok sige, at der nu er stof til yderligere eftertanke og brug af "nye" arkivalier - her tænker jeg specielt på "Hvordan gik det med Holmen med det musikalske øre?", "Hvordan placerede man i forhørene ansvaret for ulykken?", "Tog avisen efterfølgende sagen op?" og "Gjorde "Limfjorden" noget for at mindes ulykken?" Tja, hvem sagde noget om, at slægtsforskning tager tid!? Lad alt dette være en helt anden historie!

Pudsigt i øvrigt, at der her i de seneste par år under debatten om "tiden efter, at behovet for "Syren" som fabrik var ophørt", netop er fremført argumenter i retning af, at den enestående trækonstruktion her 90 år efter måtte være absolut bevaringsværdig!

Jens Hansen: Kilder til belysning af en bondes hverdag
Fra S-27

Kilde	Arkiv
<p>Arealudnyttelse og kreaturhold Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Størrelsen af det besaaede Areal samt af Udsæden for enhver Eiendom den 15. Juli 1861. Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Størrelsen af det besaaede Areal samt af Udsæden for hver Eiendom den 16. Juli 1866. Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Størrelsen af det besaaede Areal samt af Udsæden for hver Eiendom den 15. Juli 1871. Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Størrelsen af det besaaede Areal samt af Udsæden for enhver Eiendom den 17. Juli 1876. Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Kreaturholdet den 15. Juli 1861 samt fødte Dyr i Aaret 1860. Det Statistiske Bureau: Optegnelse paa Kreaturholdet den 16. Juli 1866 samt fødte Dyr i Aaret 1865. Det Statistiske Bureau: Optegnelse af Kreaturholdet den 15. Juli 1871 samt fødte Dyr i Aaret 1870. Det Statistiske Bureau: Optegnelse af Kreaturholdet den 17. Juli 1876 samt af de i Aaret 1875 fødte Dyr for enhver Eiendom. Det Statistiske Bureau: Optegnelse af Kreaturholdet den 15. Juli 1881 samt af de i Aaret 1880 fødte Dyr, tilligemed antalet af Kjøretøjer den 15. Juli 1881 for enhver Ejendom. Protokol for mejeriet i Oldrup.</p>	<p>Rigsarkivet</p> <p>Odder Lokalarkiv</p>
<p>Aviser Næstved Tidende. Horsens Folkeblad Møns Folkeblad Møns Avis</p>	<p>Næstved Kommunebibliotek Horsens Folkebibliotek Møns Museum Møns Museum</p>

<p>Bøger Topografisk Historisk Haandbog: Aarhus Amt; Dansk Kulturhistorisk Forlag, Aarhus, 1949. Hads Herreds Landboforening, 1853- 1953; 1953. Eliten af dansk kvægopdrættelse og kvægracer, Bind I og II; 1949. Erik Hauberg Lund: Ryttergårde og grønne tofter, egnshistorie fra Vedslet sogn; 1898. Dansk portrætgalleri: Danmarks Land- brug; 1906.</p>	
<p>Dyrlæger Herredsfogeden, Hads-Ning Herre- ders Dyrlæge Protokol 1900-1928.</p>	<p>Landsarkivet i Viborg</p>
<p>Film Egne smalfilm. Fjerkræfilmen, 1942. Landbrugshistorie</p>	<p>Privat. Købt kopi; Lokalhistorisk Arkiv i Næst- ved Slægtsgårdsarkivet</p>
<p>Gårdhistorier Foreningen til Bevarelsen af danske Slægtsgårde. Brandforsikringsprotokoller. Skøde- og panteprotokoller.</p>	<p>Slægtsgårdsarkivet Erhvervsarkivet Landsarkiverne</p>
<p>Kort Flyfotos. Matrikelkort. Minorerede kort. Jordbundskort: Basisdatakort.</p>	<p>Kort & Matrikelstyrelsen do samt Odder Lokalarkiv og Møns Mu- seum Kort & Matrikelstyrelsen og lokalarkiver Statens jordbrugsforsøgscenter i Fovlum</p>
<p>Medicinalindberetninger Næstved Lægedistrikt, Jordemoder- protokol, 1887-1893. Lægedistrikt Møns vaccinationer. Odder lægedistrikt, jordemoderproto- kol. Protokol for Sygekassen i Torrild</p>	<p>Landsarkivet for København m.m. do Landsarkivet for Nørrejylland Odder Lokalarkiv</p>

<p>Præstearkivalier Torrild-Vedslet Præstearkiv: Bog over pligtkørsel til Torrild-Vedslet Kirke.</p>	<p>Landsarkivet i Viborg</p>
<p>Regnskaber: Pollerup Saftstation: Roe- og Affalds-journal 1937. Skattekvitteringsbog. Protokol for Torrild Mejeri. "Odder Korn": Regnskabsbog: Grov-vare, 1904-1905. "Odder Korn": Regnskabsbog: Kolo-nial, 1904-1905.</p>	<p>Møns Museum. Privat. Odder Lokalarkiv. do do</p>
<p>Skatteregnskaber Selvangivelser.</p> <p>Stege Landdistrikts Skatteligning for 1894. Skatteligningsliste over den personlige kommuneskat til Vedslet kommune. Skattehovedbog for Hads Herred, Amtsstuearkiv Aarhus. Værdiansættelse af jorden: - Matrikelen 1844, sogneprotokoller - Hartkorn-extrakter for Voer Herred Fattigvæsenets protokol 1842-1892, Vedslet kommune. Kvægskat 1657 Optællinger 1660 efter Svenskekri-gene.</p>	<p>Lokalarkiver: - Møns Museum - Gedved Kommunale Arkiv via lokal-arkivet i Gedved Møns Folkeblad 6. januar 1894 Gedved Kommunale Arkiv</p> <p>Film: M 51178.</p> <p>Kort & Matrikelstyrelsen</p> <p>Gedved Kommunes Arkiv via Gedved Lokalarkiv</p> <p>Rigsarkivet og Slægtsgårdsarkivet do</p>
<p>Tjenestefolk Folketællinger. Dagbøger. Sognefogedprotokol (Meldingsproto-kol)</p>	<p>Rigsarkivet Privat Landsarkiverne</p>

Høring om "Dokumenternes himmel" = Statens Arkiver!

af BØ. S-27

"Der kom et brev – med bare et par linier....!" til SSFs formand, Elsebeth Ib i begyndelsen af oktober måned 2002. "Invitation til høring om Statens Arkiver" var overskriften, og meningen var, at Folketingets kulturudvalg og landets kulturminister, Brian Mikkelsen, ønskede at få belyst Statens Arkivers funktioner, struktur og behov nu og i fremtiden, herunder landsarkivernes, Dataarkivets og Erhvervsarkivets rolle. I samme forbindelse ville erfaringerne fra professionelle brugere og slægtsforskere blive inddraget, og der ville blive set på, hvilke muligheder en digitalisering åbner op for, som der stod i bemærkningerne til dagens program. Høringen skulle finde sted i Rigsarkivets foredragssal - Harsdorffssalen - tirsdag 22. oktober 2002 kl. 13-17, og blandt oplægsholderne var rigsarkivar Johan Peter Noack, landsarkivar Christian R. Jansen, riksarkivar John Herstad, Norge, professor Knud J.V. Jespersen, Syddansk Universitet, Mogens Rüdinger, Aalborg Universitet, Anne Margrethe Krogh-Thomsen fra Slægtshistorisk Forening for Storkøbenhavn samt en repræsentant fra SSF. Repræsentanter fra pressen og andre interesserede kunne tilmelde sig på forhånd, og man endte med at måtte skuffe nogen – der var slet ikke plads nok til de mange, der ønskede at være med.

I den fine kreds af oplægsholdere og deltagere i øvrigt blev der sagt og fremført mange gode og behjertede synspunkter til fordel for, at vi giver vores efterkommere gode muligheder for at læse historien opbevaret i gode fremtidssikrede magasiner og såmænd også i flotte bygningsmonumenter udsprunget af tidens trend. Tænk bare på eks. Det kongelige Biblioteks nye lokaler i Den sorte Diamant – en "mindre formue" er brugt ud fra disse overvejelser, og hvor er det et flot hus at give vore efterkommere!

Vores stemme

Med SSFs stemme lød vore argumenter således:

"Allerførst vil jeg meget gerne have lov til at udtrykke min glæde over, at man ved denne lejlighed har fundet det vigtigt også at have en repræsentant fra landets mange organiserede slægtsforskere med. Slægtsforskerne i Danmark tegner et meget broget billede – den 93 årige tidligere landbrugskonsulent, der i et forsøg på at kortlægge sin egen slægt har været nødt til at afdække det meste af Himmerlands, den erhvervsaktive midaldrende kvinde, der af sin læge får besked om, at hun fejler en sygdom, der fordrer slægtsforbindelse til Læsø – den må så selvfølgelig afdækkes – den 17-årige gymnasieelev, der i folkeskolen blev grebet af emnet, fordi læreren i 3. klasse stillede spørgsmålet til børnene i historietimen: Hvem er du i familie med?"

Derimellem har vi en meget bred flade af erhvervsaktive, pensionister, efterlønnere og arbejdsløse, der får en meget meningsfyldt tilværelse i selskab med en mængde levende i forsøget på at skildre de dødes liv og levned. I øjeblikket har vi 4500 slægtsforskere organiseret i det fællesskab, som de ca. 40 slægtshistoriske foreninger udgør landet over – sluttet sammen i *Sammenslutningen af Slægts-historiske Foreninger*, hvis repræsentant, jeg er i dag. Slægtsforskernes borgerlige erhverv har vi meget begrænset kendskab til – det vigtigste er ikke, hvad der står på visitkortet i erhvervsøjemed – det vigtigste i vores sammenhæng er: kan du læse gotisk, har du været i en jordmoderprotokol, ved du, hvordan man finder et skifte fra en præst, eller "min oldefar hængte sig – er der skrevet noget om det?"

I foreningerne udføres et meget stort oplysningsarbejde i form af foredrag, studiekredse, kurser, udflugter og medlemsmøder – alt sammen med til at gøre slægtsforskerne

landet over bedre rustet til at slægtsforske, bedre rustet til at gebærde sig på Statens Arkiver og bedre klædt på til at gå i gang med ikke alt for let tilgængeligt materiale.

I *Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreningers* regi udgives en lang række publikationer – halvårsbladet SLÆGTEN med foreningernes programmer i – samt temahæfter og bøger om stort og småt indenfor slægtsforskningen.

Og hvorfor så denne indledning – tja, et eller andet sted må jeg jo gøre noget, hvis jeg skal gøre mig håb om, at denne høring fører til, at man lytter til en stemme fra 4500 danske borgere, der mere eller mindre bruger deres hele liv på at "forstyrre" arkivarerne og bruge arkivalierne på Statens Arkiver.

Med den meget brede personssammensætning i tankerne beder jeg derfor på vegne af de organiserede slægtsforskere så mindeligt om, at I

- ikke ændrer noget på det brede geografiske billede, vi har for indeværende af Statens Arkiver i København, i Odense, i Aabenraa, i Århus og i Viborg. De afstande er til at leve med – måske med mulighed for pladsreservering for brugere længst væk fra!
- ikke laver meget om på den nuværende åbnings- og lukketid – altså bibeholder åbningen om lørdagen!
- ikke gør de fysiske rammer for svære at arbejde med. Hvis forholdene kræver det, kan man blive nødt til at lave "nødløsninger", men da vi har mange ældre og gangbesværede blandt slægtsforskerne, bør det så absolut høre til sjældenhederne, at man gør det.
- passer på de arkivalier, som vi har så megen fornøjelse af. Sørger for, at det store slid, der opstår, når vi bliver flere og flere slægtsforskere – ikke på længere sigt sætter arkivalierne ud af spillet. Digitalisering og kopispredning er en god ting, men kun, hvis det er affødt af, at man ellers i modsat

fald ville stå uden de pågældende arkivalier en skønne dag. Lad være at digitalisere eller overføre til mikro-kort, fordi "tiden kræver det", som Niels Hausgaard siger det, og fordi det er blevet teknisk muligt at have det hele liggende på internettet. Der er intet ønske om det hos den brede slægtsforskerskare – "ting tager tid" og "slægtsforskning tager meget lang tid". Det gør bestemt ikke noget – det er måske faktisk derfor, mange af os overhovedet slægtsforsker – så lad os bevare historiens vingesus og arkivalierne på arkiverne. Registraturer og andre hjælpemidler må derimod gerne gøres tilgængelige på nettet – de er hjælpemidler og med til i fornødent omfang at spare os tid – men hvis for mange arkivalier ligger på nettet og kun der, bliver det umuligt for de "ikke-teknisk-mindede" blandt os at slægtsforske fremover, og det må det ikke blive! Hvis for mange arkivalier ligger på nettet, vil mange også fejlagtigt få den opfattelse, at slægtsforskning blot er "vupti-tryk-på-en-knap" og så var min familie der på et sølvfad! – intet er mere forkert, og intet er mere ødelæggende for vores fælles hobby end det. Når man slægtsforsker, skal man have hele sjælen med i arbejdet – hvor tit kan vi overhovedet i dagens Danmark siges at skulle have det? – og det får man kun, hvis man snegler sig af sted tilbage i tiden.

- etablerer brugerråd ved samtlige Statens Arkiver med slægtsforskere repræsenteret, således at vi sammen i fremtiden kan tage hånd om problemerne og om fornødent forhindre, at de opstår. Vi er endog meget villige til at være med – ikke blot sidde på sidelinien og kritisere, når noget er gået galt – vi vil meget gerne være en aktiv del af de kredse, der bør etableres ved ethvert af Statens Arkiver.

TAK!"

Uha!

En enkelt af kulturudvalgets medlemmer anførte derefter, at man ikke i hans slægt havde været synderligt optaget af slægtsforskning. Det hed sig nemlig, at man blandt forfædrene kunne notere sig – i hvert fald forlød det sådan i "familie-munde" – den spanske lejesoldat, der brændte Koldinghus af. "Det vil vi nødig have offentliggjort"! – så derfor var der ikke forsket i den sag! Trist egentlig, men det kan vel nås endnu!

Fremtiden

Kulturminister Brian Mikkelsen afsluttede høringen med at konkludere, at nu var det på tide at trække i arbejdstøjet. Problemerne på specielt landsarkivet på Jagtvej og Rigsarkivet kan og skal løses snart, og allerede inden sommerferien 2003 mente han at kunne stille med et nyt forslag, således at det nye arkiv får bopæl i Københavnsområdet.

Samtlige medlemmer af udvalget fik efterfølgende et eksemplar af SLÆGTEN

nr. 26, den nyeste udgave af temahæfte nr. 3 "Sognefoged, lægdsmand og dannebrogsmænd" samt den grønne brochure "Slægtsforskning – find dine rødder", så nu er der ingen undskyldning for, at de ikke gør noget – ved det!

Efterskrift

Set udefra er det flot, at man i den store fortravlede verden – blandt andet på Christiansborg – får øje på dagens organiserede slægtsforskere. Tallet er 4500-5000 mennesker af "blandet herkomst", og normalt ses SSF jo ikke i gadebilledet, men i sandhed en god ting, at *Sammenslutningen* findes, er klar til på vore vegne at være interesseorganisation og få foretræde, når det gælder.

Da *Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger - SSF* - valgte at lade sig repræsentere af ovennævnte, vil jeg gerne slutteligt udtrykke min stolthed over, at SSF overhovedet var blevet indbudt, og dernæst at jeg havde fået hvervet at være vores talerør – det var en kæmpe oplevelse!

Pater est

af AB. S-27

Slægtsforskerens hovedopgave er at fremskaffe *filiationsbeviset* for hver enkelt af de genealogiske grupper (fader, moder, barn), hvoraf anetavlen eller efterslægtstavlen består, med andre ord at dokumentere, at det på tavlen anførte slægtskabsforhold er rigtigt. Den tekniske fremgangsmåde ved fremskaffelsen af beviset er naturligvis den samme i begge tilfælde.

Nu er forholdet jo det, at et menneskes fødsel – altså hvem der er moderen – eventuelt kan bevises ved vidneudsagn, medens det fædrene forældreforhold, avlingen, unddrager sig dokumentation. For at komme over denne vanskelighed opererer retsvidenskaben med den fra romerretten kendte grundsætning "pa-

ter est quem nuptiæ demonstrant", dvs. ægtemanden må antages at være fader til de i hans ægteskab fødte børn, indtil det bevises, at han ikke *kan* være det.

Denne præsumptionsregel må nødvendigvis også anvendes i slægtsforskningen; fordi avlingsbeviset ikke lader sig føre, behøver man på ingen måde at stå på vagt ved ethvert filiationsforhold. Der er dog skabt relativ stor sikkerhed for faderskabets rigtighed derved, at ægtemanden selv, ubestridt af andre, på fødselstidspunktet manifesterer sin anerkendelse af at være fader til barnet ved at lade det døbe med sit navn, beholder det i sit hus og opdrager det som sit eget – alt sammen kendsgerninger, som lader sig kontrollere.

Selvom det sikkert er ubestrideligt, at der findes talrige tilfælde, hvor ægtemanden ikke er fader til et i ægteskabet født barn, må man dog vist fortsat fastholde, at troskaben i et ægteskab er reglen – ikke undtagelsen. I langt det overvejende antal tilfælde vil der overhovedet ikke kunne rejses berettiget tvivl om, at kirkebogens eller skifteprotokollens oplysninger om et barns forældre er troværdige.

Det foregående er hentet fra slægtsforskernes bibel: *Håndbog i slægtsforskning*, af Albert Fabritius og Harald Hatt.

Skal min mors døde fætter ændre på det?

Kresten Filtenborg Mortensen blev født 21.4.1926 i Nykøbing på Mors, og han blev dødfunden 10.2.1999 i Mejdal ved Holstebro. Han blev begravet på Egekirkegården i Holstebro sammen med sin 5 år tidligere afdøde samleverske, nedennævnte Jytte Marie Nielsen.

I et kortvarigt, men opløst ægteskab med Emmy Priisholm Andreasen fik han sønnen Niels Filtenborg Mortensen, født 24.8.1951 i Vejle; han voksede op hos faderens forældre på Mors, bor nu i Skive og er ansat ved postvæsenet.

Fra senest 1954 var K.F. Mortensen portør på sygehuset i Holstebro, hvor han stiftede bekendtskab med gangpigen Jytte Marie Nielsen (af det foreliggende fremgår det ikke, om efternavnet udelukkende skyldes ægteskabet med "A.N.", hvis efternavn vel må være Nielsen); Jytte Marie blev født 23.4.1928 og døde 12.3.1994 af kræft. Hun var indtil skilsmissen 1963 gift med "A.N.", der dog allerede 1960 rejste til Grønland, men senere vendte tilbage til Holstebro.

I dette ægteskab fødte Jytte Marie Nielsen - foruden tre ældre døtre - sønnerne Bjarne Nielsen, født 1956, død 5.6.2000, og Per Nielsen, født 1957, nu bosat Krimpendam ved Nibsbjerg Plantage ved Holstebro og ansat som portør på sygehuset i

Holstebro.

Efter skilsmissen 1963 flyttede Jytte Marie sammen med K.F. Mortensen i huset på Bøgevej 22 i Mejdal, hvor parret boede til deres død 1994 og -99. Efter K.F. Mortensens død blev boets værdi opgjort til 1,2 millioner kr.

Striden

Den nu standende strid og retssag drejer sig dels om delingen af denne formue og dels om Per Nielsens ret til at få afgjort, om Kresten Filtenborg Mortensen var hans biologiske far eller ej; selv hævder Per, at afdøde havde fortalt han, at han var det. – Per Nielsens advokat hævder ifølge avisartiklerne med henvisning til de lukkede retsmøder, at genetiske prøver har vist, at Jytte Marie Nielsens ægtemand, den såkaldte ægteskabsfar eller legale far ikke kan være den biologisk far!

Per Nielsen har krævet udtaget vævsprøver til DNA-analyser af den påståede far Kresten Filtenborg Mortensen, da den påståede halvbror Niels Filtenborg Mortensen har nægtet at afgive blodprøver til en sådan DNA-analyse.

Da sagen har principiell interesse, har den været behandlet i alle tre retsinstanser. Byretten i Holstebro gav Per Nielsen medhold, mens Vestre Landsret i Viborg gik ham imod. Derimod har Højesteret 4. september – dog med blot 3 mod 2 dommers stemme – fastholdt Holstebro Byrets afgørelse.

Efter at den påståede halvbror Niels Filtenborg Mortensens frist for afgivelse af en blodprøve udløb 18. september, blev liget af hans far, Kresten Filtenborg Mortensen, opgravet 21. oktober og kørt til Retsmedicinsk Institut i Århus, hvor statsobducent Markil Gregersen fjernede 5 cm. af afdødes lårbensknogle til DNA-analyse på Retsgenetisk Institut i København.

Kilderne til det refererede er artikler af Henrik Breum i *Dagbladet Holstebro-Struer* 17., 19. og 20. september samt 18. novem-

ber 2002 (den sidste artikel er delvist gengivet i en anden af De Bergske Blade, *Viborg Stifts Folkeblad*).

Afsluttende kommentarer

Om DNA-analyser og slægtsforskning findes – ganske aktuel – artiklen: DNA-forskning – slægtsforskerens ultimative redskab, i det netop udsendte hæfte af *Personalthistorisk Tidsskrift* 2002:2.

Kresten Filtenborg Mortensen slægtsmæssige baggrund er for øvrigt ikke ganske ukendt for bladets læsere. Mellemnavnet viser, at han på mødrene side tilhørte den store Morsø-slægt af samme navn. Moderen, Marie Kristensen Filtenborg, 1895-1986, var tipoldedatter af Jens Madsen Filtenborg, 1763-1825, tømmer i Erslev By og Sogn, og hustru Karen Josephsdatter, ca. 1758-1833, nævnt som 38.20 i vores hæfte *Nutiden og Valdemar Sejrs* som forfædre til politeker-familien Dahlgaard. – Så hvis ellers "alt er, som det burde være" kan hans stamtræ følges tilbage til vore middelalder-konger!

Faderen, Niels Chr. Mortensen, 1896-1965, var som flere af sine forfædre postkontrahent på ruten mellem Nykøbing og Sejerslev/Fæggesund, men senere landpost i min fødeby Tøving med bopæl i Galtrup/Øster Jølby. Han var bror til min mormor, og om deres slægt og deres forbindelser med udvandring fra Mors

med baggrund i tilknytning til Brødre-menigheden i Christiansfeld er meddelt oplysninger i efterskriftet til Preben Dammeyers artikel: Et medlem af Brødre-menigheden, i *SLÆGTEN* nr. 22 fra juli 2000. – Problemer omkring udforskningen af den slægtsmæssige baggrund for faderens Niels Chr. Mortensens mormors mor Maren Diderichsdatter har Ole Bech Knudsen fremlagt i artiklen: En hidtil ukendt gren på ABs anetavle, i vores hæfte *Slægtsforskere: Lad os gøre noget – ved det!*

Ganske interessant er det, at Kresten Filtenborg Mortensen har sin pludselige og uventede død til fælles med både faderen, fasteren og to af hendes børn. Og efter avisartiklernes billeder at dømme synes Per Nielsen i al fald at have lighedstræk til fælles med den påståede halvbror.

Men problemet ved den DNA-mæssige påvisning af afstamningen er for mig at se, at denne sag måske kan danne præcedens for ukontrolabelt mange lignende undersøgelser. – "Min far var ikke min far, jeg vil hellere arve hans mere velhavende nabo!" – I dette tilfælde havde der i K.F. Mortensen og Jytte Marie Nielsens 30 år lange samliv været rig lejlighed til at få de juridiske problemer på plads! Og hendes to yngste sønner kunne have fået sandheden om deres fædrene ophav at vide – i tide!

Dengang der var helte til!

af Birgit Chayder, Møllevangsgade 205, 8200 Århus N. S-27

Min tip-tip-oldefar, Jens Rasmussen Buch, nybagt selvejergårdmand i Søby, Lyngby-Albøge Sogn på Djursland, blev i 1808 i sit ægteskab med Maren Joensdatter far til en søn, som fik navn efter sin morfar og altså kom til at hedde Joen, eller som han senere skrev sig "John Jensen Buch". Jens Rasmussen Buch var en foretagsom

mand og kunne, da sønnen John var 21 år, ved mundtlig forening sælge ham proprietærgården Nygaard i Lyngby Sogn for 3000 rdl.

John Joensen Buch giftede sig som 34-årig med den 20-årige Kirsten Jørgensdatter Munch, og efter 2 døtre fik ægteparret 18. juli 1848 deres eneste søn, som helt efter

bogen blev døbt med sin afdøde farfars fornavn og kom til at hedde Jens Buch – uden patronym. Men det er kun den halve sandhed. Ved dåben i Lyngby Kirke den 29. august 1848 fik han i overværelse af egnens jetset det imponerende navn "Jens Leopold Løvenskjold Buch"! Men hvorfor? Jeg ledte forgæves i slægten for at finde familiemæssige årsager til navnevalget.

Tilfældigt faldt jeg i kirkebogen for Lyngby-Albøge over en anden lille dreng, som samme sommer også kom til at hedde Leopold Løvenskjold. Det kunne vist ikke være tilfældigt. Pludselig slog det mig: Havde jeg ikke engang læst en ungdomsbog om Treårskrigen 1848-50, hvori der forekom en helt ved navn Leopold Løvenskjold?

Jeg fik fat i A.D.Cohen: *Krigene 1848, 1849 og 1850 og de faldnes minde* og skulle ikke lede længe, før jeg fandt følgende:

"Fægtningen ved Dyppelbjerg 5. Juni 1848

Vi tabte paa denne Dag foruden vor brave Oberstlieutenant Morgenstjerne og den unge Lieutenavnt Muus, endnu tvende unge hoihiertede Mænd, der fra Broderrigerne vare ilede forud for at deltage i vor Kamp, de svenske Leiutenanter Baron Lejonhufvud og Sommelius, der faldt efter at have kæmpet med sjeldent Heltemod. Den norske frivillige Løvenskjold, der havde tient sig op i dette Felttog til Leiutenant i den danske Armé, faldt haardt saaret i Fangenskab, da han ikke ville tillade Mandskabet at forlade Kampen for at redde ham; vi ere desværre endnu uviste om hans Skjæbne.

Hovedkvarteret, Sønderborg, den 10. Juni 1848, Hedemann."

Allerede den 7. juni skriver en norsk frivillig i et brev hjem: "Jeg er desværre i Uvished om min Landsmands, den brave

Løvenskjolds Skæbne. Om Morgenen havde han drømt, at han blev saaret og fangen; og hans Drøm blev opfyldt. Et Par Minutter efter at han havde skudt en Preusser, og udtrykt sin Glæde derover ved at vifte med sit Tørklæde, blev han ligesom til Hævn derfor, truffen; hans Capitain tror i Underlivet, andre siger i Laaret. Nok, han vaklede efter at være blevet saaret endnu et halvhundrede Skridt og tillod ikke Soldaterne at bære ham bort, men opfordrede dem til i dets Sted at blive ved at slaa paa Tydskerne. Jeg haaber, at vi snart faae en Parlamentair sendt over til Fjenden og da erfare, hvorledes han har det. Løvenskjold havde et næsten eventyrligt Mod og var saa varmt begejstret for denne Sag, at jeg her i Krigen fandt ham høist elskværdig."

Og hvordan gik det så Løvenskjold? I beretningen fra 10. Lette Infanterie Bataillon kan man læse følgende:

"Sec. Lieutenavnt Baron Leopold v. Løvenskjold (norsk) saaret den 5. Juni ved Dybbel og fangen, død i Flensborg den 11. Juni, ført til Sønderborg og der jordet den 5. Juli 1848".

Altså selv uden fjernsyn og internet løb efterretningerne stærkt i 1848: Løvenskjold såres 5. juni, dør i Flensborg 11. juni, begravnes i Sønderborg 5. juli og 29. august opkaldes en lille dreng i et landsogn på Djursland med heltens navn.

Det skulle jo være mærkeligt, hvis de to drenge i Lyngby-Albøge er de eneste i kongeriget, som under krigen 1848-50 blev opkaldt efter en krigshelt. Er der også i din slægt en Leopold Løvenskjold? Eller måske en Munthe Morgenstjerne eller en Olaf Rye?

En møller af den rette slags...

af BØ. S-27

For nogle år siden var jeg med i arbejdet med Slægtens temahæfte Slægtsforskere: Lad os stå vagt og værne og opfandt i den anledning ordet "nabo-foreninger", der passende kunne være en betegnelse for de mange foreninger rundt om slægtsforskere og deres dagligdag, der hver på sin måde dækker et felt, vi på et eller andet tidspunkt er nødt til at interessere os for. Rækken dengang blev indledt med Aalborg Forsvars- og Garnisonmuseums Støtteforening. Den kunne fortsætte og gå over folkedanserforeninger, lokalhistoriske foreninger og Foreningen Danmarks Folkeninder til eks. "Dansk Møllerforening" med protektor Prins Henrik og formand Ernst Linow i spidsen. "Dansk Møllerforening" udgiver 6 gange årligt tidsskriftet "Møllen" med Lise Andersen fra Hadsund Egnsmuseum som redaktør. Pludselig en tilfældig medlemsaften i foreningen stod jeg med "september-oktober 2002"-bladet i hænderne, fordi et medlem ville vise mig en artikel, som han havde taget billederne til. "September-oktober 2002" var "Møllen" nr. 3552, 118. årgang – mildt sagt imponerende!

Mange af vore forfædre har haft tæt tilknytning til den stedlige mølle og møllerfamilie, og hvis vi med vores slægtsforskning vil lære vore forfædre at kende som "hele levende mennesker", bør denne

"nabo-forening" og dens tidsskrift bestemt også gæstes.

Fra bladet kan nævnes dejlige beskrivelser, fotos og tegninger af møller fra hele landet, boganmeldelser (bl.a. Anna Marie Lebech-Sørensens Vindmøller og vandmøller i Danmark, Skibs forlag, 240 sider og ny udgave af Frode Lunds Fynske Vandmøller fra samme forlag), Læsernes hjørne med en spændende historie fra Mandø Mølle samt en annonce for "Maleriarkivet: gamle malerier af møller, kirker, bymiljøer og landlige lokaliteter købes, sælges, formidles og byttes". Bestemt tankevækkende, at noget sådant findes!

Måske er det bare mig, der aldrig før har tænkt på at læse "Møllen" med slægtsforskerbriller – jeg vil da håbe, at andre for længst har set netop en mulighed der for at udvide sin slægtsforskerhorisont. Det kunne være interessant, hvis andre kunne fortsætte rækken i kommende numre af dette blad.

Og så tilbage til overskriften, hvis fortsættelse:

ham ingen sorger huser.

Han maler alle sorger bort,

når kværnen lystigt suser.

- faktisk var noteret med blyanskrift på et bræt i møllen i Høve. Hvis forfader mon det er?

"Har du lyst til at vide mere....?"

af BØ. S-27

"Hvorfor er der ikke flere folketællinger på nettet?" og "Hvor svært er det at renskrive folketællingerne?" var nogle af de spørgsmål, der oftest var at høre, når snakken i Slægtshistorisk Forening for Aalborgegnen gik på Dansk Data Arkiv og folketællingerne der. Langt hen ad vejen var det fint nok at snakke om det – vi vidste godt, at nogle få i foreningen

var endog særdeles aktive, så var det ikke godt nok med det?

Efter jul 2002 var det ikke længere nok, så i efterårsafsnittet af vores program blev et kursus arrangeret – helt på frivillighedens grund forestået af to af vore medlemmer – under overskriften: Finn Jelstrup og Hans Martin Laustsen: Introduktion til KIP (kildeindtastningsprojektet) Har

du lyst til at vide noget mere om det store arbejde med at indtaste folketællingerne på edb? Eller selv lyst til at deltage på et tidspunkt? Så tilbydes et kursus i emnet over to lørdage

15 medlemmer meldte sig – 1. lørdag blev indledt med morgenkaffe (betalt af foreningen) og programmet blev installeret på alle computere. En folketælling (revet ud af de gamle protokoller, som vi kendte så godt fra kopilæsesalen i Viborg) blev udleveret – jeg fik Giver Sogn 1840 – og så var det bare om at komme i gang. ""control g" skifter kartoteksblad", "husk dokumentation" og "lav en sti til dok-filen" – jo, vi fik det hele forklaret godt og grundigt, og så var det bare hjem og fortsætte.

Lørdagen efter morgenkaffe, svar på alle ugens spørgsmål, videre med udskrifterne og korrekturlæserbegreberne. Bedst

af alt – alle skulle have en ny folketælling med hjem, for den første var for længst færdig, og vi havde bestemt mod på at fortætte alle sammen. Giver Sogn 1840 – ja, der boede blot 146 personer, men tænk, at afskriften af dem kunne bidrage så meget til mit nu nuancerede billede af "de gode gamle dage": mange var "Almisselemmer", flere var "Pleiebørn" og den enlige "Gaardmandsenke, der forestod Gaarden" var vitterligt et særsyn.

Dejligt, at et sådant internt kursus drevet af et par ildsjæle kunne fænge – tænk, vi blev "bidt" af det - og samtidigt udførte vi et arbejde til glæde og gavn for alle andre! Kik en dag på Dansk Data Arkiv (www.dda.dk), Dansk Demografisk Database (www.ddd.dda.dk) og Winkip-hjemmesiden (www.winkip.dk) – hvis du har lyst til at vide mere!

En slags anmeldelse

af AB. S-27

Ole Sohn: De drog mod øst. Danskeres udvandring til Rusland og Sibirien 1864 til 1919. København, Høst & Søn 2002. 159 sider. ISBN 87-14-29745-0. Pris 299 kr.

Jeg har med glæde og interesse læst et par af forfatterens tidligere publikationer og var spændt på, hvad denne bog kunne indeholde. Den har været flere år undervejs, viste jeg, så da jeg for præcist et år siden kom på sporet af nuværende statsminister Anders Fogh Rasmussens tipoldefar, Otto Helman Hansen [Bjørnholm]s ophold i Estland 6-8 år til 1896 og senere igen i årene under og efter revolutionen, ringede jeg til Ole Sohn for at høre, om han kendte noget til Otto. Det gjorde han ikke, så da Ole Bech Knudsen og mine resultater var trykt i bladets nr. 25, sendte jeg dette til Sohn. Jeg tænkte, at han så ville prøve at skaffe yderligere oplysninger om Otto – i det mindste ved kontakt til hans i artiklen nævnte sønnesøn, Sven Bjørnholm.

Nu foreligger bogen og er anmeldt i mindst 5 aviser. Bent Blüdnikov anmeldte den i *Berlingske Tidende* 14. november, Arne Hardis i *Weekendavisen* 15.-21. november og Søren Larsen i *BT* 16. november. Disse tre positive anmeldere er enige om, at det er en stor, flot bog med et fremragende billedmateriale, og at forfatteren støtter sig til relativt få førstehåndsberetninger/breve samt efterkommernes beretninger.

Marie Tetzlaffs anmeldelse i *Politiken* 16. november adskiller sig fra de øvrige ved at være temmelig negativ. Sohn "skriver som en brækket arm", en "skuffende tekst", men "smukt udgivet bog" – "billederne er næsten pengene værd i sig selv". Mod slutningen i anmeldelsen denne bredside: "Det er en ærlig sag, at Sohn har benyttet sig af fortællinger fra de slægtninge og dokumenter, han har kunnet støve op, og har været nødt til

at udelade andre. Men det giver nogle til- og fravalg og manglende oplysninger, som er uforståelige og uacceptable, så længe han ikke indvier os i sine kilders hukommelse og mulighed for dokumentation og giver et minimum af metodisk forklaring."

Den femte og sidste anmeldelse adskiller sig væsentligt fra de foregående. Den blev bragt 15. november i *Nordjyske Stiftstidende* og er skrevet af Helge Kierkegaard. – Det var selvfølgelig denne, der vakte interessen for de øvrige, idet dens overskrift lød: *Foghs tipoldefar udvandrede*.

På forespørgsel har anmelderen fortalt, at han blev gjort opmærksom på denne detalje i et brev fra Ole Sohn. – Men anmeldelsen adskiller sig ellers ikke væsentlig fra de tre førstnævnte positive med andet end oplysningen om, at Anders Fogh Rasmussen har bekræftet/gentaget de oplysninger, vi bragte i vores artikel.

Den udvandring, der fra sted fra Danmark mellem 1866 og 1917, omfattede – ifølge Sohn - et par tusinde personer, som for langt den største parts vedkommende var inspireret hertil af de forbindelser, der udsprang af den danske prinsesse Dagmars ægteskab 1866 med den senere zar Alexander III og varede ved til 1917, da revolutionen fjernede hendes søn Nikolaj II fra tronen.

Hvor i det mægtige russiske rige disse danskere bosatte sig, er der vist ingen der ved nøjere besked med. Men Sohn fortæller om et par danskere i de tre baltiske Østersøprovinser: Estland, Livland og Kurland, der 1919 blev selvstændige under navnene Estland og Letland; disse områders landbrugsmæssige forhold mindede vist mest om Danmarks. Han omtaler derefter et par i selve Rusland, men beskæftiger sig så mest med den danske deltagelse i koloniseringen af det mægtige Sibirien.

På bogens side 28 fortæller Sohn - i forbindelse med omtalen af den danske

familie Prechts virke i Estland siden 1880 – kort på 7 linjer, at Fogh Rasmussens tipoldefar, Otto Helman Hansen, 1888 bosatte sig i eller ved Dorpat (nu Tartu) som smøreksporthør, senere som trælasthandler i samme by og sidst blev ansat på "Fl. Smidts cementfabrik ved Reval" (nu Tallinn).

Disse oplysninger er selvfølgelig kortfattede, da de jo udelukkende stammer fra vores artikel. Man kunne måske have forventet, at følgende fejl/misforståelser var undgået:

1. Otto H. Hansen bosatte sig ikke i eller ved Dorpat, da han kom til Estland 1888, men i Rāpina ved Peipus-søen ved grænsen til det egentlige Rusland.
2. Han boede derefter i flere end 20 år i København, før han (vist omkring 1918-20) blev trælasthandler i Dorpat.
3. F.L. Smidths navn havde været stavet rigtigt.

Sohns litteraturliste havde vundet meget ved at nævne artiklernes titler i de periodica, han trods alt nævner (bl. a. vores blad); disse titler ville have vist, hvorfra stoffet til de enkelte biografier stammer.

Ved kontakt med Ottos sønnesøn kunne Sohn have skaffet sig supplerende oplysninger og illustrationsmateriale; det har vi gjort efter artiklens publicering og håber senere at kunne finde anvendelse herfor.

Konklusionen må være, at Sohn synes at have brugt meget færre kræfter på den foreliggende – trods alt flotte - bog end på tidligere publikationer. Og den markedsføring, som afsløres af Helge Kierkegaards anmeldelse harmonerer meget dårligt med den stedmoderlige behandling, Otto Helman Hansen har fået i selve bogen.

Breve til amtmanden i 16- og 1700-tallet

af Kurt Kermit Nielsen, Møllevangs Allé 93, 8210 Århus V, ☎ 8610 6046.

E: kkermit@mail.tele.dk S-28

I bladets nr. 22 fra juli 2000 findes en oversigt over de arbejder, jeg da havde fuldendt, og som kunne erhverves på diskette efter nærmere aftale.

Jeg kan nu tilbyde en cd-rom med min gennemgang af arkivalierne i Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, der omfatter indkomne breve til amtmanden i Skanderborg-Åkær amter 1661-1799 med arkivsignaturen, B5 C. Udskrevet udgør disse uddrag ca. 2.000 sider og omfatter ekstrakter af ca. 13.000 sager. – Disse er behandlet således, at man meget let kan finde hele sagen i pakkerne. Uddragene er affattet således, at læserne får et indtryk af den tids sprog og skrivemåde.

Min interesse for dette meget store – men meget lidt brugte – materiale blev vakt ved et foredrag i Slægtshistorisk Forening i Århus med titlen "Amtmanden var med til det hele". Og da jeg desuden havde mange af mine aner i området, var det meget nærliggende, at det netop blev Skanderborg-Åkær amter, jeg gik i gang med. – At der så også var så meget bevaret fra netop disse amter, nemlig fra 1661 til 1799 fordelt i 115 pakker - dog ikke ret meget før ca. 1700 - gør, at det i almindelighed vil være næsten uanvendeligt for den enkelte slægtsforsker, for hvor finder man netop den person, man interesserer sig for.

Arbejdet startede for ca. 4 år siden og har taget længere tid, end jeg havde forestillet mig, hvilket dog til dels er fordi, jeg ikke har kunnet overholde beslutningen om, at ingen sag måtte fylde mere end ca. 10 linier.

Men ellers har det været en ren fornøjelse at arbejde med de mange forskellige ting, hvoraf jeg blot vil nævne nogle enkelte:

Præsteenken i Ry der klagede til amt-

manden over den nye præst, fordi han bankede på hendes dør og ville ind, når han om aftenen gik hjem fra kroen.

Bonden med det dårlige ben, som feltkirurgen i Randers lovede at kurere med den garanti, at han ingen penge skulle have, hvis benet ikke blev i orden. Det blev det aldrig.

Straffen for ulovlig skovhugst var bl.a. arbejde ved skubkarren i Fredericia, men som regimentsskriver Moldrup ofte påpegede, at da tidspunktet for afstraffelsen uheldigvis netop var i pløje-, sæde- og høsttiden, blev den ofte ikke udstået.

Da der måske i Foerlev var for mange, der begik ulovlig skovhugst, besluttede myndighederne, at der skulle ansættes en skovfoged, men bønderne kunne på ingen måde finde en ledig bolig til ham.

Min anes kone i samme Foerlev var lidt for slem til drikke brændevin. Der måtte klages til amtmanden, fordi hun efterhånden også byttede tjenestefolkenes ejendele bort for den nærende drik.

Uenighed var der ofte. En bonde klagede over, at naboen havde overfaldet hans kone, men desværre viste det sig, at han selv havde startet sagen med at overfalde den pågældende nabo.

Havde man penge til gode, som skyldneren ikke ville/kunne betale, henvendte man sig til amtmanden.

Natmanden i Tåning klagede til kongen, fordi bøndernes koner ikke ville hjælpe hans kone ved en forestående fødsel. Desuden var han utilfreds med, at han og hans familie altid skulle vente til sidst under de kirkelige handlinger.

Spændende er eksempelvis sagen om skarpretteren Witus Wagners ophold på kroen i Skanderborg samt hans kvittering for udført "arbejde"

Den døvstumme matros der havde en præsteattest(!) på, at han havde været i

tyrkisk fangenskab, hvor han fik tungen skåret af, hvorefter han ved hjælp af kridtstreger m.v. havde fået nævnte attest i 2 eksemplarer [så han havde en, når den første var slidt op], der samtidig var en bøn om hjælp med mad og husly. Da han imidlertid senere blev indsat i Skanderborg Arrest på grund af noget forsvundet jern og skydning med pistol, var han blevet rask, så en afhøring kunne finde sted.

- Blev dømt for tyveri, betleri og lediggang
- og blev indsat i Viborg Tugthus 10. juli 1798.

Klage til amtmand og præst fra den forsmåede karl i Gjern, da pigen ikke ville stå ved trolovelsen - vist fordi han havde ændret den aftægtskontrakt med sine forældre, som ellers var godkendt af pigens far. Klageren var også utilfreds med, at han ikke kunne få lov til at se den påståede kongelige tilladelse til ophævelsen af trolovelsen, fordi denne skulle være hos en bekendt i Varde.

Hans Boelund, Boelund, henvendte sig til amtmanden, fordi sønnen Claus Jørgen ved sin grove opførsel imod ham og hans moder havde gjort sig uværdig til den godhed, han havde tiltænkt ham, nemlig at overdrage ham gården nu. Henviste til den tilforn underdanige begæring til "Deres Høje Welbårenhed", at Brøsten Bro måtte overdrages ham i fæste; og han bad underdanigst om, at dersom han enten selv eller ved en anden skulle benytte sig af Boelunds ansøgning om at få denne overdraget til fæste, at det da måtte blive ham nægtet, indtil han forandrede sin opførsel. - Dateret 15 Marts 1799.

Portneren Jens Nielsen ved Skanderborg Arrest dømt for fylderi, ond opførsel imod sin hustru, utro tjeneste og mislig bevogtning samt "Collution" med den udbrudte Hans Hansen af Hvejsel - til ikke alene at frasættes sin tjeneste, men desuden at arbejde 2 år i jern ved Fredericia Fæstning.

J. Høyer, Ry Præstegård, henvendte sig angående en fattig og elendig enke, Ane

Marie Pedersdatter, hvis Mand, Jonas Thomsen, for ca. 4 uger siden døde i største armod og elendighed og ikke efterlod sig andet end en bedrøvet hustru fuld af flod og andre svagheder samt et lidet barn på 3 år. Der var så stor armod, at der ikke engang var til hans begravelse, hvorfor præsten og sognet måtte betale denne, thi hverken han eller hun var født i sognet og kunne følgelig ikke nyde noget af de fattiges kasse.

De kom til sognet et års tid før præsten tiltrådte, hun var født i "Emstok" [Hemstok] i Dover Sogn, men kom som 10-årig til Holsten, hvor de blev gift. Kom siden hjem, men da moderen ikke ville kendes ved dem, opholdt de sig i Ry.

Hendes stiftfader, Jacob Madsen, og moderen, Birte Rasmusdatter, boede i "Horby" [Hårby] i Veng Sogn og skulle være i god stand, men om de kunne overtales til at forsørge hende og barnet, var uvist.

Amtmanden ønskede sagen bragt i orden med hospitalslemmet af Horsens Hospital Jens Pedersen, der var født i Stjær og i mange år havde haft tilhold og pleje hos sine venner og nu afdøde pårørende på det sted, Jens Jexen i Stjær nu beboer.

Da denne var ham uvedkommende og Rasmus Thøgersen i Hårby, som var hospitalslemmets søskendebarn, og nærmeste i live værende slægt, ville aftage ham, så kunne dette ikke nægtes ham. Jens Jexen skulle lade ham medtage sine klæder og andet tilhørende samt den i gården indestående arv.

Han var imidlertid ikke tilfreds med opholdet hos denne og vendte derfor tilbage til Jens Jexen, men Rasmus Thøgersen beholdt hospitalshjælpen, hvorefter Jens Jexen indgav en klage til Rosenørn, der mente, at sagen skulle bringes i orden, idet man ellers kunne vente, at J. J. klagede til kongen.

Præsten i Adslev henvendte sig til amtmanden, fordi han ikke kunne få Niels Pedersens søn af Stilling, Jens Nielsen i Jeksen, og Kirsten Pedersdatter uanset

opfordringer til at lade sig "Copulere", hvorfor han ved sine medhjælpere, Niels Jørgensen af Jeksen og Rasmus Steffensen af Adslev, havde pålagt dem, at dette skulle ske. Men eftersom Jens Nielsen hele sommeren havde været syg og endnu lå i sengen, var præsten samme hos dem for at forrette sit embede, men da de begge en lang tid havde brudt og drillet ham med dobbelt og falske svar, idet de hverken ville svare ja eller nej, svarede fæstemanden omsider nej, at han ikke ville ægtevie sin trolovede, ligesom møen svarede det samme.

Arresterede personer brød ret ofte ud af deres fængsel, hvorefter de efterlystes med beskrivelse af deres påklædning og udseende, hvor de mærkeligt nok ofte blev beskrevet som skulende.

Særligt i sidste del var der mange efterlysninger af forsvundne reservesoldater - herunder beskrivelse af påklædningen, der bl.a. ofte blev angivet som gule bukser

- måske med nathue- og ellers angivelse af lægd, højde, hår og øjenfarve o. s. v.

For at forbedre bøndernes heste blev der visse steder udsat en kongelig hingst, som man ønskede, bønderne skulle anvende til deres hopper. Der foretoges derefter syn på afkommet, ligesom der senere uddeltes præmier til de bønder, som havde den bedste hingst.

Uanset den lange tid jeg har anvendt, er der stadig ting, som kunne blive bedre, bl.a. kan der være usikkerhed med stednavne - enkelte eksisterer måske ikke længere, og stavemåden gør det vanskeligt præcist at fastslå, hvor det er etc. - Så selv om arbejdet nu udsendes, vil der helt sikkert fremkomme rettelser. Men skal jeg i modsat fald vente til det er næsten helt korrekt? - Eller skal jeg gøre det nu, og derefter afvente mulige reaktioner fra brugerne? - Jeg gør det sidste.

Færgemænd og -koner

af Ester Feddersen, Treneparken 56, 6400 Sønderborg ☎ 74 48 90 25.

E: ester.feddersen@get2net.dk S-28

De fleste slægtsforskere erkender, at de alt for sent kom i gang med at forske i slægten. Dem, de skulle have spurgt, er døde!

Sådan var det også for mig. Det begyndte egentlig med, at min mand fik tilbudt en slægtsbog, som en anden gren af familien havde ladet udarbejde om hans mors slægt.

Det vakte hans interesse for også at finde noget om hans fars slægt, og det gik vi så i gang med. Da vi havde nogenlunde styr på det, færdig bliver man jo aldrig, fik jeg lyst til at gå i gang med min slægt og specielt med at forsøge at finde ud af, om en historie, der var fortalt gennem generationer, var virkelighed eller et sagn.

Historien, som jeg som barn fik fortalt af

min mormor, lyder som følger:

En af vore forfædre, Hans Gram, var matros ombord på Christian IV's skib, "Trefoldigheden", og med i slaget på Kolberger Heide. Under slaget blev kongen såret og faldt om på dækket. "Kongen er død", lød råbet, og Hans Gram fik ordre til at stryge flaget, et tegn på overgivelse, men han svarede: "Kongen er kun én mand, vi er folk nok til at kæmpe videre". Flaget blev ikke strøget, det blev tværtimod surret bedre fast. Som bekendt endte slaget med dansk sejr over svenskerne, og kongen var ikke død, men hårdt såret, og han ønskede at se matrosen. Hans Gram var ikke stolt ved situationen. Det var jo lydighedsnægtelse, og det kunne vel også være majestætsfornærmelse at sige "Kongen er kun én mand". Kongen roste

imidlertid matrosen for hans tapperhed og ville gerne belønne ham. Han måtte fremkomme med et ønske, og hvis det stod i menneskelig magt, skulle han få det opfyldt. Han ønskede sig eneret på færgefarten mellem Ballum og Rømø for sig og sin slægt! Min morfar var den sidste i en række af færgemænd gennem flere hundrede år.

Det sidste kan dokumenteres, men hvad med historien om flaget? Her kom jeg for sent i gang,. Min morbror, en søn af den sidste færgemand, var en nær ven af rigsarkivar Hvidtfeldt, og han fortalte engang, at Hvidtfeldt havde vist ham det originale dokument. Det lød jo interessant, men mere opmærksomhed skænkede jeg det ikke dengang. Da jeg gik i gang, var både min morbror og Hvidtfeldt døde!

Jeg skrev til Rigsarkivet, men der kunne man ikke se, at det fandtes.

Så gik jagten ind. Fandtes der bemandingslister fra "Trefoldigheden"? En forespørgsel til Marinens bibliotek og arkiv gav som resultat, at de ikke fandtes, men man var så venlige at medsende fotokopier fra to historiske bøger, hvor søslaget var omtalt, og hvor også historien om matrosens død var omtalt, dog med andre navne!

I Landsarkivet i Aabenraa blev imidlertid Schackenborgs arkiv tilgængeligt efter at prins Joachim havde afleveret det, og det var ordnet og registreret. Ballum birk hørte fra 1660 under Schackenborg. Her fandt jeg forskelligt om færgefarten. Der lå bl.a. et dokument fra 1787 hvor Peder Nielsen Gram (ane 120) søger kgl. stadfæstelse af bevillingen som færgemand på omtalte rute, hvad han også får. Fra den tid kan jeg følge bevillingen frem til 1909, da min morfar solgte færgeriet. Jeg skrev til forskellige mennesker, der har interesseret sig for Ballum og Rømø, men det hjalp mig ikke videre. Dagbladet "Jydske Tidende" og tidsskriftet "By og Land" bragte i hhv. 1965 og 1984 artikler om færgefarten, men de rakte ikke længere tilbage, end jeg selv

havde fundet. Jeg besøgte også Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, uden de store forventninger, og der var der heller ikke hjælp at finde.

Jeg gik så videre med at søge tilbage i slægten og fandt ud af, at Gram slægten i Ballum kom fra Brøns. Stamfaderen, der hed Hans Gram (ane 1928) var født i 1622 og var altså 22 år, da søslaget fandt sted! Det lød besnærende, men der stod intet om, at han var eller havde været matros. Gætteri kan ikke bruges til noget, så jeg måtte se i øjnene, at jeg ikke kom længere ad den vej.

Så vendte jeg interessen mod færgegården i Ballum, hvor slægten også har boet i nogle generationer, så vidt det kan ses helt tilbage til 1640, men der står intet om at de var færgemænd før foromtalte Peder Nielsen Gram dør i 1814.

Det er ikke sikkert, jeg nogensinde får svar på, om det er en virkelig begivenhed eller et sagn, men tankevækkende er det, at historien er fortalt gennem generationer.

Her følger en oversigt over de færgemænd, jeg har kendskab til:

21.04.1729 konstituerer grevinde Anna Sophia Rantzau til Schackenborg på sin umyndige søns vegne Christen Pedersen fra Ballum som færgemand efter sal. Niels Hansen.

Disse to færgemænd har ikke kunnet nærmere identificeres. Det fremgår heller ikke, om de har haft eneret på færgefarten.

Først den 04.08.1786 er vi på sikker grund. Peder Nielsen Gram (f.15.07.1752, d.08.07.1814) ansøger om kgl. godkendelse af bevilling, udstedt af grev Schack, og får den godkendt.

Efter hans død overtager sønnen Laust Pedersen Gram (f.19.02.1795, d.06.03.1827)

Som det fremgår dør han i en alder af 32 år, men hans enke, Helene Margrethe Boysen (f.14.10.1790, d.17.05.1881), hvis

livshistorie følger, ansøger om og får tilladelse til at videreføre færgeriet "med en duelig færgekarl". Hun er gift 4 gange, ovennævnte er hendes anden mand.

Hendes 3.mand er gårdejer og fhv. skibsfører og han overtager færgefarten. Han lever imidlertid kun i 6 år. Efter hans død ansøger hun om at få lov at drive færgeriet videre med kyndig hjælp og får tilladelse til det.

Hendes 4.mand er færgemand og han overtager hvervet den 3.10.1835 og har det indtil sønnen Laust Mikkelsen Gram (f.05.09.1821, d.25.04.1872) kan overtage det 25.07.1860.

Et par år efter hans død, 01.01.1874 overgår det til en svigersøn, Frederik Lausten, (f.29.08.1843, d.10.06.1910). Hans kone, Helene Margrethe Gram, er en datter af Laust Mikkelsen Gram.

Han efterfølges af den sidste færgemand i slægten, Christian Jepsen (f.06.05.1872, d.14.09.1937), gift med Lovise Lausten, en datter af ovennævnte. Han sælger færgeriet 01.04.1909 da helbredet ikke kunne holde til de ofte meget barske ture ved vintertid.

De er mine morforældre, og det er fra min mormor, jeg har historien om matrosen Hans Grams bedrift.

Overfarten foregik med sejlbåd fra Bådsbøl-Ballum til Havneby på Rømø. Oprindeligt var der ingen anlægsbroer, men et billede fra omkring år 1900 viser, at der da var en bro i Havneby. Båden kunne ikke gå helt ind til stranden eller til broen, dertil var det for lavvandet, så de rejsende blev kørt ud til båden på en stiv fjælevogn med særligt store hjul og forspændt et par rolige heste, der var vant til turen.

Tidspunktet for overfarten afhang af tidevandet, der kunne kun sejles ved højvande. Om sommeren kunne turen med god vind gøres på en halv time, men ved vindstille, hvor man måtte stage eller ro, kunne der godt gå 4-5 timer, måske måtte

man endda undervejs vente på næste højvande.

Om vinteren kunne det være en utrolig barsk tur. "Vejen" er markeret med båker (grene eller stænger), men i mørke og tåge kan de være meget svære at følge, og det kan også ske, at de er ført bort af vandet eller af is.

Er der is i farvandet, og den ikke er stærk nok til at bære hestevognen, må de rejsende undertiden vade de flere hundrede meter ud til skibet, måske endda springe fra isskøse til isskøse. Overfarten kunne godt være livsfarlig under sådanne forhold, man risikerede at blive klemmt inde af drivisen med fare for at drive helt ud i Listerdyb. For færgefolkene, der måtte af sted hver dag, har det været et liv så hårdt at man undrer sig over, at det tilsyneladende var attraktivt at få eneret på hvervet.

Efterskrift

Helene Margrethe Boysen, der er nævnt i oversigten over færgemænd, har gjort et særligt indtryk på mig. Hun er født 14.10.1790 i Vesterende i Ballum sogn som datter af gårdejer Hans Boysen Jensen og Anche Hansdatter Mærsk. Hun blev gift 16.09.1809 med Laust Mikkelsen og de flyttede ind på Færgegården, som hendes mand havde overtaget efter sin far, Michel Andersen, der havde haft den i fæste siden 1753.

Det unge ægtepar fik 3 sønner. Den ældste Mikkel Andersen, er født i 1810, men dør året efter. I 1813 får de igen en søn, der også døbes Mikkel Andersen og endelig i 1814 får de sønnen Hans Boysen.

Men så rammes hun af en frygtelig tragedie. I 1815 dør både hendes mand og begge de små drenge. Manden og den sidste af sønnerne døde begge i juli måned hhv. den 16. og den 27.

I en alder af 25 år stod hun nu helt alene, men allerede ½ år senere gifter hun

sig igen. Med Laust Pedersen Gram, der er gårdejer og færgemand på færgefarten mellem Bodsøl-Ballum og Havneby på Rømø, et hverv hans far og bedstefar har haft før ham. Heller ikke dette ægteskab blev af længere varighed, han døde 06.03.1827 "ventelig af slag", som der står i Ballum kirkebog. De fik tre børn. Først datteren Ane Eleonore i 1817, derefter sønnen Laust Mikkelsen Gram, der senere blev færgemand, født i 1821, og endelig datteren Anche Margrethe i 1824.

Efter sin anden ægtemands død stod hun igen alene, men 22.12.1827, altså samme år, gifter hun sig med kongebrev (der var jo ikke gået et år efter hendes 2.mands død) med gårdejer Michel Michelsen Ullerup. Han er fhv. skibsfører og gårdejer og han fortsætter færgeriet. I sit 3.ægteskab får hun en datter, Ane Kjerstine Ullerup, og en søn, Laust Boysen Ullerup. De er begge i live ved folketællingen i 1845.

Men den onde skæbne rammer hende igen! 29.03.1833 dør hendes 3.mand, kun 28 år gammel. Ballum hørte på den tid under Schackenborg, og i godsarkivet ligger der en skrivelse fra hende, hvor hun ansøger om at få lov at beholde færgefarten, da hun, som hun selv udtrykker det: " – står tilbage i frugtsommelig tilstand med 5 uopdragne

børn, heraf 3 af forrige ægteskab" Hun får tilladelsen og i skrivelsen hedder det: " - da hun allerede er i besiddelse af færgegården og førhen som enke har bestyret færgeriet med kyndig hjælp".

Nu sidder hun enke i 2 år, men den 04.06.1835 gifter hun sig for 4. og sidste gang med Nicolei Nicoleisen og får med ham en søn, Hans Nicoleisen, skønt hun nu er 46 år. Hendes 4. mand er gårdejer og færgemand og han har færgeriet til hendes søn af 2. ægteskab, Laust Mikkelsen Gram, overtager det i 1860. Den sidste ægtemand får hun lov at beholde i lige ved 35 år til han dør 09.04.1870. Selv lever hun til 07.05.1881 og bliver altså 90 år, en usædvanlig høj alder på den tid.

Hun har levet under 5 konger: født under Chr. VII, der regerede 1766-1808, derefter Fr. VI 1808-1839, Chr. VIII 1839-1848, Fr. VII 1848-1863. Hun døde under Chr. IX 1863-1906.

Mange store begivenheder i Danmarkshistorien er foregået i hendes levetid. Hvor meget hun har vidst om det, kender vi ikke. Hvor mange efterretninger nåede ud til Ballum? Måske kom nogle af søfolkene i familien hjem med nyheder. Sønnen Laust Mikkelsen Gram sejlede som styrmand og blev gift med en pige fra Christianshavn.

Det stod (sør'me) i avisen...

af BØ. S-28

"Det er utroligt, hvad man finder, når man leder efter noget helt andet", sagde et slægtsforskermedlem en aften til mig og gav mig en kopi af et avisudklip fra *Aalborg Amtstidende* lørdag 16. januar 1889 sålydende:

Gammel Arv

I 1787 døde der en gammel Urtekræmmer i København, som blandt andet havde udsat en Sum af 100 Rdlr. for en Brodersøn, Hans Pedersen, Bering, Søn af en Degn i Maltbek. Forinden Summen

udbetaltes skulde dog Brodersønnen være bleven Mester og Borger i København. Han naaede imidlertid ikke saa vidt, idet han blev Bødker i sit Fødesogn, hvor han i 1812 døde, dræbt af et Træ, som han fældede i Sønderskovgaard's Skov. Overformynderiet, hvor Pengene var indsatte, beholdt derfor disse, indtil det for et Par Aar siden ved Dom blev afgjort, at Bødkeren dog tilkom Pengene. Disse, der fra 100 Rdlr., var voxede til den ret anseelige Sum ca. 2500 Kr., blev derefter tilstillede Skifteretten i Holsted til Deling blandt

Arvingerne. Bødkerens i 1815 sluttede Bo maatte derefter frem til Reasumtion, samtidig med at Arvingerne skulde findes og indkaldes.

Disse, der fandtes spredte rundt omkring, navnlig i Nordslesvig, mødte alle til Skifteslutning i Holsted den 12te ds, og havde her den Glæde at faa udbetalt en for dem temmelig betydelig Sum hver. De var alle uformuende Folk saa at Arven faldt i god Jord. Nogle af Bødkerens Børn og Børnebørn var døde, saa at Arven maatte føres helt ned til Børnebørnsbørn, men

dog var der to af Børnene, der var mødte paa Skiftet 1815 ved Værge, som atter nu Anno 1889 lod give Møde. Vel mødte igen, kunde Skifteretten sige. Ved den meget vidtløftige Stamtavle, som var udarbejdet til Brug for Delingen, blev det i F. Jyllp. oplyst, at Familien nedstammede fra en Præst, Bering, fra Horsenseggen i første Halvdel af forrige Aarhundrede.

Tja, hvem kan mon føre sine aner tilbage til den historie?

Fund på nettet

af Jens Aaberg, Bøgevangen 28, 9330 Dronninglund ☎ 9884 1890. S-28

Hos slægtsforskere hører man ofte: "Jeg fandt lige noget på nettet!"

Der er heller ingen tvivl om, at man på nettet kan finde mange nyttige oplysninger, ja måske hele slægtslinjer, som man har været på jagt efter i mange år. Problemet med disse oplysninger er bare, hvorvidt man kan stole på dem, og om der er dokumentation for rigtigheden af dem.

For slægtsforskeren kræver det derfor en omhyggelig kontrol af alt, hvad han finder, før det kan indgå i f.eks. en slægtsbog.

Jeg har i flere tilfælde konstateret, at der på nettet er slægtstavler med gamle slægter, og hvor man kan se, at de nærmest må være skrevet af efter hinanden. Når jeg så har henvendt mig for at få nærmere oplysninger og dokumentation for nogle familieforbindelser, som jeg mangler, har jeg fået en meddelelse om, at man desværre ikke har yderligere oplysninger eller kilder til det, der er lagt ud. Det, mener jeg, er en ret alvorlig problematik, og det er i hvert fald ikke svært at forestille sig resultatet, hvis det fortsætter på den måde. Ved ukritisk at overtage alt, hvad man finder på nettet i den tro, at det må være rigtigt, vil eventuelle fejl blive spredt.

Som et eksempel på, hvorledes fejl kan forekomme i slægtsoplysninger på nettet, vil jeg vise en historie, som jeg fandt, da jeg på www.google.com tastede navnet på mit fødesogn "Naur sogn". Som et af de første emner kom her en rørende historie om "En lille dreng fra havet". Jeg læste den og fandt ud af, at jeg måtte have slægtsrelationer til nogle af personerne. Samtidig kunne jeg også se, at der var noget, som ikke stemte med de oplysninger, jeg havde. Derfor besluttede jeg at gå en del af historien kritisk igennem for at se, hvad der forekom af fejl deri.

"Den lille dreng fra havet" Nedskrevet af Niels Gade 1978

"En tidlig martsdag i 1823, da sneen endnu dækkede jorden, kom en fattig kone vandrende på sine bare fødder i vårsneen. På armen havde hun to risflettede kurve. Hun havde vandret 6 mil ude fra fiskerlejet Trans ved Vesterhavet, nord for Nissum fjord og var nu nået til kirken i Naur sogn en milsvej nordvest for Holstebro. Hun gik ind i den anden gård nord for kirken for at sælge sine fisk, hvilket nemlig var formålet for hendes vandring. Gården hed Gade og de midaldrende, barnløse folk i gården købte

fisk af konen. Ved denne lejlighed blev det klarlagt, at hun i den ene kurv havde et lille barn, en dreng på nogle måneder. Bonden og hans kone blev så begejstrede for den kønne lille dreng, at de bad om forlov til at beholde ham, hvilket fiskerkonen straks gik med til, da han var forældreløs.

Da kirkebøgerne fra Trans senere er gået til grunde ved en brand, har det ikke været muligt at opspore den lille drengs slægtskab, men en beretning siger, at hans fader havde været sømand og nævnt som kinafarer, at han ligeledes som ung havde deltaget i slaget på Københavns Rhed den 2. april 1801.

Den lille dreng blev døbt Christen Gade og voksede op i gården, gik på Realskolen i Holstebro, overtog gården fra sine adoptivforældre. Med flid og fremsynethed var han foregangsmand på mange områder, ligesom han tog del i sognets ledelse. I 1848 giftede han sig med Ane Madsdatter fra Overgård i Naur. Hun var 3 år ældre end han og stod trofast ved hans side i hele deres lange liv midt i en stor børneflokk. Christen og Ane Gade fejrede krondiamantbryllup i 1913. De sidste 10-15 år af Christens liv var han blind og de døde begge i 1914 med kort mellemrum."

Det er en meget rørende historie, men der er adskillige ting i den, som ikke har hold i virkeligheden. Ved hjælp af kirkebøger og folketællinger kan man lave denne noget mere realistiske historie:

I Mollerup i Trans Sogn boede i første halvdel af 1800-tallet boelsmand og fisker Mads Christensen og hustru Mette Christensdatter. Den 29. juni 1825 får de i følge den velbevarede kirkebog en søn, som får navnet Christen, og efter faderen kommer han til at hedde Madsen.

Christen Madsen kommer til Gade i Naur. Hvornår er ikke muligt at tidsfæste, men det er i hvert fald sket før 1834, da han her optræder i folketællingen som en 9-årig dreng.

Folkene i Gade, Niels Olesen og Mette Christensdatter, var ikke barnløse. De havde allerede en søn Mads, der var født i Naur Sogn 1813. At Christen skulle være blevet givet væk til dem, fordi de var barnløse og derfor ønskede sig et barn, holder altså ikke.

Nærmere undersøgelser viser imidlertid, at konen i Gade er søster til Christens far. Christen er således kommet til sin faster og onkel.

Hvorvidt Christen har gået på Realskolen i Holstebro har ikke kunnet dokumenteres.

12. nov. 1848 bliver han i Naur Kirke gift med den 2 år ældre Ane Sørensdat-ter. Hun var datter af sognefoged Søren Christensen fra Overgaard i Naur sogn. Christen og Ane nåede at holde krondiamantbryllup, men kun en måned efter døde Ane d. 11. dec. 1913. Christen døde knap to år senere d. 12. okt. 1915. Deres gravsten står stadig på kirkegården i Naur.

De fik 12 børn, hvoraf de 10 levede. De har sørget for en stor efterslægt efter "den lille dreng fra havet". Og selv om virkeligheden kan synes lidt mere ordinær end overleveringen, så har han dog udfyldt sin plads i slægtens og sognets historie. Det er jo heller ikke det ringeste eftermæle at få.

Det kan også nævnes, at Christen havde en bror, der var 5 år ældre. Han hed ligeledes Christen. Han levede som fisker i Trans, og det fortælles om ham, at han var i stand til at tage varsler og forudsige strandinger. Se herom i Hardsyssel Aar-bog 1911 s. 119-25.

Her følger en noget ufuldstændig liste over Christen og Anes børn og ægtefæller: (alle børn er født i Gade, Naur Sogn).

Niels Martinus Christensen, f. 5. okt. 1849, d. 9. jun. 1902 i Handbjerg Sogn, Ringkøbing amt. Gdr. Christiansminde i Handbjerg. Viet d. 27. mar. 1877 i Handbjerg til Johanne Marie Pedersen, f. 23. maj 1853 i Kobborg, Handbjerg Sogn. De fik 10 børn.

Søren Christensen Gade, f. 29. okt. 1850, d. før 1930. Gdr. i Sønderlund, Måbjerg Sogn. Viet okt. 1883 til Else Marie Odgaard, f. 10. dec. 1860 i Østergaard, Hvidbjerg Ssogn, Thisted Amt. Død efter 1930. De fik 9 børn.

Mette Marie Christensen, f. 22. maj 1852, d. 26. aug. 1852.

Mette Marie Christensen (navneforandring til Lørup), f. 21. aug. 1853. Viet 14.

okt. 1877 i Naur Kirke til Peder Kristian Kristensen, f. 7. apr. 1850 i Nr. Lørup, Vejrum Sogn, Ringkøbing Amt. Gdr. i Nygaard, Vejrum Sogn. Der er fundet 2 børn.

Mads Christensen Gade, f. 13. dec. 1854. Avlsbruger og vognmand i Holstebro. Viet 26. maj 1885 i Holstebro Kirke til Maren Jensen, f. 17. dec. 1863 i Holstebro. De fik 12 børn.

Niels Christensen, f. 21. nov. 1855.

Ane Marie Christensen, f. 8. jan. 1858. Viet 19. okt. 1887 i Naur Kirke til Kristen Pedersen, f. omk 1858. Gdr. i Tolsgaard, Vejrum Sogn, Ringkøbing Amt. Ingen børn fundet født.

Jens Overlund Christensen, f. 1. maj. 1859, d. 29. okt. 1940 i Holstebro. Gdr. i Gade, Naur Sogn. Viet 25. sept. 1896 i Naur Kirke til Mette Pedersen, f. 3. jun. 1868 i Grejdal by, Ejsing Sogn, Ringkøbing Amt. D. 6. apr. 1942 i Holstebro.

Maren Christensen, f. 10. dec. 1860. Viet 11. maj 1892 i Naur Kirke til Anton Martinus Wimmelmann, f. 16. sept. 1864 i Thorning Sogn, Viborg Amt. Ved vielsen var han kommis i Skive. Deres opholdssted ikke fundet.

Inger Marie Christensen, f. 24. jan. 1862. Viet 25. aug. 1889 i Naur Kirke til karetmager i Skive Anders Lauritsen f. omk. 1861. Der er fundet 5 børn.

Cathrine Christensen, f. 11. jun. 1863. Viet 11. nov. 1888 i Naur Kirke til skræddermester i Holstebro, Jørgen Peder Pedersen, f. omk. 1866. Der er ingen børn fundet.

Christen Christensen, f. 24. nov. 1864, d. 14. dec. 1864.

PS. Efter denne historie er skrevet, er artiklen om "Den lille dreng fra havet" tilsyneladende blevet fjernet fra nettet, men det ændrer jo ikke ved problematikken omkring udokumenterede oplysninger, som er lagt ud på det store net.

En ekstraordinær kirkebogsindførelse

af Kaj Cedersted, Ebbedalen 7, 4470 Svebølle. S-28

I Viskinge kirkebog er i året 1738 indført således:

”Dma. 6. past Trinit. blef Albert Jacobsens søn Jacob, fra Løjgtved, døbt, Niels Ipsens kone I Vischinge bar barnet. Testes: Lars Joensen I Vischinge, Erich Mogensen I Løjgtved, Niels H-

i Rutved, Birthe Grafves i Løjgtved og Else Hendrich datter i Rutved.

Observat: Dette barn er fød med 6 fingre paa hver haand.”

Man ser, at præsten har observeret en anatomisk abnormitet med et barn, der har seks fingre på hver hånd. Jeg har ikke

undersøgt nærmere om barnets skæbne, men normalt vil et sådant barn i mange tilfælde være udsat for ikke at overleve i mange år. Hvis det var et barn af ens egen slægt, ville der være en god grund til at forske yderligere om barnets skæbne.

Det var almindeligt, at kirkebøgerne på den tid indeholdt præstens kommentarer til hændelser udover normalen, så i nogle tilfælde kan man være heldig at finde oplysninger, som belyser ting, der kan tages med i en slægtsbeskrivelse, f.eks. et haglvejr med store hagl, drukne-ulykker, selvmord og meget andet.

Lad os hige og søge....

af BØ. S-28

- næsten sådan lyder titlen på et af tema-hæfterne fra SLÆGTEN (Slægtsforskere: Lad os hige og søge i bøgerne). Første udgave så dagens lys for 10½ år siden – en litteraturliste for slægtsforskere til at give inspiration, når materiale til slægten skulle findes på biblioteket. Landsarkivar Hans H. Worsøes 60 års fødselsdag blev anledningen på forsiden (hæftet blev dedikeret til ham og hans store arbejde i slægtsforskningens tjeneste), den måske mere direkte årsag var, at jeg var blevet bedt om at holde et af foredragene på årets weekend-kursus på daværende Snoghøj Folkehøjskole. Foredraget kom til at hedde ”Lad os hige og søge i bøgerne” og handlede om den helt oplagte grund: at der var så umådelig mange kilder at øse af til slægtsforskning – og langt de fleste måske fandtes på landets mange biblioteker, stod der og havde det godt samt blev alt for lidt anvendt!

Her 10 år efter, ved Hans H. Worsøes 70 års dag, udkom lidt forsinket 5. udgave af hæftet – tykkere end nogen sinde, idet

bogverdenen på trods af internettets opfindelse til stadighed fyldes med mange kilder, som vi kan øse af til slægtsforskning.

Da jeg her i foråret fik endnu en opfordring til at holde ”det gamle foredrag”, blev jeg under finpudsningen klar over, at det måske er blevet endnu mere nødvendigt at påpege betydningen af at bruge de publicerede bøger til sin slægtsforskning – i disse tider, hvor mange tror, at slægtsforskning kan klares via et par besøg på nettet, og resultatet blot skal være en ”stamtavle” såmænd – uden måske egentlig at have tænkt ordet helt igennem!

Slægtsforskning er ifølge min definition en klar opfattelse af, at de forfædre (nære og fjerne), der er skyld i vores egen eksistens i det 21. århundrede, er mennesker af kød og blod – mennesker, der har handlet og ageret i en tid, der var deres, mennesker, der fortjener at blive hørt uanset, hvor højt de har råbt. Af og til møder man forfædre, der blot med en stille hvisken gør opmærksom på, at de har levet

– men alle bærer vi rundt På forhånd tak en lille brøkdelt af dem i os – og den stille hvisken har også "dyb grund"!

Derfor må alle muligheder, alle kilder tages ind, når vi ønsker at lære dem at kende – og derfor er en kirkebog eller en folketælling tilgængelig på internettet ikke nok at bruge, for at man kan kalde sig slægtsforsker. Den danske bogverdens mangfoldigheder – måske også udlandets – hvis man har udenlandsk blod i årene – må studeres nøje og sluges, for at vi kan komme i familie med "hele mennesker".

Temahæftets afsnit "*Sognebeskrivelser*" giver kun ganske få eksempler på alle de store og meget omfattende værker, som ihærdige lokalhistorikere har bragt frem i dagens lys. Hvis man har forfædre i et sogn, der på den måde er beskrevet, bør det være et "must" at få al den litteratur om sognet og dets lokaliteter hjem til eget skrivebord, således at man i fred og ro kan læse sine egne ind i "livets gang i Lidenlund".

Som eksempler kan nævnes Jørgen Jakobsens bøger *Nørre Bindslev 1660-1805. Fæstebøndernes vilkår i en nordjysk landsby under enevælden, Lykkegaard i Bindslev. Fra herregård over fæstegård til selvejergård. 1500-1973* og senest fra 2003 *Bindslev Sogn 1805-1925. Lokalpolitik og Samfundsudvikling*. Sidstnævnte er ikke forsynet med personregister – se det, som en klar opfor-

dring til, at alle uanset, hvilket efternavn man søger efter, blot man har forfædre i Bindslev, bør læse hele bogen, for at man kan danne sig et indtryk af, hvordan det har været at bo og leve der.

For at komme hele raden rundt må bogverdenen grundigt efterses for bøger om Bindslev Sogn, men også årbøgerne og de lokalhistoriske udgivelser (kvartals- eller halvårlige) bør studeres nøje – det kan jo sagtens være, at der findes artikler deri om Bindslev personer eller begivenheder. JJs egen litteraturliste bag i bogen lader mange muligheder ane i den retning i bl.a. *Vendsysselske årbøger* og *Vendsyssel nu og da*.

Alt dette kan selvfølgelig suppleres ved på internettet at skrive "Bindslev" i en søgemaskine, skrive "Bindslev" i www.bibliotek.dk, skrive "Bindslev" i Dansk Dataarkivs database (www.ddd.dda.dk), kikke efter "Bindslev" i internettets sognetræf, for det tilfælde, at behjertede sjæle havde ladet Bindslev-arkivalier omskrive til edb-dansk (www32.brinkster.com/sognetraef/Index.asp), i DIS-Danmarks oversigt over fotograferede kirker (www.dis-danmark.dk) - men alt dette har den helt klare begrundelse i, at man har været i familiens gemmer og på landsarkiverne/ lokalarkiverne og der fundet ud af, at man har forfædre i Bindslev. God jagt!

Lad os gøre noget – ved det!

af BØ. S-28

Erindringer, slægtsnotater, familiekrøniker, slægtsbøger, romaner, digtning – eller kort sagt "Jeg kan bare slet ikke lade være med at skrive det ned...." Kært barn kan have mange navne, og mange slægtsforskere kan "gøre det på mange måder", men vigtigst af alt er, som overskriften indikerer, at "vi gør noget"!

Et langt, stræbsomt og flittigt liv som slægtsforsker fører et hav af notater, små sedler og optegnelser med sig – sammen-

holdt med et hav af billeder dannet på nethinden, når fundene fra en lang dag på arkivet skal fordøjes. Langt de færreste af vore forfædre er blevet genstand for fotografens blitzlys, så egentlige fotos må vi kikke langt efter, men alle vore forfædre kan blive til genstand for tankens blitzlys, når billederne dannes på nethinden.

Disse billeder er ikke altid i størrelsen 10 x 15 eller 9 x 13 cm, som de autoriserede fotohandlere averterer med. Nej, her skal

helt andre formater til – oftest A4-ark i mangefold. Side op og side ned males der med den brede pensel, illustrationer sættes ind, kirkebogsopslag scannes og "hopper" ind på siderne, overskrifter vælges og snart er en historie klar.

Hjulpet på vej måske af Ingegerd Jenner Løths tanker om erindringskrivning og efterfølgende brug af cd-rommen til egentlig skrivning og layout – inspireret måske af "Bisonokse og krokodiller" skrevet af Ellen-Sofie Schuldt-Larsen og trykt måske ved brug af "One Way Tryk" i Højbjerg eller "A/S Trykcentralen" i Viby, der begge lige nu henvender sig til slægtsforskningsforeningerne i håb om, at vi er nået dertil i vores arbejde med at gøre noget – ved det!

Jeg synes, at det er en spændende udvikling, der er i gang – vi har i flere generationer været gode til at notere og samle, men med den nymodens teknik får vi også gode redskaber i hænderne, der kan bruges til at gøre os dygtige til at fortælle og formidle.

I SLÆGTENS efterhånden lange række af temahæfter kan nævnes to, der begge kommer ind på aspekter i denne sags tjeneste: "Slægtsforskere: Lad os hige og søge i bøgerne!", hvor en lang række skønlit-

terære bøger til slut i hæftet til inspiration nævnes. Suppleret nu af nedennævnte, der ikke kom med i seneste udgave. Desuden "Slægtsforskere: Lad os gøre noget – ved det!", der i en lang række artikler redegør for forskellige slægtsforskere overvejelser i retning af offentliggørelse og publikation af indsamlet materiale. Nedenstående adresser er heller ikke med i seneste udgave.

Ellen-Sofie Schuldt-Larsen: *Bisonokse og krokodiller*; En erindringsroman fra Sydlolland. Forlaget Ulleren, 2002. ☎ 5493 7155.

E: oz1cry@post11.tele

Ingegerd Jenner Løth: *Mine erindringer*. Gix, 2002.

A/S Trykcentralen, Gunnar Clausens Vej 6, 8260 Viby. ☎ 8628 4866.

E: salg@trykcentralen.dk – www.trykcentralen.dk

One Way Tryk a/s, Polluxvej 9, 8270 Højbjerg. ☎ 8611 5000.

E: post@trykdk.dk – www.ettryk.dk

InPrint A/S, Saxovej 4, 6000 Kolding.

☎ 7550 3131. E: info@inprint.dk – www.inprint.dk

Det kunne jo være, at en kommende (regnfuld?) sommer kan bruges til at gøre noget – ved det!

ØVLE-SLÆGTEN I MALLING 1642.

af Bjarne Nørgaard Pedersen, Agernvej 95, 8330 Beder, ☎ 8693 6258, bnp@adr.dk S-28

På Viborg landsting blev der 1642 ført sag angående et skovskifte i Stor Fulden skov kaldet Hovgårds skifte, som havde ligget til Skumstrupgård (nu Vilhelmsborg).

Om dette skovskifte havde 12 selvejere i Ning herred i 1620 sat sten og gjort deres ed og tov, hvilket de skulle stå til rette for, hvorfor de nu blev stævnet og de af dem, der var døde, deres arvinger for den ed og tov, førnævnte selvejere Knud Mogensen i Fløjstrup, Peder Øvle i Starup, Søren Nielsen i Pøl, Rasmus Nielsen i Malling, Øvle Eskesen sst, Mikkel Fog i

Testrup, Jens Tordsen sst, Mikkel Jensen i Jegstrup, Iver Mikkelsen i Enslev, Søren Sørensen i Langballe, Jens Mikkelsen sst og Tomas Jespersen i Ingerslev, 14/11 1620 på Ning herreds ting gjort og afsagt havde. Ligeledes blev herredsfogden Niels Mikkelsen i Langballe, som 1620 havde afsagt dom om samme skovskifte, hans arvinger stævnet.

Da herredsfogden og alle selvejerne på nær Søren Nielsen og Iver Mikkelsen var døde, findes derfor blandt de indstævnede samtlige arvinger efter selvejerne Øvle

Eskesen i Malling og Peder Øvle i Starup. Deres opholdssteder/familieforhold var 1642 som følger.

1. ØVLE ESKESEN i Malling død var gift med Kirsten Sørensdatter (ifølge "Øvleslægten")

Deres børn:

2. Peder Øvle selvejer i Malling gift med Maren Knudsdatter født i Fløjstrup, (datter af Knud Mogensen selvejer i Fløjstrup og Anne Pedersdatter, som ifølge Rasmus Pedersen Thestrups stambog var datter af Peder Nielsen Fog og Maren Nielsdatter Leth i Farre)

3. Mikkel Øvle tjener i Langballe.

4. Eske Øvle i Langballe gift med Gertrud Sørensdatter (datter af afdøde Søren Sørensen selvejer i Langballe).

< 5. Mikkel.

6. Helle Øvlesdatter gift med Jens Pedersen i Storenor.

7. Anne Øvlesdatter gift med Søren Pedersen i Lillenor.

8. Mette Øvlesdatter gift med Jens Nielsen i Selstrup.

9. Maren Øvlesdatter gift med Rasmus Nielsen i Battrup.

10. Johanne Øvlesdatter gift med Jens Jensen i Østerby.

Anden Generation

5. Mikkel Øvle i Lillenor død var gift med Maren Pedersdatter, som nu er gift med Anders Pedersen i Lillenor

Deres børn:

11. Øvle Mikkelsen udenlands.

12. Maren Mikkelsdatter i Fløjstrup ?.

13. Anne Mikkelsdatter i Fløjstrup ?.

14. Sidsel Mikkelsdatter i Vormstrup.

15. Kirsten Mikkelsdatter i Vormstrup.

1. PEDER ØVLE selvejer i Starup død. Hustru ukendt.

Deres børn:

2. Jens Pedersen i Starup.

3. Anne Pedersdatter i Århus.

< 4. Bodil.

< 5. Mikkel.

6. Karen Pedersdatter i Langballe.

7. Helle Pedersdatter gift med Jens Jensen i Løjenkær.

< 8. Inger.

Anden Generation

4. Bodil Pedersdatter død gift med Rasmus Mikkelsen i Vormstrup.

Deres børn:

9. Maren Rasmusdatter i Malling.

10. Sidsel Rasmusdatter i Langballe.

11. Mette Rasmusdatter i Vormstrup.

12. Johanne Rasmusdatter udenlands.

13. Karen Rasmusdatter udenlands.

5. Mikkel Pedersen i Pøl død var gift med Kirsten Mikkelsdatter, som nu er gift med Jens Sørensen i Pøl.

Deres børn:

14. Peder Mikkelsen i Svinsager.

15. Jacob Mikkelsen i Fillerup.

16. Søren Mikkelsen i Pøl.

17. Maren Mikkelsdatter gift med Mikkel Sørensen i Pøl.

8. Inger Pedersdatter var gift med Hans NN i Ajstrup død.

Deres børn:

18. Erik Hansen, tjener i Starup.

19. Johanne Hansdatter gift med Rasmus Madsen i Storenor.

20. Karen Hansdatter, udenlands.

21. Mikkel Hansen, udenlands.

22. Jens Hansen, udenlands.

(Kilde: Viborg landstings dombog B, 2/3 1642 fol 91)

Kirkebøger i 2 forskellige udgaver på mikrokort.

af Else Skovbo Jensen, Kløvervej 5, 8850 Bjerringbro, E: esj@privat.dk S-28

Kirkebogen i det meget udstrakte nord-sjællandske sogn Tikøb går tilbage til 1683. De første mange år indeholder den kun oplysninger om dåbshandlinger. Først fra 1738 kan man finde indførsler om døde, viede og konfirmerede. For nabosognet Hornbæk findes selvstændig kirkebog med dåbsindførsler fra 1682-1743.

Alligevel kan man finde mange indførsler fra Hornbæk Sogns område i Tikøb kirkebog, så det lønner sig at kigge i begge. For Tikøb Sogn findes der 2 dåbsregistre, der begge er mikrofilmene og tilgængelige på arkivernes læsesale for perioden 1715-29. Da de ikke er 100 % identiske, kan det svare sig at gennemse begge. Forskellene består selvfølgelig i forskellig stavemåde af navne (Ole/Oluf, Lars/Laurids/Laurs, Birete/Birret/- Birgitte osv.) men der er også ekstra oplysninger i nogle tilfælde. Da præstens søn Jens døbes i februar 1721, oplyses faddernes navne i begge bøger, men i den ene tilføjes, at den ene fadder er "min broder".

Skovrider Mathias Pedersens søn døbes Alle Helgensdag 1726. En af fadderne er forstander Fisker. Hvem han er, får vi oplyst i den anden udgave, hvor der er tilføjet "udi Helsingeur Hospital". Da Anna, Mogens Pedersens, datter bliver døbt 21. søndag efter Trinitatis 1726 er den ene fadder "Frantz Datter i Reerstrup". Nu kunne denne Frantz jo have flere døtre. I den anden udgave oplyses, at det er hans datter Inger, der er fadder.

Det skal nævnes, at jeg ikke har sammenlignet alle indførsler, kun taget stikprøver.

En anden væsentlig fordel ved de to udgaver er læseligheden. I den ene er stort set alle sted- og personnavne skre-

vet med latinske bogstaver og fremstår på næsten alle siderne klart og tydeligt, mens der i den anden udgave er meget, der fremstår som sjusket skrevet og derved svært at læse.

Om der er mange kirkebøger i Danmark med tilsvarende fordele, ved jeg ikke. Der er dog eksempler fra "de 8 sogne" i Nørre Tyrstrup Herred syd for Kolding.

Fra Vejstrup Sogn findes der dødsindførsler både i den sønderjyske udgave (sogn 104) og i den nørrejyske (C 478 A). Ved at sammenholde indførslerne fik jeg oplysning om Jørgen Pedersen og hans kones forældre.

Fra C 478A : 1. februar 1758 blev Peder Hansens og Anneken Peders søn Jørgen Pedersen begravet, 83 år. I Aabenraa-kortene : 1758, 1. februar begravet Jørgen Pedersen af Sjølund, 83 år.

Fra C 478A: 9. februar 1758 blev Anders Iwersens og Maren Andersens datter Kirsten begravet 74 år. I Aabenraa-kortene: 1758, 9. februar begravet Jørgen Pedersens hustru af Sjølund, navnlig Kiersten Andersdatter. I Vonsild er der dobbeltført dåbsregister for lidt af 1762 samt 1763, idet den sønderjyske (sogn 106) går til 1764, mens den nørrejyske C 480 begynder 1762. Den væsentligste forskel, der imidlertid er betydningsfuld, er, at C 480 medtager moderens navn ved ægte børn - og den udlagte faders navn ved uægtefødt.

De øvrige af de 8 sogne har jeg ikke søgt eksempler fra, men blot konstateret, at der findes overlapninger.

Rosenkrantzlegenden i ny fortolkning.

af Bjarne Nørgaard Pedersen, Agernvej 95, DK 8330 Beder, ☎ 8693 6258.

E: bnp@adr.dk S-29

På grundlag af et kongeligt pergamentsbrev 12/10 1565 har det været antaget, at Holger Ottesen Rosenkrantz til Boller, mens han var enkemand 1558-1568, skulle have haft en kvinde Kirsten Nielsdatter hos sig, med hvem han skulle have avlet flere børn, og da han 1568 skulle giftes med Karen Christoffersdatter Gyldenstjerne, havde han givet Kirsten Nielsdatter og hendes børn Egebjerggård i Egebjerg med mere jordegods. Nærlæsning af det kongelige brev viser dog, at det forholder sig noget anderledes.

Jeg har fundet brevet afskrevet i følgende tingsvidner, udstedt af Viborg Landsting og af Vor Herreds ting, og det gengives nedenfor i sin fulde ordlyd. Det ældste er indskrevet i Viborg Landstings dombog B 15/3 1643 (fol.151) i en sag angående Gabriel Holgersen i Egebjerg, som ved Vor Herreds ting 21/12 1642 var blevet frikendt for kongens og kirkens anpart tiende for de ni sidst forgangne år af den gård han påboer, og da for herredsfogeden skal være fremlagt en herredstingsdom for nogle og tredive år siden udgået, hvor Gabriel Holgersen da skal være kvitdømt for tiende efter et salig kong Frederik den Andens udgivne brev, uanseet at der ikke for herredsfogden skal have været fremlagt afgangne Holger Rosenkrantzes udgivne breve hvori var navngivet, at han har givet dem alle de gårde og den ejendom, som Gabriel Holgersen og hans søn Erik Gabrielsen nu besidder og tilholder dem.

Da fremlagde Gabriel Holgersen en dom af Vor Herreds ting 6/6 1605, hvori blev afsagt, at efterdi for fogden bevises med salig kong Frederik den Anden hans åbne beseglede brev, med

hans egen hånd underskrevet, dateret på Københavns Slot den 12. dag oktober år MDLXV, at hvis jordegods og ejendom, som s Holger Rosenkrantz havde bebrevet Kirsten Nielsdatter hendes børn og arvinger efter de breve, som salig Holger Rosenkrantz derpå havde udgivet, det skulle de nyde bruge og beholde så kvit og fri, som nogen af adelen her i riget har deres allerfriest, da vidste fogden ikke imod samme kongelige brev at kunne dømme, men Gabriel Holgersen at nyde og beholde hvis jordegods og ejendom, han havde, så kvit og fri efter samme kongelige brevs indhold.

Derpå fremlagde Gabriel Holgersen et salig kong Frederiks forseglede pergamentsbrev dateret København slot 1565 den 12 oktober, som indeholder, "Att ephtdi Salig Holger Rosenkrantz till Boluer Hagde berett, Att Hand Agtett Att giffue dend quinde Kirstenn Nielsdater, som en thidlang Hagde werret Hoes hannomb och Hindes børn nogen gaarde guods och peninge, da Haffr hans Maytt aff Synderlige gunst och Naade beuilgett Wndt og thilladt och da med dette hans obne breff beuilgett Wndt och thilladt, At huis gaarde gods pendinge og pendings Werd, fn Holger Rosenkrantz forn Kirstenne Nielsdater og Hendes børn Allerede giffued Haffuer eller Der epther giffundes worde, dett maatte og skulle de Och dieres Rette liffs Egte Arffuinge Haffue nyde bruge och beholde efter det breffs liudelse, s Holger Rosenkrantz dennem derpaa giffuendes wortte for frit gods wden ald Affgiftt, thoug eller thønge så fritt, som Adelen haffr deres arffuegods allerfriest Her wdi Danmark".

Ovennævnte pergamentsbrev er, i sager vedrørende Egebjerggård, først

indskrevet i Viborg landstings dombog C 30/1 1656 (fol.90) og lyder, efterdi salig Holger Rosenkrantz til Boller havde berettet, at han agtede at give den kvinde Kirsten Nielsdatter, som en tid lang havde været hos ham, og hendes børn nogen gårde gods og pending, da har hans majestæt af synderlig gunst og nåde bevilget undt og tilladt og da med det hans åbne brev bevilgede unde og tillade at hvis gårde gods og pendings værd, forne Holger Rosenkrantz forne Kirsten Nielsdatter og hendes børn allerede givet har eller derefter givendes vorder, det måtte og skulle de og deres rette livs ægte arvinger have nyde bruge og beholde efter dette brevs lydelse.

Dernæst er det indskrevet i Vor Herreds tingbog 10/4 1680 (fol.68) og lyder, at efterdi sl Holger Rosenkrantz til Boller havde berettet, at han agtede at give den kvinde Kirsten Nielsdatter, som en tid lang havde været hos ham, og hendes børn nogen gårde gods og pending, da havde hans majestæt af synderlig gunst og nåde bevilget undt og tilladt, at hvis gårde gods pending og pendings værd, forne Holger Rosenkrantz forne Kirsten Nielsdatter og hendes børn allerede givet har eller derefter givet vorder, det måtte og skulle de og deres rette livs ægte arvinger have, nyde, bruge og beholde efter dette brevs lydelse, forne Holger Rosenkrantz dem derpå givne vortte for frit gods uden afgift tov eller tyngte så frit, som adelen har deres arve-gods aller friest her i Danmark efter dets videre bemelding.

Eftersom denne Holger Rosenkrantz i alle afskrifter og omtale af kongens brev af 1565 benævnes som salig eller afgangen, så kan der ikke have været tale om Holger Ottesen Rosenkrantz (1517-1575), idet han da var levende, men det må være hans onkel Holger Holgersen Rosenkrantz (1496-1534), der havde henvendt sig til den daværende konge, som havde tilladt, at de gårde,

han havde givet Kirsten Nielsdatter eller derefter ville give hende, de måtte følge hende og hendes arvinger for frit gods, og denne tilladelse blev altså 1565 konfirmeret af kong Frederik den Anden. Holger Holgersen Rosenkrantz var født 1496, var 1524-1527 lensherre på Koldinghus og 1527-1531 lensherre på Nykøbing Slot på Falster, blev 1532 gift med Kirsten Friis og døde 1534 i slaget ved Svenstrup. Holger Holgersen Rosenkrantz kom i 1525 i besiddelse af Boller på egne og brorbørns vegne.

Gabriel Holgersens far Holger kan således ikke være en Holger Rosenkrantz men kan være dennes barn eller barnebarn. Gabriel Holgersen var myndig 1605, for da førte han som ovenfor nævnt sag, så han må være født senest 1585, og eftersom han ligeledes førte sag 1643 og levede nogle år derefter, og levealderen dengang ikke var høj, kan han ikke være født meget tidligere. Derfor er der rigelig plads til een generation, og der kan have været to generationer, mellem ham og Kirsten Nielsdatter. At han er hendes arving, er der ingen tvivl om, idet han er i besiddelse af omtalte kongelige brev, men om Kirsten Nielsdatter var Holger Rosenkrantzes slegfred, og han var far til hendes børn og derfor har givet hende nogle ejendomme, eller en mere prosaisk mulighed, at Kirsten Nielsdatter har været hans husholderske på Boller, hvilket var en meget betroet stilling, og hun derfor kan have fået omtalte ejendomme som løn/belønning for tro tjeneste, det må blive en trossag, idet ingen af mulighederne kan bevises. Som nævnt i landstingssagen har gavebrevene ikke været fremlagt, så man kan ikke vide, hvor lidt eller meget jordegods, de omfattede, dog har det ikke været Egebjerggård, eftersom den først kom i Rosenkrantzernes besiddelse 1574.

Anders Fogh Rasmussens aner - og mine

af Else Skovbo Jensen, Kløvervej 5, 8850 Bjerringbro. E: esj@privat.dk S-29

Med udgangspunkt i hæftet "I alle de riger og lande ... Anders Fogh Rasmussen og fortiden!" vil jeg knytte nogle kommentarer til et par af statsministerens aner, der har levet tæt sammen med mine uden at være biologisk beslægtet.

Det drejer sig om forfædre til hans mormor, Oda Henriette J. Busk Hansen, nemlig dennes oldemor Dorthe Marie Rasmusdatter Meesballe, datter af Rasmus Jensen Meesballe og Marie Cathrine Jensdatter Fischer, statsministerens aner nr. 59, nr. 118 og nr. 119.

Rasmus Jensen Meesballe er født i Skarresø Sogn i 1770 som søn af Jens Rasmussen. Ved folketællingen 1801 er det formentlig "vores" Rasmus Jensen, der tjener i Tjerrild i Skarresø Sogn. Han er da soldat.

Senest i 1812 befinder han sig i Homaa Sogn, Djurs Sønder Herred. I kirkebogen er der i august skrevet forlovererklæring, at der intet er til hinder for, at Rasmus kan ægte enken Dorthe Marie Jensdatter, begge af Homå. Han betegnes da som underofficer ved 1ste jyske infanteriregiment, 4. bataljon, 3. compag. Det var jo Napoleonskrigenes tid, hvor der var indkvarteringer af både jysk infanteri og spanske soldater i bl. a. Grenå (Kilde: C. Svenstrup: Grenå bys historie, bd. C, side 91).

Rasmus bliver da som 42-årig fæstegårdmand. Hans kone Dorthe Marie dør 10 år senere, 62 år gammel. På det tidspunkt er Rasmus sognefoged. Men afkom mangler. Det skal der gøres noget ved! For inden der er gået en måned, vies Rasmus til tjenestepige i Homå, Marie Cathrine Jensdatter, født 1802 i Revn, Vejlbj Sogn som datter af gårdmand Jens Jensen Fischer. Rasmus og Marie Cathrine får mellem 1823 og 1837 6 børn, hvoraf 2 dør som små. Den ældste pige er Dorthe Marie født 25. august 1824 (ane 59).

Allerede i 1839 dør Marie Cathrine, og Rasmus, der nu er 69 år, gifter sig med hendes søster Maren på 28 år. Maren træder vel i moders sted for sin søsters børn. Rasmus beholder fæstegården til sin død i marts 1847. På hans ældre dage har den nok været drevet af tjenestefolk. Det samme gjaldt hele året 1831, idet Rasmus Meesballe som en af hovedmændene i en brændevins-sag kom bag tremmer. Se nedenfor.

Hans enke, Maren, gifter sig i juni 1847 med min tipoldefar, Jens Pedersen Hær (Hæ), f. 1810 i Veggerslev. Jens tjente omkring 1840 hos en gårdmand i Bredstrup, Grenå Gammel Sogn, hvor Mette Johanne Michelsdatter (Fugl) var plejedatter. De fik 14. februar 1840 en datter Severine Marie, som blev min oldemor. Hun blev formentlig boende som plejebarn hos gårdmanden og hans familie. I hvert fald var hun der ved folketællingen 1845 sammen med sin mor, der imidlertid dør af tæring januar 1847 som tjenestepige hos en anden gårdmand i Bredstrup. Måske har det været planen, at Severines forældre skulle giftes. Jens er til stede ved vurderingen, hvoraf det fremgår, at den afdøde har samlet værdier i form af tøj, sengetøj, linned, kister af forskellig slags vurderet til 115 rbd., der sælges på auktion for 167 rbd., hvilket beløb efter fradrag af udgifter til læge, apotek, begravelse m.v. tilkommer datteren Severine Marie.

Den 1. maj 1847 starter Jens sit nye liv i Homå. Hvornår hans datter er kommet, ved jeg ikke præcist, men ved folketællingen 1850 er hun sammen med det yngste "Meesballe"-barn Michel anført som "deres børn". Et godt eksempel på, at oplysningerne i folketællingen skal man ikke uden videre stole på.

Det ældste Meesballe-barn, Dorthe Marie (statsministerens ane 59) tjente i Grenå i 1850.

Den 1. maj 1851 vendte hun hjem

til fødegården i Homå, hvor hun 7. maj nedkom med datteren, Rasmine Amalie Ostermann. Barnefaderen var guldsmedelærling Christian Ostermann af Grenå. Ved folketællingen 1850 var han 18 år.

Rasmine forbliver som plejebarn hos sin mors moster og dennes mand i gården i Homå. Det er ikke til at vide, hvor meget kontakt hun har haft til sin mor, som dog i det første år efter hendes fødsel tjener hos stedfaderen "formedelst barsel", som afgangslisten 1. maj 1852 udtrykker det.

Fire år senere bliver Dorthe Marie gift med Rasmus Rasmussen Busch (ane 58) og flytter til Villersø. Fadderlisterne viser, at der i de kommende år er forbindelse. Da min oldemor Severine Marie i 1864 får sit andet barn døbt, er Rasmus Buschs hustru af Villersø fadder. Ved min farmors dåb i 1873 er Rasmine Amalie fadder.

I december 1873 vies Rasmine Amalie til Niels Bomholdt Knudsen fra Vejlbysogn, Hasle Herred. Jeg antager, at Jens Pedersen Hæ på det tidspunkt allerede er syg, og at det unge par har taget sig af gårdens drift. Tre måneder efter dør Jens Pedersen, og hans enke Maren Jensdatter sælger gården matr. nr. 14 a Homå By og Sogn, som Jens Pedersen i 1849 købte til selveje, til Niels Bomholdt, der som en del af overtagelsessummen skal udrede de i et testamente fra 1873 nævnte arvebeløb til Severine Marie og til hendes ældste søn fra ægteskab med Søren Madsen (de bor i en nabogård) samt aftægt til Maren, så længe hun lever.

Maren bliver en gammel dame, men plejedatteren Rasmine Amalie dør allerede 1877 som 26-årig, hvorefter Niels Bomholdt Knudsen året efter indgår nyt ægteskab med Mette Sofie Jørgensen Konge. Hun dør 1894. For Maren fortsætter livet i endnu 4 år - blandt fremmede mennesker.

Om sognefogeden Rasmus Meesballe er der meget mere at berette.

I "Grenaa og Omegn før og nu" 1997 har N.E. Mortensen skrevet en lang artikel, hvori han grundigt gennemgår sagen om dengang,

de Homå bønder kom på vand og brød som følge af ulovlig brændevinsbrænding. Sagen blev trævlet op i løbet af 1830. Blandt de 35 implicerede, gårdfæstere og deres tjenestefolk, var 2 af mine tiptipoldefædre, nemlig Søren Jørgensen Katholm og Christen Pedersen Bjerre og den sidstnævntes datter Christiane, (hun blev ovennævnte Severine Maries svigermor), samt ikke at forglemme sognefogeden Rasmus Meesballe.

N.E. Mortensens artikel slutter med landsoverrettens dom af 23. august 1830. Efter denne fik Rasmus Meesballe som en af de tre hovedanklagede 120 dages fængsel på sædvanlig fangekost. De to andre hovedmænd fik hver 6 gange 5 dage på vand og brød, hvilket var en mildning af underrettens dom.

Da jeg i anledning af denne artikel gav mig til at studere Viborg Tugthus' fangeprotokol, viste det sig hurtigt, at sagen var anket til Højesteret, der havde afsagt dom 23. november 1830. Meesballe og 2 andre gårdmænd, stævningsmændene Niels Kjeldsen og Niels Michelsen, var "indkommet" 1. februar 1831. De sad "For uforsvarlig omgang med stævningers forkyndelse". "Hvor længe?" "Kongens Naade". Alle 3 blev løsladt 28. januar 1832 ifølge kongelig resolution af 18. s. m.

Højesteret havde dømt de 3 hovedmænd "på deres to fingre". På det tidspunkt var Christian den Femtes Danske Lov af 1683 stadig gældende. En lov der efter nutidens målestok var meget barbarisk. Afhugning af fingre var kun én af de grusomme straffemetoder. Halshugning en anden.

Set i bakspejlet må man konstatere, at de ikke skulle have anket den dom, landsoverretten gav dem. Selv ikke benådningen taget i betragtning. De 120 dage blev til 360 dage.

Hvad den 61-årige tugthusfange Rasmus Meesballe var beskæftiget med under sit tugthusophold, ved jeg ikke, men han og de 2 andre medbragte hver sin skrivelse fra sognepræsten i Vejlbysogn, hvori denne bl. a. skriver, at Rasmus "trænger

formedelst hans alder og deraf følgende svaghed til skånsel og medlidenhed". Præsten fortsætter: "Da hans forhold her i menigheden tillige har været godt og kristeligt, og der ej tilforn har været noget at udsætte på hans vandel, tillader jeg herved at anbefale ham til hans høje foresattes gunstige bevågenhed og at fremkomme med den ærbødige begæring, at mandens svaghed og forrige moralske opførsel må komme i betragtning".

De tre fanger ledsages til Viborg af politibetjent Peder Winther, der for hver af dem medbringer et af dommer Seidelin i Ebeltoft udarbejdet signalement. Meesballes lyder: middelmådig af vækst, ligeså af bygning, har gråt hår og blå øjne og er iført fast hat, et rødt halstørklæde, mørkeblå kjole, blå benklæder, hvide strømper og støvler.

I tugthusets signalementsbog står der desuden, at han er 63½ tommer høj, har tykke øjenbryn, et gammelt stort langt ansigt, en kort pande, almindelig næse, lang overlæbe, middelstore stærke arbejds hænder. Taler jysk.

Mon ikke stemningen derhjemme i Homå har været lidt trykket i det år. I Meesballe-hjemmet sad hans unge kone Marie Cathrine og børnene Dorthe Marie på 6-7 år og Ane Bolette på 2-3 år og ventede. Rasmus er blevet modtaget med åbne arme ved hjemkomsten. I hvert fald fik parret allerede i januar 1833 en søn Jens. Deres sidste barn Michel fødtes 1837. Da var Rasmus 67 år.

Udover relationen til Rasmus Meesballes enke, hans ældste datter og hendes barn, deler Anders Fogh og jeg også aner. Min tiptipoldemor Ane Terkildsdatter er søster til statsministerens tiptiptipoldemor Kirsten Terkildsdatter. Deres slægt kan føres tilbage til:

1. generation

Rytter Hendrik Frich, f. ca. 1690, viet 1717 i Hammelev, Djurs Nørre Herred til Ane Terchilddatter, f. ca. 1687, død 1771. "Jens Frikkes mor".

Samtidig overtager han fæstet af "Ryttergården", der stadig er i slægtens eje i direkte

linie. Nu 8. generation. Sønnen Jens var 2. generation. (Kilde: Dansk slægtsgårdsarkiv på Gl. Estrup). Hendrik dør 1769. Parret får mindst 7 børn.

2. generation

Andreas Hendrichsen Frich (1721-1788), viet 1748 (hans 2. ægteskab) til Beret/Birthe Clemensdatter (1725-1805), datter af Clemen Jensen Bachmand og Gjertrud Gregersdatter i Hammelev.

Parret får mindst 6 børn.

3. generation

Terchild Andreassen (1751-1817), viet 1776 til Karen Nielsdatter (1749-1787), datter af Niels Nielsen, Hammelev. Parret får mindst 4 børn, hvoraf 3 lever ved moderens død. Birthe f. 1779, Kirsten f. 1781 (Anders Fogh Rasmussens ane nr. 91) og Ane, f. 1783 (min ane nr. 37, min tiptipoldemor).

Anders Fogh Rasmussens gren:

4. generation (ane 91)

Kirsten Terkildsdatter, f. 1781 - gift år 1800 med Jørgen Sørensen Møller, f. 1759, Hammelev, søn af Søren Møller.

5. generation (ane 45)

Anne Jørgensdatter (1804-1887) gift med Hendrich Rasmussen (1800-1857).

6. generation (ane 22)

Søren Hendrichsen (1843, død efter 1903) gift med Mikkeline Pedersen (1850, død efter 1890).

7. generation (ane 11)

Karen Marie Henriksen (1874 -1942) gift med Harald Anton Jensenius Sørensen (1875-1951).

8. generation (ane 5)

Jenny Karoline Sørensen (1899-1976) gift med Rasmus Rasmussen (1896-1983).

9. generation (ane 2)

Knud Rasmussen (f. 1928) gift med Martha Andersen Fogh (1929-1985).

10. generation (ane 1)

Anders Fogh Rasmussen f. 1953

Min gren:

Som det fremgik under 3. generation efterlod Terchild Andreassen og Karen Nielsdatter sig 3 døtre. Min ane i

4. generation

Ane Terkildsdatter levede sit liv (1783-1839) i Hammelev, gift 1804 med Søren Nielsen, hyppigst kaldet Hansen (1758-1827) efter sin første svigerfar, Hans Hansen, hvis to døtre han ægtede efter tur, og hvis gård i Hammelev han fik overdraget ved fledføring. Sørens datter i første ægteskab, Maren, er i øvrigt min tiptipoldemor i min mors slægt, hvoraf følger, at ovennævnte Søren både er min tiptiptipoldefar og min tiptipoldefar!

5. generation

Peder Sørensen Hansen, født 1813 Hammelev, død 1893 Villersø, gift 1837 i Hammelev med Mette Pedersdatter, f. 1812 Karlby, død 1850 Villersø. Hun er datter af Peder Pedersen Skiffard i dennes 1. ægteskab med Mette Sørensdatter Krog, der døde i barselseng, da barn nr. 9, datteren Mette, fødtes 1812.

6. generation

Mette Marie Hansen, f. 1841 Homå, død 1921 Ålsø, gift 1866 i Villersø med Martin Appel, f. 1839 Helligånds Sogn, København, død 1896 Homå. Han var smed og har 1874 bl. a. lavet et jernkors, der den dag i dag sidder på spiret af Grenå Kirke. Martin Appel er søn af Hans Appel, f. Ensted sogn i Sønderjylland, og Else Kirstine Brøgger, f. i Sejling som datter af skoleholderen Niels Brøgger, der i øvrigt var født i Ålsø.

7. generation

Christian Appel, f. 1868 Grenå, død 1952 Ålsø, gift 1898 i Homå med Meta Johanne Madsen, født 1873 Homå, død 1960 Lyngby, Djurs Sønder Herred. Hun er datter af gårdmand Søren Madsen og Severine

Marie Jensen, hvis opvækst hos faderen Jens Pedersen Hær og stedmoderen Maren Jensdatter sammen med Meesballe-børnene er beskrevet ovenfor.

8. generation

Søren Fernando Appel, f. Ålsrode, Ålsø Sogn 1898, død Grenaa 1970. Han var statshusmand i Lyngby fra 1937-63. Han blev gift i Veggerslev 1940 med Agnes Severine Jensen, født Rimsø 1910, død Bjerringbro 1995. Hun var datter af Niels Jensen og Martine Bolette Andersen

9. generation

Else Skovbo Jensen, f. Appel, født 1942, højskolelærer på Nørgaards Højskole (1969-2000). Som pensionist aktiv slægtsforsker. Denne artikels forfatter.

Og der er endnu en slægtsforbindelse. Det fremgår nemlig af "I alle de riger og lande", at statsministerens ane 54 ved dåben blev kaldet Peder Udsen, og at han var søn af ugift Mikkoline Sørensdatter og udlagt barnefader Jørgen Nielsen, der begge tjente i Sangstrup, Voldby Sogn, da sønnen Peder blev født 11. marts 1821.

Mikkoline/Micholine Sørensdatter f. 1805 er datter af min tiptipoldefar gårdmand Søren Pedersen Udsen, f. Gammel Sogn 1772, død 1839 i Sangstrup i dennes 1. ægteskab med enken Mette Michelsdatter, der dør 42 år gammel den 30. juli 1807, 8 dage efter deres lille datter Karen på 3½ år.

Hvor Peder har opholdt sig som lille barn, ved jeg ikke. Men 1834 er han under navnet Peder Jørgensen tjenestedreng hos sin morfar Søren Udsen. Ved folketællingen 1845 tjener han hos sin mors halvsøster Mette og dennes mand Peder Nielsen Udsen i Sangstrup. Micholine bliver senest 1839 gift med Mikkel Jensen Fugl i Hammelev.

Søren Pedersen Udsen bliver gift 2. gang 24. oktober 1807 i Voldby med Mette Nielsdatter (1776-1853), hun var datter af Niels Andersen Busch også kaldet Dam i Sangstrup. De får 3 børn, deriblandt min

tipoldemor Ane Marie Sørensdatte f. 25. december 1815 Sangstrup, gift med Jens Jacobsen, f. 1813 Mastrup, Ginnerup Sogn, død 1856 Robstrup, Gammel Sogn. Ane Marie giftede sig samme år med Niels Nielsen Skaaning. Deres død er hidtil ikke fundet.

En anden datter er ovennævnte Mette, gift med Peder Nielsen Udsen. Deres tredje barn er sønnen Niels Udsen, der er oldefar til skuespillerinden Bodil Udsen.

Slægten Udsen er meget udbredt og kan mindst føres tilbage til Ud Rasmussen (død 1743 Bredstrup, Gammel Sogn) gift

med Karen Rasmusdatter (1686-1770). De fik mindst 9 børn, blandt dem 3 af mine tip4-oldeforældre: Mette, f. 1712, Chresten f. 1715 og Søren f. 1717.

Statsministerens tip5-oldefar er samme Søren, der i ægteskab med Maren Pedersdatter bl. a. fik sønnen Peder Sørensen Udsen (1741-1787). Peder bliver gift i Ginnerup i 1771 med Maren Rasmusdatter (ca.1750-1808). Han er gårdfæster i Åstrup, Gammel Sogn, hvor bl. a. sønnen Søren Pedersen Udsen (1772-1839) fødes. Han bliver morfar til statsministerens ane 54.

Fra Grenaa til Tasmanien i 1871 - en udvandrers historie

af afdøde Ib Asmussen, Grenaa, S-29

Fire brødre ved navn Appeldorff udvandrede i begyndelsen af 1870'erne fra Grenaa til Australien. To af dem tog med emigrant-skibet Eugenie, der en kold efterårsdag, den 20. oktober 1871, sejlede fra Hamborg. Fem måneder senere, nemlig palmesøndag den 27. marts 1872, ankom skibet til Hobart, hovedstaden på øen Tasmanien, der på dette tidspunkt var en selvstændig stat. Det blev en lang, besværlig og dramatisk rejse.

Vi ved ikke, hvorledes de to brødre og andre fra Djursland kom til Hamborg, men om sejlturen med Eugenie har vi ganske gode oplysninger. Der var nemlig store problemer på skibet undervejs, og derfor blev der holdt søforhør om begivenhederne ombord, da skibet lå i Hobart Havn efter rejsen. Den tasmanske avis The Mercury Newspaper fulgte ivrigt og kritisk sagen, og dens udførlige artikler gennem en halvanden måneds tid efter skibets ankomst til Hobart er i dag spændende læsning. De giver os et godt billede af datidens barske forhold for udvandrere.

Skibet var en fuldrigget jernfregat - et sejlskib bygget i Hamborg i 1865. Hvad angår udseendet, kan det sammenlignes med fregatten Jylland, som blev bygget på omtrent samme tid af træ. Eugenie var

noget mindre og førte en snes forskellige sejl. Et stolt syn har det været, når alle "klude" var sat. Det blev senere omrigget til en bark og solgt til Norge. Skibet sejlede indtil Anden Verdenskrig, hvor det blev sænket af englænderne ved Narvik.

Eugenie blev ført af kaptajn L. Voss fra Hamborg, og passagerlisten talte 362 personer. De fleste var tyskere, men der var også en hel del emigranter fra de skandinaviske lande og fra Alsace i Frankrig. Der var i alt 34 danske familier med, og heraf var 23 personer fra den østlige del af Djursland. Til dem hørte brødrene Jacob Peter og Hans Henrik Appeldorff med deres familier. Desuden var en kvinde fra Søllerød med, som senere skulle blive deres svigerinde.

De to familier Appeldorff udgjorde 10 af de i alt 23 personer fra Djursland. Desuden var følgende opført på passagerlisten som udvandret fra Grenaa: Peter Carlsen på 30 år med kone og to børn. Jens Jensen på 22 år, Laurits Petersen på 18 år og Julius Rasmussen på 25 år var registreret som enkeltpersoner. Severin Jensen på 43 år med kone og fire børn stod opført som udvandret fra Glæsborg. Alt tyder på, at denne udvandring med Eugenie fra lokalområdet var et engangsfænomen. Registreringen af

udvandrere til Tasmanien i perioden 1868-1908 fra det gamle Randers Amt omfatter kun de nævnte 23 personer.

Eugenies første destination var de tyske kolonier i Brasilien, og siden hen Hobart. Cuxhaven og Helgoland passedes om natten den 20. oktober. Dover's hvide klinter forsvandt i horisonten den 28. oktober, og den 26. november - efter 36 dage i søen - krydsede skibet ækvator. Den 16. december dukkede Brasiliens kyst op, og skibet gik til kaj i Santo Francisco i provinsen Santa Catherina, hvor 116 personer blev sat i land. Man lagde igen fra kaj på årets sidste dag og ankom til Itaby i begyndelsen af januar måned. Her gik 42 passagerer fra borde for at bosætte sig i den tyske koloni Blumenau.

Ilandsætningen af de mange emigranter til Brasilien har givet et tiltrængt albuerum til de tilbageværende passagerer. Fra avisartiklerne ved vi, at der på den sidste del af rejsen var 198 emigranter ombord. Af disse var de 71 mænd, de 48 var kvinder og 79 var børn under 12 år. Hele 21 af disse børn var under tre år, og 11 var spædbørn. Et så stort antal børn i forhold til det samlede passagertal viser, at det var helt unge familier, som udvandrede.

Liv og død var også med til at regulere passagertallet. Under sejladserne skete der seks fødsler og 11 dødsfald. Man kan forestille sig, at det har været alvorligt at være fødende kvinde ombord på et rullende skib, selv om der var indrettet en sygestue. Jævnligt har der været afholdt begravelse, og især børn døde undervejs. Familien Carlsen fra Grenaa mistede for eksempel sønnen Wilhelm, der døde på havet den 26. november 1871, et år gammel. De pårørende har i disse tilfælde måttet overgive deres kære til havet.

Sygdommen skørbug og andre mangelsygdomme florerede blandt emigranterne på grund af en for dårlig kost. Efter endt rejse kom en doktor Benson ombord som repræsentant for sundhedsmyndighederne i Tasmanien, og til ham

gik emigranterne med deres klager over forholdene under den lange rejse. De klagede over for dårlige og for utilstrækkelige forsyninger og over tilstanden på sygestuerne. Doktor Benson lovede dem, at deres klager ville blive taget alvorligt og videregivet til myndighederne i land.

Skibet nåede Maidstone i Tasmanien fredag den 22. marts 1872, og et par dage senere kom en lods ombord, som skulle bringe Eugenie til Hobart Havn. En sørejse på 156 dage var slut - eller var den. Så vidt jeg kan se, forlod Appeldorfferne først skibet noget senere. Det fik nemlig ikke lov til at lægge til kaj i første omgang - måske fordi myndighederne var bange for smitsomme sygdomme blandt nybyggerne.

Det var absolut ikke ualmindeligt, at de store emigrantskibe måtte i karantæne i en periode, når de nåede deres bestemmelsessted.

Hertil kom, at en række forhold ombord skulle undersøges, før mandskab og passagerer blev spredt for alle vinde. Den lokale avis, *The Mercury News Paper*, forsøgte at følge disse undersøgelser, og selv om der blev lagt alle mulige hindringer i vejen for dens kritiske, journalistiske arbejde, lykkedes det dog at afsløre ganske graverende forhold ombord.

I avisen fra den 27. marts kan man læse, at klager over forplejningen ombord synes at være berettiget, og at den tasmanske regering fandt det nødvendigt at nedsætte en undersøgelseskommission. Heri sad en emigrantagent for Hobart By, Eugenies kaptajn Voss samt en repræsentant for de tyske emigrationsmyndigheder, Frederick Buch. Han var tysk konsul og var med på rejsen fra Hamborg til Tasmanien.

Undersøgelseskommissionen holdt mange og lange forhør på skibet blandt skibsofficererne. Styrmand, kok, skibslæge med flere kom i forhør, og mange af passagererne måtte afgive vidneforklaringer. Det hele var besværliggjort af sprogvan-skeligheder, og Frederick Buch måtte

fungere som tolk. Han måtte dog snart forlade undersøgelseskommissionen, da det kom frem, at han efter alt at dømme havde misbrugt sin stilling ombord. Buch skulle blandt andet sørge for, at kvinder og mænd levede adskilt på skibet, men han havde snarere bidraget til det modsatte.

Efter nogle dage fik Eugenie lov til at lægge til kaj, og undersøgelserne fortsatte på et kontor i land. Passagererne kunne nu gå fra borde og besøge byen, og der blev holdt åbent skib nogle gange for lokale arbejdsgivere, som søgte arbejdskraft. Jævnligt blev der offentliggjort lister over de immigranter, som endnu ikke havde fået arbejde. I begyndelsen var de meget lange, men efterhånden blev de mindre. På en liste udfærdiget den 24. april - en måned efter skibets ankomst til Hobart - var Jacob Peter og Hans Henrik Appendorff stadig opført og havde altså ikke fundet arbejde. Måske kan det forklares med, at de ønskede at holde sammen og bo tæt ved hinanden.

Mange gange kunne man læse i avisen, at kommissionen endnu ikke havde afsluttet sine undersøgelser. Man påpegede også, at Frederick Buch var en i vanskelig situation. Det var hans pligt som konsul for Det Tyske Imperium at varetage rederens og officerernes interesser, medens han som tysk emigrantagent havde pligt til at sørge for emigranternes ve og vel under overfarten. Hvis han havde passet dette job ombord, havde undersøgelsen formentlig været unødvendig. Mere og mere pegede i retning af, at han som person udgjorde et problem.

Endelig i slutningen af april måned var undersøgelsen slut, og en meget omfattende rapport blev tilsendt den tasmanske regering. The Mercury News Paper søgte at få adgang til den, men regeringen nægtede at lade den komme til offentlighedens kendskab. Det hele var noget fordækt. Det var, som om regeringen ønskede at lægge låg på sagen og tie den ihjel. Måske af hensyn til den kommende immigration til landet. Undersøgelseskommissionens

rapport synes også at være "bortkommen". Så sent som i 1950'erne har der været rettet henvendelse til det tasmanske arkiv angående sagen. Der blev givet det svar, at sagen var meget omfattende, men at rapporten til regeringen ikke var at finde.

Hele sagen fik et kort efterspil. Baggrunden var, at de immigranter, som endnu ikke havde fundet et arbejde, omkring den 10. april blev overflyttet til et tidligere kvindehospital beliggende i Liverpool-Street. Her fik emigrantagenten Frederick Buch også et kontor, og han boede sammen med immigranterne. Hvorledes dette endte, kunne avisen berette om den 9. maj. Efter en nattefest brød Frederik Buch tidligt om morgenen ind til nogle af de unge kvinder. De fik tilkaldt hjælp fra mandsafdelingen, og konsulen flygtede i stor hast ind til sig selv med bukserne om hælene. Affæren skulle undersøges. Jeg kender ikke resultatet, men det siger lidt om, hvilken person han var.

Det var altså langt fra noget luksus-krydstogt, emigranter begav sig ud på. Jeg mener, at de har udfordret skæbnen ved at foretage en sådan rejse. Det vidner dødsfaldene undervejs om. Man har levet stuvet sammen i beklumrede opholdsrum under dæk. Dårlige sanitære forhold har der været. Ingen elektricitet eller kølesystem på rejsen gennem troperne. Komfort og bekvemmelighed i moderne forstand eksisterede ikke ombord på Eugenie. Desuden må emigranterne have været klar over, at de forlod deres kære i hjemlandet for stedse. Mange blev også skuffede ved ankomsten til det forjættede land. Det hårde liv, som ventede dem, holdt ikke stik med det, der var stillet dem i udsigt.

Lidt om Tasmanien

Tasmanien er en ø beliggende syd for Australien adskilt fra fastlandet ved Bass-Strædet. Den udgør sammen med nogle nærliggende småøer en delstat inden for Australiens forenede Stater. Øen er halvanden gang så stor som Danmark, men der bor kun en halv million mennesker. Tasmanien

er stedet, hvor solen går ned klokken 21.00 juleaften. Altså har indbyggerne sommer og lange dage, når vi holder jul i vintermørke. Vinteren i juli og august er mild på grund af det store omgivende hav, mens sommeren i februar-marts med solen højt i nord kan minde om den danske.

Alt er meget grønt på øen, og der er bjerge, floder og frodige dale. Tasmanien er også kendt som æbleøen, hvor frugtplantager fylder dalstrøgene. Æbleeventyret kan føres tilbage til en berømt løjtnant, William Bligh, der i 1786 kom til Tasmanien sammen med en gartner. De plantede et par æbletræer, der formerede sig så hurtigt, at de første kolonister omkring år 1800 fandt en jungle af æbletræer. Det var begyndelsen til de tasmanske frugtplantager. William Bligh blev senere en berømt og berygtet kaptajn, som vi kender fra mytterne på Bounty.

Navnet Tasmanien røber noget om landets historie. En nederlandsk opdagelsesrejsende, Abel Tasman, kom til øen i 1642. Han var med to skibe sejlet ud for at finde "Det store Sydland". Han sejlede uden om Australien mod uret og kom altså til den ø, som senere blev opkaldt efter ham. En egentlig kolonisation af landet begyndte efter 1772, og i 1802 blev øen annekteret af den engelske krone og anvendt som fangekoloni. Der var en del tyskere blandt de forbrydere, som fra England blev sendt til Tasmanien for at afsone deres straf. De var emigreret til England for at søge arbejde, men kom i stedet ind på en kriminel løbebane.

I 1853 ophørte fangetransporterne til Tasmanien. Rygter om guldfund i Australien gjorde det attraktivt for kriminelle at blive dømt for en forbrydelse og dermed få en gratis billet til Australien. Derfor satte de engelske myndigheder en stopper for den trafik. Til gengæld kom der i 1850'erne en ret stor indvandring i gang fra Tyskland på grund af guldfundene, og i 1870'erne søgte den tasmanske regering som nævnt at tiltrække endnu flere kolonister ved at tilbyde dem billig eller helt gratis jord.

Til historien hører også, at Tasmanien i 1824 udskiltes fra den engelske koloni, New South Wales, og fremover fik en betydelig selvstændighed. Der indførtes således en lovgivende forsamling i 1851, som regeringen skulle stå til ansvar overfor. Landets største by, Hobart, blev regeringsby og hovedstad. Da de forskellige australske kolonier i 1901 organiseredes som en forbundsstat, tilsluttede Tasmanien sig denne føderation.

Det var lidt om "den hvide mands" historie på øen, men der var også en oprindelig befolkning, som for længst er blevet udryddet. Man kan spore denne urbefolkning mere end 30.000 år tilbage i tiden – måske snarere 50.000 år, og man skønner, at omkring 4.000 beboede øen, da Tasman i 1642 ankom dertil. Denne befolkning udryddedes, efterhånden som straffefanger og emigranter fra Europa i stort tal befolkede øen fra omkring år 1800. I perioden 1820-1840 mere end tidobledes denne europæiske befolkning til nær ved 60.000 mennesker.

I årene efter 1825 kom så det endelige og højst ulige opgør mellem resterne af den oprindelige befolkning og emigranterne fra Europa. Det endte med, at alle overlevende etniske tasmaniere - cirka 200 – blev indfanget og isoleret på en ø, hvor de langsomt uddøde. En gammel kvinde døde som den sidste i 1876. Hermed var en hårdhændet, etnisk udrensning ført til ende.

Ofte er vi som danskere stolte af vore landsmænds indsats i det fremmede, men når det gælder Tasmانيens historie, findes et lidet flatterende eksempel. Det drejer sig om danskeren Jørgen Jørgensen, der udmærkede sig ved at deltage i ovennævnte udrensning. Efter en højst omtumlet tilværelse endte han i 1826 som fange i den straffekoloni i Hobart, som han selv i engelsk tjeneste havde været med til at anlægge 20 år tidligere. Efter nogle år blev han frigivet, blev på øen og fik trods den blakkede fortid tjeneste som politibetjent.

I 1830 blev han anfører for et hold af bevæbnede klappere, der deltog i indfan-

gelsen og udryddelsen af den oprindelige befolkning på øen. Det siger noget om stemningen omkring den etniske udrensning, at Jørgen Jørgensen modtog 100 acres land som anerkendelse for sin indsats. Senere solgte han sin jord, men blev i Tasmanien, hvor han døde i 1841 i en alder af 60 år.

Hvem var disse Appeldorffer?

Den første, jeg har kendskab til, var degn og skoleholder Jacob Appeldorff, født ca. 1760. I 1794 fik han ansættelse ved en lille skole i Seden nær Odense, hvor han skulle arbejde under sognepræst Andreas Rhøed. Foruden sin lærergerning skulle Jacob også forrette tjeneste ved kirken, hvor han formentlig også var ansat som kirkesanger. Pastoren og Jacob krydsede ofte klinger. Jacob beskyldte præsten for ikke at besøge de syge i sognet og for at være forsømmelig i sin gerning. Præsten var 70 år, og alderen kan måske undskylde ham. Uheldigvis for Jacob fik han sig nu og da en tår over tørsten. Det hele endte i en retssag, hvor Jacob blev afskediget på grund af umådeholden drikkeri. Han måtte sælge familiens ejendele og fik ophold i sognets fattighus.

Jacob fik en flok børn, hvoraf vi skal følge sønnen Ulrich David nærmere. Han var født i Seden den 15. december 1802, og senere i livet ernærede han sig som grovsmed, landmand og dyrlæge, selv om han aldrig havde taget eksamen som sådan. Han kom i 1842 fra Dalby på Fyn med kone og tre børn til Ålsrode, hvor han fæstede Hedegaard, som hørte under Katholm Gods. Denne gård var i 1832 udflyttet fra landsbyen langt sydpå og fik senere navnet Brejdablik.

Ulrich Appeldorff var én blandt mange fynboer, der omkring midten af 1800-tallet flyttede til den sydøstlige del af Djursland. Jeg har ingen belæg for, at han på Fyn virkede som dyrlæge, og efter flytningen til Ålsrode stod han også opført i folketællingslisterne som fæster og gårdmand. Men da han i 1856 flyttede til Grenaa, blev han betegnet som dyrlæge.

I Ålsrode fødtes endnu et par børn, men i januar måned 1849 døde Ulrichs kone. Den ældste søn Jacob Peter var allerede ude at tjene, men der var stadig Lars Kristian, Hans Henrik, Carl og en lille ny Andreas at tage hånd om. Selv om der var tjenestefolk på gården, gjaldt det for Ulrich om at finde en ny kone til at styre husholdningen.

Dette passede sig godt for Karen Dinesdatter, der også var kommet med den fynske indvandring til Ålsrode. Hun havde brug for en mand og en far til det barn, hun ventede, men det talte hun ikke om i første omgang. Det endte med en forlovelse, men Ulrich opdagede hurtigt Karens voksende mave. Han vidste, at han i hvert fald ikke var faderen, og han forlangte straks over for præsten "- - den påtænkte ægteskabelige forbindelse ophævet". Vi skal frem til 1853, før Ulrich giftede sig igen, nemlig med den 16 år yngre Petrea Sophie Kragh.

I 1856 købte Ulrich Appeldorff ejendommen Nørregade 4 i Grenaa og flyttede hertil, formentlig for helt og holdent at drive erhverv som dyrlæge. Som nævnt havde han ikke eksamen i dette fag, men det havde dyrlæge Klingberg i Trustrup, og han begyndte i 1871 at skrive smædeskrifter i Grenaa Avis om Ulrich Appeldorff og en forpagter H. Andersen på Katholm. Begge praktiserede som dyrlæger, selv om de ikke havde nogen eksamen, og det vendte den uddannede Klingberg sig voldsomt imod. Det var der megen polemik om. Hertil kom, at Peder Georg Grove Beyer i 1869 blev distriktsdyrlæge. Han købte en ejendom i Nørregade – hvor der i dag er præstebolig – og blev altså nabo til Ulrich. I hans praksis arbejdede desuden sønnen Frederik Gerhard Beyer på 23 år, som også var uddannet dyrlæge. Det blev for meget for Ulrich. I 1870 solgte han Nørregade 4 og flyttede en kort tid til Kolindbro. Han døde i Grenaa i 1875 nedbrudt og forarmet.

Ulrich blev far til en børneflokk på ni – fem med den første kone og fire med den anden. Her skal vi følge tre sønner fra det første ægteskab, nemlig Jacob Peter født 1833 i

Skjellerup, Hans Henrik født 1839 i Dalby og Carl født 1843 i Ålsrode, desuden sønnen Lars fra det andet ægteskab, født 1854 i Ålsrode. Disse fire Appeldorffer udvandrede.

Carls historie har jeg fået fortalt af hans tipoldebarn Frances James, der i dag bor i Rivervale i Vest-Australien, men det er ikke så meget, familien ved om ham. Han rejste som den første af brødrene til New Zealand. Den 3. december 1870 tog han fra Gravesend i England med skibet The England, og han ankom i marts 1871 til en lille dansk koloni nær hovedstaden Wellington. Han var da 27 år gammel.

Da Carls to ældre brødre Jacob Peter og Hans Henrik rejste til Tasmanien ombord på Eugenie i 1871, var pigen Mariane Bentine Bentzon fra Søllerød også med. Den 27. februar 1874 giftede Carl sig med hende i Hobart og rejste tilbage til New Zealand med sin nye kone, men ægteskabet havde en forhistorie. Carl og Marianes ældste datter, Ulricke Abeline Bentsen Appeldorff, blev formentlig født i København i juli 1871. Det er lidt af et mysterium for familien, hvorledes tingene nøjagtigt hænger sammen, men man antager, at Carl var far til barnet. Det blev i hvert fald opkaldt efter Carls far, Ulrich.

Det har ikke været muligt at finde Ulricke indført i nogen kirkebog. Ej heller var hun opført på Eugenies passagerliste sammen med sin mor, men det kan måske forklares med, at børn under et år ikke skulle have billet. Jeg går altså ud fra, at barnet har været med på rejsen, selv om en helt sikker dokumentation mangler. Familielegenden fortæller også om en slags skandale omkring Carls giftermål med Mariane, som Appeldorfferne måske ikke anså for at være god nok.

I 1878 rejste Carl med sin familie fra New Zealand til Tasmanien for at bosætte sig i byen Bismarck sammen med sine brødre. Datteren Ulricke giftede sig med William Harry Searle og bosatte sig i det nordlige Tasmanien, hvor der findes en del

zinkminer. William blev direktør for nogle af dem, og under en inspektion forsvandt han pludseligt. Han var måske snublet, havde slået sit hoved og mistet orienteringen. Eller var han udsat for en forbrydelse? Det omkringliggende buskland blev gennem søgt i tre uger, men forgæves.

25 år senere blev nogle skeletdele fundet i en hule i området. Det er aldrig blevet nøjagtigt fastslået, at det var William, man fandt. Et karakteristisk ur, som han altid bar, har man aldrig fundet. De jordiske rester af den formodede William er ikke blevet begravet, men opbevares på museet i Hobart. I dag ville en DNA-test formentlig kunne afgøre, om det er resterne af William, der blev fundet.

Jeg ved ikke helt nøjagtigt, hvornår Carl døde, men Mariane Bentine døde den 9. oktober 1921.

Jacob Peter og Hans Henrik Appeldorff's historie er nedskrevet af Jacob Peters barnebarn, Gwendolyne Pridmore, der under sit ungpigenavn Appeldorff har skrevet to bøger: "Memories of Collinsvale" (1986) og "All about Lottie and William" (1998). Gwendolyne Pridmore, der i dag er en ældre dame på 86 år, er den eneste efterkommer af de oprindelige nybyggere, som stadigvæk bor i Collinsvale. Jeg har haft stor glæde af at brevveksle med hende og læse hendes bøger. Hun bor i dag i det hus, hendes far, William Appeldorff, byggede, og hendes bøger vidner om stor kærlighed til busklandet, til Collinsvale og indbyggerne. Det efterfølgende bygger på hendes fortælling.

I 1870'erne forsøgte en agent fra den tasmanske regering at få tyskere fra området omkring Hamborg til at rejse til Tasmanien ved at tilbyde dem frit land. I 1870 ankom et emigrantskib til Hobart med tyskere ombord, der bosatte sig i et område kaldet Sorell Creek, hvor englændere tidligere havde slået sig ned. Efter 1870 kom tyske indvandrere til at dominere i området, og hovedbyen fik derfor navnet Bismarck. Kort tid efter

Første Verdenskrigs udbrud i 1914 blev den omdøbt og fik navnet Collinsvale.

Byen ligger i en frugtbar og smuk dal omkring 18 kilometer nordvest for Hobart. Den er omgivet af bjerge, og Gwendolyne Appeldorff skriver i sin bog, at hun elsker disse bjerge og altid føler, at de tilhører hende - eller er det hende, der tilhører dem? Hun husker også, at stedsegrønne eucalyptus- og sassafratræer tidligere voksede så høje og tætte, at man knapt kunne se himlen, når man vandrede på stierne. Der blev i området dyrket mange slags frugter og grønsager, som blev sendt fra Hobart til Melbourne på fastlandet. Dette var en vigtig side af den lokale økonomi. Der var også savværker, og stedet var kendt for sine øksemænd, der konkurrerede om, hvem der var den bedste skovarbejder. Efterhånden blev Collinsvale dog mere og mere isoleret fra den omliggende verden og livet baseret på en høj grad af selvforsyning.

Til denne dal kom Jacob Peter Appeldorff altså i 1872. Han var tømrer, 38 år gammel og havde konen Karen Marie og fire børn med sig i alderen fra et til otte år. Med på rejsen var broderen Hans Henrik, møbelsnedker, 32 år, med konen, der også hed Karen Marie, samt deres to helt små børn på et halvt og fire år. Som tidligere nævnt var der også en del andre udvandrere med fra Grenaa og den nærmeste omegn.

Der er ikke nogen, der rigtigt ved, hvad der fik brødrene til at rejse, men det har måske spillet en rolle, at deres yngre broder, Carl, var taget til New Zealand året før. Selv tror jeg, de er blevet lokket med at kunne få billig jord. Selv om de var håndværkere, havde de jo fra deres opvækst i Ålsrode kendskab til at dyrke jorden. Intet tyder på, at de er flygtet fra økonomiske vanskeligheder. Hans Henrik averterede ofte i Grenaa Avis med, at han fabrikerede møbler og ligkister til hurtig levering, og i samme avis fra den 27. maj 1871 bekendtgjorde brødrene, at de på grund af bortrejse afholdt auktion over deres indbo.

Efter ankomsten til Tasmanien fik Jacob Peter arbejde på en farm, hvor han var meget glad for at være. Men en dag fik han brev fra sin bror, Carl, der fortalte, hvor herligt der var i New Zealand. Jacob Peter besluttede sammen med sin familie at rejse over til ham, og familien opholdt sig i New Zealand i tre år. Men Jacob var meget skuffet over landet.

I mellemtiden havde Hans Henrik købt jord i Bismarck, og han skrev nu til Jacob Peter om den billige jord, han havde købt. Han fortalte også, at der var mere jord at få, hvis Jacob Peter rykkede teltpælene op og bragte sin familie tilbage til Tasmanien. Det fristede, og resultatet blev, at både Jakob Peter og broderen Carl i 1878 rejste fra New Zealand og til Tasmanien med deres familier.

De tre brødre var nu samlet i Bismarck, hvor de alle købte jord. Hans Henrik og Jacob Peter 100 acres hver. Carl erhvervede et areal, der lå mellem de andres, men dog kun på 60 acres. Brødrene blev altså naboer. For Jacob Peters vedkommende var jordkøbet ikke særligt rentabelt. Jorden var meget uensartet, og kun en lille del kunne dyrkes med de dårlige redskaber, som var til rådighed. Store træer skulle fældes, og det kunne tage en hel dag at fælde ét. Senere skulle træet skæres op og bringes af vejen. Man manglede aldrig brændsel.

Jorden skulle renses og kultiveres, men de første nybyggere havde hverken hest eller plov. Man bearbejdede jorden med en hakke, før der blev plantet og sået. I mange tilfælde var kartofler den første afgrøde, da den groede hurtigt og hjalp på kultiveringen. Men selv da Jacob Peters jord var renses for sten og beplantning, var den stadigvæk ringe. Der kunne dyrkes en smule hindbær.

Jeg tror ikke, at Jacob Peter var nogen dygtig landmand. Han var en bedre tømrer og tog til Hobart for at arbejde. Han kom så hjem i weekenden for at hjælpe sin kone med det tunge arbejde. Det var, før nogen i distriktet havde en hest, men

senere fik de hest og plov. Det var en stor fornyelse. Senere opgav Jacob Peter sit arbejde i byen og vendte tilbage til gården, som han drev sammen med de sønner, der endnu var hjemme. Nogle gange holdt han børnene hjemme fra skole, for at de kunne arbejde på gården. Det blev der polemik med skolemyndighederne om.

Det første hus, Jacob Peter byggede til sig og sin familie, var et bræddehus med tag af bark fra eucalyptustræer. Huset, der lignede en stald, havde fire små rum - et til drengene, et til pigerne, et til Jacob Peter og Karen Marie samt et køkken. Gulvene var stampet jord og væggene lerklinet indvendig. Sengene var fremstillet af sækkelærred, der var spændt ud mellem stolper, og madrasserne bestod af sække fyldt med strå. Borde og stole var selvfølgelig også hjemmelavede.

Uden for "slottet" var der en ovn, hvor man på varme sten bagte brød én gang om ugen. Den dejlige duft af nybagt brød bredte sig og kunne få enhver til at tro, at det var bedre end noget andet. Men tro det eller lad være. Det nybagte brød blev ikke spist, før det var nogle dage gammelt. Det var ikke økonomisk at lade børn spise det nye brød, og en familie på seks kunne snart konsumere det.

Man fatter knapt, hvilket aktiv en gris eller ko kunne være for familiens husholdning.

Familiens fornødenheder - for eksempel mel til bagning - bragte Jacob Peter hjem til dalen fra Hobart på sin ryg. Det er utroligt, hvor fattigt og primitivt nybyggerne har levet i deres hytter. Man sled og slæbte for at holde sult og nød fra døren, og der var aldrig ret mange penge til rådighed. Alligevel fortæller deres efterkommere om en lykkelig barndom og om, at de havde et godt liv med hårdt arbejde i en dejlig natur.

Efterhånden kom der dog mere gang i dyrkningen af jorden. Nogle fik lidt kvæghold, og kvinderne begyndte at fremstille smør, som de solgte på markedet i Hobart. Langsomt gik det fremad for nybyggerne i dalen, og lidt velstand og bedre levevilkår

bredte sig. Det værste var, at man kunne blive syg. Den nærmeste læge var godt 10 miles borte, og det var næsten umuligt at få en patient bragt til ham. Senere kom lægen til dalen på hesteryg. Alligevel var det grufuldt, når der skete en ulykke for eksempel ved skovarbejde. En skovhugger kunne ligge under en træstamme i mange timer, før man fik ham savet fri, måske død eller lemlæstet.

Det ser ud til, at man har levet i fred og fordragelighed de mange forskellige nationaliteter imellem, og efterhånden giftede man sig på tværs af disse forskelle. Det lille bysamfund voksede også. Den første skole for områdets børn åbnede i 1877. Et posthus kom til i 1882. I 1910 var der 70 familier i det lille landsbysamfund.

Gwendolyne Pridmore husker sin bedstefar, Jacob Peter, som en meget gammel mand. Han plejede at sidde ved ildstedet og ryge på en gammel, sur pipe. Han sad i en rigtig bedstefarstol med hestehårssæde, som han selv havde lavet. Han havde et stort skæg og så meget streng ud. Han var næsten blind, men tog gerne sit barnebarn ved hånden, så hun kunne lede ham på en spadseretur. Han gik altid med stok og bar en gammel filthat, der havde set bedre dage. Børnene klatrede gerne op på hans stol og pyntede hans hat med hvidkløver, som var den eneste blomst, det var tilladt at plukke i haven. Den gamle mand kunne godt lide en god spøg og smånyttede danske sange fra sin ungdom. Han døde i 1923 i den høje alder af 90 år uden at have set sit fædreland igen.

Jeg kunne gengive meget mere om livet i dalen fra Gwendolynes erindringsbog, men vil slutte med at fortælle en lille historie om Jacob Peters kone, Karen Marie. Da hun skulle føde sit sidste barn, besluttede hun sig for at gå til Hobart og afvente den glædelige begivenhed dér. De andre kvinder i kolonien troede, at hun var gået fra forstanden. De havde alle født deres børn hjemme i sengen, assisteret af en af de andre koner eller deres ægtemand. Karen Marie fødte en søn, An-

drew, og da det var tid for hende at vende tilbage til Collinsvale, begav hun sig til fods på vej med barnet. Hendes mand kom hende i møde med hest og slæde, og Karen Marie blev anbragt på slæden så komfortabelt som muligt med drengen på skødet. Hjemad gik det, men ved synet af Karen Marie på slæden var de andre koner i det lille samfund overbeviste om, at hun nu var gået helt fra forstanden. Hvorfor i alverden kunne hun ikke gå ligesom andre folk?

Karen Marie kom ud for en ulykke med en hest. Hun var hårdfør og ønskede ikke at konsultere lægen på grund af besværet med at gå til ham eller få ham op til dalen på besøg. I forbindelse med ulykken døde hun fra mand og syv børn i en alder af 52 år. Det skete i 1891 – altså kun 20 år efter, at familien var udvandret fra Grenaa.

Det er tankevækkende, at brødrene Appeldorff kom til at leve under så primitive forhold på Tasmanien, som det skildres i Gwendolynes bøger. Under deres opvækst i Ålsrode havde de oplevet en form for landbrug, hvor man havde heste som trækraft samt harve og plov til at dyrke jorden. Noget tilsvarende fik de først efter adskillige års nybyggertilværelse i det fremmede. De er langt fra rejst ud til guld og grønne skove – tværtimod.

Lars Appeldorffs udvandringshistorie er ganske kort. Han har sikkert hørt om sin fætter Vilhelm Appelt, der rejste fra Rugaard på Djursland til Queensland i Australien omkring 1870. Vilhelm gik det ualmindeligt godt i det fremmede. Han bosatte sig i byen Mackey ved Det Store Rev ud for Australiens østkyst, hvor han ernærede sig som grosserer, og han opnåede at blive udnævnt til fredsdommer.

Hertil rejste den 18-årige Lars i 1872. Den 6. oktober tog han med skibet Lammershagen fra Hamburg, og efter tre måneders uafbrudt sejlads ankom det til Moreton Bay i Queensland. På passagerlisten var opregnet 380 personer, hvoraf 133 var danskere. Der udbrød tyfus ombord,

og derfor blev skibet sat i karantæne ved ankomsten. 13 var døde under rejsen, men til gengæld var der 17 fødsler.

Lars blev også syg på turen, og helbredsmæssigt svækket vendte han ret hurtigt tilbage til Danmark, hvor han døde i 1876 kun 22 år gammel.

Forskning via Internettet

For nogle år siden hørte jeg et foredrag om udvandring fra Danmark. I den forbindelse fortalte foredragsholderen, at der i 1871 var udvandret en snes personer fra Grenaa til Tasmanien. Da han samtidig nævnte, at halvdelen af dem havde navnet Appeldorff, var min nysgerrighed vakt. Jeg var nemlig i slægt med nogle Appeldorffer.

For nogle måneder siden prøvede jeg at skrive Appeldorff i en søgemaskine på Internettet - og det kan nok være, at det gav resultat. I løbet af ingen tid havde jeg henvisninger til et tysk udvandrersarkiv, til arkiver i Tasmanien, til avisen The Mercury Newspaper og til flere privatpersoners hjemmesider i Australien. Alle steder blev der henvist til Gwendolyn Pridmore, der havde skrevet om dalen Collinsvale og dens nybyggere. Hendes bøger skulle indeholde noget om de mange emigrantfamilier og om de første indvandreres daglige kamp for tilværelsen, og der skulle altså være noget om mine Appeldorffer. Det var nu en let sag at få kontakt til de efterkommere, som havde givet sig tilkende med deres hjemmesider.

På et lidt ubehjælpeligt skoleengelsk sendte jeg en e-mail til Frances James, og der gik ikke mange timer, før jeg havde svar tilbage. Tidsforskellen mellem Tasmanien og Danmark er på 10 timer. Hun var meget glad for min henvendelse og kunne fortælle mig lidt om Carl Appeldorff. Jeg var den første kontakt, hun nogensinde havde haft til Danmark, og vi sender nu jævnligt e-mail til hinanden.

Frances henviste mig også til sin slægtning, Gwendolyn Pridmore, der som tidligere nævnt er barnebarn af Jacob Peter

Appendorff. Jeg kom altså en generation tættere på mine forfædre. Kontakten til hende foregår pr. håndskrevne breve og ikke noget med nymodens skrivemaskine og computer. Også hun blev glad for min henvendelse, og denne artikels tilblivelse skyldes hovedsageligt hende og hendes to bøger, som jeg fik tilsendt. Gwendolyne Pridmore havde været i Danmark i slutningen af 1980'erne.

Fra det tyske udvandrerrarkiv har jeg også via Internettet kunnet hente oplysninger om udvandringen til Tasmanien, og i The Mercury Callery på Internettet er avisartiklerne om Eugenie's rejse indscannet, og dem har jeg kunnet downloade på min computer. Selv gamle fotos af emigrantskibet Eugenie har jeg kunnet finde på Internettet.

Alt dette lyder ganske let – og det er det også, hvis man sammenligner med gammeldags arkivbesøg, langsommelig

kontakt via brevpost mellem forskellige verdensdele og opsøgning af informationer uden søgemaskiners hjælp. Men der er også faldgruber, når man søger på nettet, og det er vigtigt at tage fantasien til hjælp – ellers finder man ikke noget. Jeg kan give et eksempel. Hvis man gerne vil vide noget om fregatten Jylland og som søgeord bruger "fregattenjylland" eller "fregatten jylland", så sker der ikke det helt store. Man kommer ind i nogle turistbrochurer for Mols, der viser fregatten. Men skriver man "fregatten-jylland" med bindestreg, så sker der pludselig en hel masse. Man kommer ind på fregattens hjemmeside og kan få hele skibets historie. Man kan for eksempel finde skibets bemandingsliste med navne på de personer, der var med i slaget ved Helgoland i 1864.

Ovenstående artikel har været bragt i *Grenaa Årbogen – før og nu 2002*.

Forblæste børn

af Grete Pedersen, Topmejsevej 2, 8800 Viborg, ☎ 8681 0868. S-29

Under mit arbejde med kirkebogen fra Odense Sct. Knud Sogn blev jeg opmærksom på en formulering, jeg ikke tidligere har set. Ved de fleste "uægte" børns dåb skrev præsten til sidst den udlagte barnefaders navn, og hvor han opholdt sig - ofte var han rejst ud af byen - og derefter den særlige vending: "og er lagt vind paa barnet", efterfulgt af et navn og sted. Det funderede jeg noget over, hvad var den nøjagtige mening? Forklaringen dukkede pludselig op i kirkebogen, det var stedet, hvor barnet var undfanget, og hos hvem pigen på det tidspunkt tjente/boede, hvilket klart fremgår af det følgende.

"Den 8. Juni 1763 blev Marie Møllers, Sal. Rasmus Enke, nu værende hos Marie Clauses udenfor Vester Port, hendes 2de Uægte Børn fødte, det ene et Drengbarn dødfød, det andet et Pigebarn levendefød

og hiemedøbt af Mette Fostermoder, og kaldet Maren."

Derefter nævnes, hvem der bar, stod hos, var faddere og endelig: "Til hendes Børns Fader blev udlagt en Handskemagersvend ved navn Gregers Hansen, arbejdende hos Hans Pedersen Røjrup, Handskemager uden for Ste Jørgens Port og er lagt Vind på Børnene udenfor Vester Port i hendes Værelse." Først troede jeg, at det var en enkelt præst, som brugte den vending, men det var det ikke. Ved nærmere undersøgelse viste det sig, at udtrykket – "og er lagt Vind paa Barnet" - er brugt fra kirkebogens begyndelse i 1698, og den sidste fandt jeg i oktober 1775. Spørgsmålet er nu, om udtrykket har været anvendt af andre præster og i andre landsdele?

Hvem var Charles Zanco?

af Jørgen Hauch, Hessellund 3, 8700 Horsens. E: jhauch@post.tele.dk S-29

Som slægtsforsker hænder det, at man bliver forledt til sidespring fra sine normale studier. For mig skete det, da jeg under et besøg i byen San Antonio i Texas i efteråret 2000 sammen med min kone og svigerinde besøgte fæstningen Alamo.

Det var her, den berømmelige "Davy Crockett, Præriens bedste mand" kæmpede og døde. Davy Crockett er for den ældre generation ikke mindst kendt gennem filmen og sangen, men han er ikke kun en mytisk figur. Han var en virkelig person, som oven i købet var medlem af den amerikanske kongres. Han meldte sig – på trods af, at han ikke selv var fra Texas – som frivillig i det texanske oprør mod Mexico. I den forbindelse deltog han sammen med 187 andre i det håbløse forsvar af Alamo. De havde lovet hinanden at kæmpe til sidste mand, og som forventet blev de alle dræbt, og blev derefter nationale helte. Det var under alle omstændigheder spændende at besøge stedet, men min opmærksomhed blev dog ekstra vakt, da jeg opdagede, at der blandt de faldne var en dansker med det højst usædvanlige navn Charles (Karl?) Zanco.

På museets bibliotek fik jeg materialer om denne mand, og det fremgik heraf, at han skulle være født i nærheden af Randers i 1808, vist nok fra Albæk, en lille landsby, der ganske rigtigt ligger få kilometer øst for Randers. Han skulle være vokset op i en familie af husmænd og landarbejdere. Hans mor døde i 1834, hvorefter han og hans far, Frederik, tog til USA. Bibliotekets venlige medarbejder var stærkt interesseret i at høre mere om den unge mand, så jeg lovede, at det skulle jeg nok kigge på, nå jeg kom hjem.

Det har ikke været en nærliggende idé at emigrere til Amerika. På den tid var det kun nogle få hundrede om året, der tog på den kostbare og farlige tur fra Danmark over Atlanten. Det var først 25 år senere,

den store emigrationsbølge kom. Under alle omstændigheder har en sådan rejse ligget langt uden for en landarbejders økonomiske formåen, men muligvis har far og søn arbejdet som søfolk eller ladet sig hverve til et regiment på De Dansk Vestindiske Øer.

Frederik og Charles kom til Galverstone i Texas i 1835. Formentlig uafvidende var de dermed havnet i en hvepserede. Texas var en del af Mexico, der lige havde løsrevet sig fra Spanien, men den nye stat gjorde ikke noget stort væsen ud af den afsidesliggende udørk. Kun få mennesker boede der, og af dem udgjorde mexikanere en lille, fattig del. Deroverfor stod en solid amerikansk gruppe af farmere, der egentlig ikke havde noget ønske om ikke at være en del af Mexico, men som dog havde et stigende behov for større indflydelse, end de svage mexicanske regeringer kunne tilbyde. Da disse regeringer desuden blev udskiftet ustandseligt, og hver især tilhørte modsatrettede ekstreme politiske grupperinger, gjorde det en langtidsplanlægning umulig. Den gryende utilfredshed blev begærligt grebet af en stor gruppe af lykkeriddere og kriminelle, der de senere år var dukket op i landet – først og fremmest fra den store nabo i nord. Baggrunden for opstanden var til stede, og den kom.

Selv om konflikten må have været fjern for den nyankomne dansker, meldte Charles sig i 1835 til First Volunteers of Lynchburg ved San Jacinto-floden. Kompagniet var beskedent af størrelse, idet det blot bestod af i alt tredivede mand. Han fik til opgave at vedligeholde garnisonens våben og ammunition.

En ældre officer, McGahey, der stammede fra Irland, havde et stykke blåt silkestof liggende, og det mente han, der kunne blive et pænt regimentsflag ud af. Han bad derfor Charles, der var uddannet maler, om ikke han ville male en stjerne på stoffet.

Som sagt, så gjort. Han malede i midten af klædet en stor fem-takket stjerne, men efter at have gjort det, bemærkede han: "Det ser altså noget tomt ud, lad mig male noget nedenunder den. Hvad skal det være?". McGahey svarede: "Sæt ordet "Independence"", og det blev gjort. Dette kompagniflag blev senere staten Texas' og bærer navnet "Lone Star"

Lynchburg-kompagniet tog muligvis del i belejringen og stormen på Bexar den 5. december samme år. I henhold til kompagniets oberst gjorde Zanco her loyalt sin pligt. Charles blev udnævnt til løjtnant og tilbragte måske sin sidste vinter i San Antonio, hvor han i fæstningen Alamo sammen med 187 andre tidligt om morgenen den 6. marts 1836 kæmpede og døde under det flag, han havde malet.

Charles Zanco var 28 år ved sin død og ugift, og hans far, Frederik, der boede i St. Louis, Missouri var hans eneste arving.

Men kom de to fra Albæk? Flere har forsøgt at løse gåden, men hidtil uden resultat. Første gang jeg efter min tilbagevenden til Danmark kom på landsarkivet i Viborg, kastede jeg mig over mikrofilmene om Albæk. Det var umiddelbart lovende, idet der i landsbyen var en familie med navnet Sanco eller Sancho, men desværre var der ingen Charles, Karl eller Frederik. Jeg har ikke set det usædvanlige efternavn andre steder, og om det skulle stamme fra spanske indvandrere, eller om den lokale præst har sammenlignet et af sine sognebørn med Sancho Pansa fra Don Quijote afstedkom nogle – desværre frugtesløse - overvejelser.

Anders Sanco gm ukendt kvinde.

Hans søn **Søren Andersen Sangoe** (1726-27 – 1. april 1781) gift 13. dec. 1757 i Albæk Kirke (trolovet 21. okt. 1757) med Mette Christensdatter. Søren var landsoldat ved trolovelsen, friseddel eftergivet i samme anledning. Mette var tjenestepige hos møllerens enke i Albæk Mølle.

Deres børn:

1. **Maren Sørensdatter Sancho**, f. 1757 og døbt i Gimming Kirke. Hun fik et barn med Christen Christensen fra Tjerby, hos hvis nu afdøde forældre hun havde været tjenestepige. "Mod barselstiden" tog hun til sin mor i Vestrup. Barnet døde kort efter fødslen.
2. **Niels Sanco**, f. 1760. Han fik en søn med en ukendt kvinde. **Christen Nielsen Sanco** (?1815-16). Der er nogen usikkerhed om hans identitet. Han omtales under sit fulde navn i Albæk Sogns afgangsliste i 1833, hvor han er 18 år. I 1816 blev der født en Christian Nielsen i Albæk, men han hed C.N. Lang. I Gimming Sogns tilgangsliste bliver han blot kaldt Christen Nielsen, men hans far kaldes Niels Christensen Lang. Hans mor angives at hedde Bodil Jensdatter.
3. **Christen Sørensen Sancho** (1765-1765). Døbt og begravet i Albæk Kirke.
4. **Anne Sørensdatter Sanco** (Ca. 1771 – tidligst 1827). Hun flyttede i 1826 for at tage tjeneste på Støvringgård. Kom året efter igen hjem til sine forældre. På tilgangslisten i 1857 angives hun at være 57 år, hvilket må være en fejl.
5. **Bodil Sørensdatter Sancho** (1775 -). Døbt i Albæk Kirke. Fik sammen med husmand Niels Christensen to børn.
6. **Christen Sørensen Sancho** (1780-81 – 1838). Døbt og begravet i Albæk Kirke. Husmand i Albæk. Navnet Sancho er skrevet i forbindelse med hans vielse, men derefter streget ud igen. Navnet er med igen ved begravelsen.

Gift 1. gang i 1797 med Kirsten Berthelsdatter (?1760 – 1815) Begravet i Albæk. Hans datter af 1. ægteskab **Mette Christensdatter Sancho** (1796 – 1796). Døbt og begravet i Albæk Kirke.

Gift 2. gang i 1824 med Maren Jensdatter (?1774 -)

Jeg undersøgte dernæst, om ordet sancho eksisterer i det spanske sprog. Jovist. Det betyder "gris"! – og der var faktisk nogen i Albæk, der hed Griis. Hvis de var af den slægt, kunne de ved ankomsten til det spansktalende Texas have oversat deres navn til det navn, som de kendte så godt hjemmefra. Heller ikke den mulighed førte

til noget resultat. Stadig ingen, som passede med fornavne eller med årstal.

Vi står altså med et konkret problem, som må kunne løses. Kan nogen bidrage med yderligere oplysninger, vil jeg være dybt taknemmelig.

Hvis man gerne vil læse mere om slaget i Alamo, kan jeg varmt anbefale John Christensens "Husk Alamo".

Kongelig forordning for Skarprettene

af Kurt Kermit Nielsen, Møllevangs Alle 93 8210 Århus V. ☎ 8610 6046.

WEB: sitecenter.dk/kkermit S-29

Århus Stiftamt Havreballegård og Stjernholm Amter 1683 – 1799

Reskripter fra kongen til stiftamtmanden i Århus Stift: Pakke no 10 år 1758 – 1761: Omslag 1758, Århus Amt:

Fra Frederik den Femte, Christiansborg.

"Wor synderlig bewaagenhed tilforn. Da Wi, wed Wores den 7 Februar 1749, udgangne Forordning hawe fastsat Straffen for Growe Mordere til Skræk og afskye for andre ligesindede, således at de af Skarp Retteren skal knibes med gloende Tænger, først uden for det Huus eller wed det Sted hwor Mordet er begået, siden på alle Byens Torwe eller offentlige Steder, og om det er på Landet, da trende gange imellem giernings Stedet og Retter Stedet, og alersidst paa Retter Stedet med wiidere, og det på adskillige Steder især på Landet skal indtreffe at giernings Stedet er 1 a 2 Miile og undertiiden længere fra Retter Stedet, hwor udower skal møde adskillige wanskeligheder, såwel i henseende til de af Skarp Retteren dertil behøwende Instrumenters fremførsel som og naar Misgierningen måtte wære begaaet enten paa Søen eller på en Øe, og Delinquenten der skulle knibes, hwilket formedelst indfaldende haart Veyr kunne foraarsage Executionens udsættelse og forlænge Tiiiden, ligesom Straffen i saadanne Tilfælde for een og den samme Misgierning kunne synes haardere for slige Delinquenter naar

Retter Stedet er saa langt fraliggende.

Saa endskiønt Wi ikke udi Straffen i sig selw wille hawe giort nogen forandring, wille wi dog hermed allernaadigst hawe anordnet og befalet, at naar deslige Delinquenter udi i de Dig allernaadigste anbetroede Amter, ere dømte, at knibes med gloende Tænger og Retter Stedet er saa langt eller længere end sædwanligt fra giernings Stedet beliggende, hwor Delinquenten første gang skulle knibes, eller der desformedelst skulle gøres Søe Reyser, maa det wære Dig tilladt, naar Executionen skal skee, til slige Wanskeligheder at forkomme, at forandre og determinere Stedet da Delinquenten paa samme Sted fem gange skal knibes, ligesom det i Forordningen er fastsat og Dommen tilholder.

Derefter Du Dig allerunderdanigst hawer at rette, og Os ellers at indberette, at Du denne Wores allernaadigste Ordre hawer bekommet, Befalendes Dig Gud, Skrewet paa wort Slot Christiansborg i Wores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn den 22 Decembris 1758.

Under wor Kongelig Haand og Signet. FriderichR. 22 December 1758."

Studehandleren, der ændrede vor historie

af Jørgen Hauch, Hessellund 3, 8700 Horsens, ☎ 76 26 77 09. E: jhauch@stofanet.dk S-30

Når man interesserer sig for slægtsforskning, opdager man snart, at det enkelte menneskes betydning rækker langt ud over tiden for samme menneskes livsforløb. Tag nu for eksempel Christjern Nielsen, der var studehandler i Varde for femhundredede år siden og gift med en kvinde, hvis navn vi ikke kender. Ganske vist blev han også borgmester og fik stor betydning for byen, men alligevel kan man næppe sige, at hans liv fik den helt store indflydelse derudover. Og dog. Hvis det ikke havde været for dette ægtepar og deres efterkommeres fælles kærlige indsats ville Danmark, ja, Verden have set anderledes ud.

Her må vi vende os mod pastor Vahl, der i slutningen af 1800-tallet havde sat sig for at finde samtlige efterkommere efter studehandleren og hans kone. Vahl nåede aldrig at afslutte sit arbejde, som udkom i små hefter med års mellemrum. Arbejdet blev kolossalt og vel mere end 20.000 navne blev ført på.

Blandt disse mange navne er der flere, der skiller sig ud. Lad os se på de nogle af de måske vigtigste: Af skribenter kan vi plukke ud: Carl Bagger, Karen Blixen, Anders Bording, Carl, Jesper og Johannes Ewald, Grundtvig, Carsten Hauch, Poul Henningsen, Paul la Cour, Frederik Paludan-Müller, Jacob Paludan, Valdemar Rørdam, Hans Hartvig Seedorff og Viggo Stuckenbergs. Af scenens folk Georg Carstensen, Emil, Olaf og Johannes Poulsen, Axel Schiøtz, Stig Lommer og Hauch-Fausbøll'erne. Blandt de bildende kunstnere finder vi Knud Agger, Harald Giersing og Rudolf Tegner, og af videnskabsmænd Lauge Koch, Ole Worm, Anders og H.C. Ørsted. Af politikere Kirsten og Svend Auken, Jacob Estrup, Olga Eggers, Lars Barfoed samt Olof Palme.

De har alle i det mindste én ting til fæl-

les. Deres eksistens kan ad en lang, men direkte vej føres tilbage til dette ægtepar i Varde. De er med andre ord ganske simpelt i familie med hinanden.

Lad os f.eks. tage de to brødre i ånden Svend Auken og Olof Palme, der endda har to fælles aner, idet de ud over Christjern Nielsen også har riberådmanden Bagge Jensen. Bemærk, hvor mange politikere og præster, de har blandt disse forfædre, der i det hele taget bærer præg af en meget beskedent social mobilitet.

Christjern Nielsen, studehandler, borgmester i Varde, ca. 1465-1521
gm. ukendt kvinde

Lene Christjernsdatter, ca. 1505/10, Varde –1556, Varde
gm. 1. Mads Nielsen, borgmester, Vejle, ca. 1500-ca. 1539
gm. 2. Clemens Sørensen d. Ældre, borgmester, Vejle, 1513-1584

Søren Clemensen, købmand, Vejle 154?-1576
gm. Mette Skaaning 1545-1575 (Vejle)

Svend Aukens linie:

Maren Baggesdatter 1563 – 1602
Clemens Sørensen Vedel d. Yngre borgmester, Vejle 1573, Vejle – 1643, Vejle

Laurids Clemensen præst, Vejle-Hornstrup 1595, Vejle – 1623, Vejle
gm. Else Hansdatter Riber (Svane) barnebarn af Hans Svaning

Marie Lauridsdatter
 1623 – 1650
 gm. Oluf Hansen Bagger
 prof. theol., Lund
 1607, Odense – 1677 Lund, Sv.

Christen Olsen Bagger
 præst, Fakse, magister
 1649 – 1710
 gm. Anne Christine Meyer

Elisabeth Marie Bagger
 ca. 1680 – 1712
 gm. Holger Nielsen Olivarius
 provst, Ørslev-Bjerre

Elisabeth Marie Holgersdt. Olivarius
 1712 – 1794
 gm. 1. Vitus Ovesen Guldborg
 præst, Haarslev

Holger Guldborg
 toldkasserer, Ribe
 1735 (Haarslev) – 1809 (Ribe)
 gm. 1. Petrea Margrethe Schwane Bang

Charlotte Christine Guldborg
 1777 (Skagen) – 1826 (Fakse)
 gm. Jørgen la Cour
 degn, cand.theol.
 1767 (Strandet) – 1809 (Odder)

Lauritz Ulrik la Cour
 folketingsmedlem
 1802 (Odder) – 1875 (Skærsø)
 gm. Ellen Kirstine Poulsen

Dorothea la Cour
 1834 – 1874
 gm. Markus Anton Siegumfeldt 1854
 - 1934
 præst, Søften

Lauritzstine la Cour Siegumfeldt
 1861 – 1924
 gm. Marcus Gotfred Beck
 manufakturhandler, grosserer, Århus

Marie Kierstine Siegumfeldt Beck
 1888 (Århus) – 1920 (Frederiksberg)
 gm. Svend Lomholt
 overlæge

Kirsten Lomholt
 overlæge
 1913 (Kbh.) – 1968 (Frederiksberg)
 gm. Niels Gunnar Jensen Auken

1 Gunvor Auken
 socialrådgiver
 1941 -

2 Svend Gunnarsen Auken
 miljøminister
 1943 (Århus) -

3 Margrethe Auken
 præst, folketingsmedlem
 1945 (Århus) -

Olof Palmes linie:

Karen Baggesdatter
 ca. 1549 – 1615
 gm. Jacob Madsen (Vejle)
 biskop i Odense
 1538, Vejle – 1606, Odense
 (søn af Mads Nielsen)

Matthias Jakobæus
 Christian IVs livlæge
 1569, Ribe – 1636, Århus
 gm. Ingeborg J. Ægidia
 ca. 1584 Århus – 1614 Årh.

Karen Matthiasdt. (Jakobæa)
 ca. 1605 – 1664 Lund, Sv.
 gm. Niels Christensen Foss
 læge, domherre, Lund, Sv.
 1588 (Viborg) – 1645 Kbh.

Marie/Maren Foss
 gm. Bernhard Oelreich
 professor, provst
 1625 – 1686

Katrina Oelreich
gm. Jhs. Magnus Sundius
herredsprovst, Sverige
1662 – 1701

Johannes Nikolaus Sundius
kirkeh., Allarum, Sverige
1699 – 1774
gm. Cecilie Blanxius

Helena Katrine Sundius
1749 – 1798
gm. Erik Palme
tit. provst, Sverige

Johan Palme
tit. assessor
1778 – 1845
gm. Carolina Lovisa v. Sydov
1787 – 1854

Christian Adolf Palme
lagmand, Sverige

1811 - 1889
gm. Augusta J.A. Hasselquist

Sven Theodor Palme
direktør, rigsdagsmand
gm. Hanna Maria von Born

Gunnar Palme
jurist, Sverige
1886 - 1934
gm. Elisabeth von Knierem

Olof Palme
statsminister, Sverige
1927 - 1986

Nedenfor forældrene til de to søstre, der blev stammødre til en minister i hvert sit land:

Bagge Jensen, rådmand i Ribe
1511 (Ribe) – 1578, Ribe
Cecilie/Sidsel Pedersdatter
ca. 1528, Ribe – 1579, Ribe

Tordenskiolds kammertjener - herredsfoged Chr. N. Cold i Mønsted ved Viborg

af AB, forbedret udgave fra S-23

Har man set et billede af Tordenskiold, kan man som bekendt blive til noget! – Så det er ikke så mærkeligt, at hans betroede kammertjener, Chr. N. Cold (eller Kold), i hvis arme den berømte søhelt udåndede 1720 efter duellen i det nordlige Tyskland, snart efter – 1722 - blev udnævnt til dommer eller rettere (med tidens udtryk) herredsfoged i Fjends og Nørlyng herreder mellem Viborg og Skive samt bosat i Mønsted, hvor en mindsten over ham nu findes på kirkegården. – Hans juridiske forkundskaber var beskedne, snarest komplet fraværende, men i orden var forbindelsen til kongens yndling, den brave Tordenskiold!

Herredsfoged Cold er en interessant

person, både i lokal- og slægtshistorisk sammenhæng. Han har efterladt sig masser af efterkommere, både i Fjends Herred og andre steder i Danmark. - Nogle af disse har gjort sig bemærket, en oldesøn var sejrherren fra udfaldet fra Fredericia 6. juli 1849, og en nulevende efterkommer er direktør for Kræftens Bekæmpelse, mens andre efterkommere - naturligt nok de fleste - har spillet og spiller mindre markante roller i det danske samfund.

Nutidsdanskere, der er bevidst om at tælle Chr. N. Cold blandt deres aner, vil naturligt nok have eller i al fald få en speciel interesse for Tordenskiold, Store nordiske Krig - samt Danmark og Norges historie i 1700-tallets begyndelse!

Alle kender billedet af den norsk-danske søhelt fra tændstikæskerne! Det drejer sig om en forsimplet gengivelse af Balthasar Denners (1685-1749) maleri, nu på Frederiksborg-museet. – Og samme kunstner har ca. 1719 malet kammertjeneren Cold, men dette billede, der også er gengivet her, findes nu på Tordenskiold-museet på gården Ringve, søheltens forældres landsted uden for Trondheim i det nordlige Norge.

Tordenskiolds kammertjener

Christian Nielsen Cold, som han selv underskrev sin ansøgning 1722 om embedet som herredsfoged i Fjends og Nørlyng herreder, eller Christian Nicolai Cold eller Kold, som han ses benævnt i kirkebøgerne fra Mønsted og Daugbjerg, var ifølge

dødsalderen født ca. 1693. - At han i sin ansøgning 1757 om at få sønnen Peter som medhjælper og efterfølger i embedet som herredsfoged hævder at være "70 Aar gammel", altså født ca. 1687, er sikkert en overdrivelse, idet han samme sted oplyste, at han "har en skrøbelig og næsten lige så gammel kone", og hun var ifølge skiftet 1698 efter hendes far født ca. 1696 og ifølge kirkebogens dødsalder født ca. 1695, altså vitterligt født ca. 1695/96!

Cold var altså født ca. 1693 – eller måske snarere senere(!), men af helt ukendt herkomst. Hvorvidt hans fornavn Christian er en selv-antaget "pænere" form for Christen på samme måde, som han tydeligt nok selv "forfinede" Nielsen til Nicolai, står absolut hen i det uvisse!

På kirkegården i Mønsted - syd for

kirkens kor - ligger en stor, revnet, flad gravsten uden indskrift, vel ødelagt af vejr og vind, og indskriften synes ikke overleveret i nogen kilde. - Men ifølge traditionen dækker stenen over Colds grav, så ved dens fodende lod menighedsrådet 1937 anbringe en lav granitsten med indskriften "Tordenskjolds Tjener, Herredsfoged C. Cold, født 1693, død paa Harrestrup 1762." - Det er dog mere end tvivlsomt, om hans dødssted er den lille gård Harrestrup (siden 1800-tallet kaldet Harrestruplund, egentlig et bol på 2 tdr. hartkorn) i Daugbjerg Sogn, som ejedes af Colds svigermor 1710-33, af Cold selv 1733-59 og derefter af sønnen Peter.

Mønsted Sogns kirkebog er for årene 1701-1818 bevaret i to eksemplarer, hvoraf den tydeligst skrevne (for årene 1742-1810) under 1762 oplyser: "d. 14. Febr. Ædle Sr. Christian Kold, forrige Herritz[!] til Fiends og Nørliung Herreder, 69 Aar gl., begravet." Den utydeligste (for årene 1701-1818) har ..."forige Herritsfoget", men er ellers enslydende. - Og da enken døde 1773, sagdes hun - i den ene version - udtrykkeligt at have boet i Mønsted, hvor der da også senere nævnes "det saakaldte Herredsfogedhus".

Om Colds barndom og ungdom vides overhovedet intet, men i ansøgningen 1722

om embedet som herredsfoged oplyste han, at han "haver udi 6 Aar tient Salige Admiral Tordenschiold for Cammer tiener", altså fra 1714/15 til Tordenskiolds død 1720.

Peter Tordenskiold (Tordenschiold) hed som bekendt oprindeligt Wessel, var født 1690 i Trondheim og blev adlet 1716. Han var idealet på en rask søkriger, der med succes deltog i Frederik IVs Store nordiske Krig 1709-20 – indtil til sin tidlige død 1720 i en duel ved landsbyen Gleidingen ved floden Leine sydøst for Hannover i retning mod Hildesheim i det nordlige Tyskland, kun 30 år gammel. 1714 var han blevet udnævnt til kaptajn, 1716 til kommandør, 1718 til schoutbynacht (kontreadmiral) og 1719 til viceadmiral. - Han var den svenske kystbefolknings skræk, men den danske konges yndling! 1716 foretog han det eventyrlige kup i Dynekilen, hvor han erobrede en svensk transportflåde, der skulle sætte den svenske konge, Carl XII, i stand til at føre krigen ind i Norge. 1717 foretog han som eskadrechef det mislykkede angreb på Nya Elfsborg ved Göteborg og overbragte 1718 - som den første - Frederik IV meddelelsen om Carl XII's død ved Frederikssten. 1719 erobrede han Marstrand med fæstningen Karlsten, men måtte atter opgive et angreb på Nya Elfsborg.

Som kammertjener deltog Cold i alle disse spændende episoder, og flere af de kendte Tordenskiold-historier må uden tvivl stamme fra Cold, der gav mange oplysninger til sin senere dommer-kollega

i Skive, Casper Peter Rothe, født 1724, død 1784, fra 1758 byfoged i Skive og herredsfoged i Salling samt endelig landsdommer ved Viborg Landsting. Rothe udgav 1747 en stor bog om Tordenskiold - forøget og genudgivet 1772 i 3 bind på ikke færre end 950 sider!

Cold var som nævnt med på Tordenskiolds sidste rejse - rejsen til Tyskland i efteråret 1720, hvor søhelten blev dræbt 12. november af den svenske oberst Staël von Holstein i en duel ved landsbyen Gleidingen ved Hannover.

Tordenskiold udåndende i sin kammer-tjeners arme; og Cold fulgte liget til København, hvor det i dybeste stilhed blev anbragt i kælderen under kapellet ved Holmens Kirke. Først 1817 lod Frederik VI liget flytte op i selve kapellet i den monumentale sorte marmorsarkofag med navnene på de berømte slag: Dynekilen, Marstrand og Elfsborg.

Christian Nielsen Colds underskrift på ansøgningen 1722

Herredsfoged Cold

1720-22 skal han have opholdt sig i København og flere gange have søgt kongen om et embede. - Colds ansøgning, dateret København 24. april 1722 (dato og underskrift er gengivet på næste side), resulterede i udnævnelsen 26. juni 1722 til herredsfoged i Fjends og Nørlyng herreder - et embede, han beholdt i knap 36 år.

Fra 1754 var Cold tillige herredsskriver og fik efter ansøgning 14. november 1757 sønnen Peter til medhjælper og efterfølger; udnævnelsen til efterfølger fik sønnen 3. marts 1758.

Selv om embedet som herredsfoged ikke var fedt, lykkedes det dog for Cold at investere i jordegods på egnen. - I årene 1725-42 ejede han således den knap 6 tdr. hartkorn store gård Kovstrup i Mønsted Sogn, ligesom han 1733 købte svigermorens lille gård, Harrestrup i Daugbjerg Sogn på 2 tdr. hartkorn, som han 1759 solgte til sønnen Peter. Endelig købte han 1748 ikke mindre end knap 13 tdr. hartkorn bøndergods i Søby i Koberup Sogn ved Skive, nemlig 3 gårde med 6 tilhørende gadehuse uden hartkorn. Disse ejendomme solgte enken først 1770. - I årene 1748-59 var herredsfoged Cold således ejer af ca. 15 tdr. hartkorn, så helt fattig kan han ikke have været!

Herredsfogedens kone

Et lille årstid efter udnævnelsen til herredsfoged blev "velædle Seigr. Christian Nicolai Cold, Kongelig Majest. Herrit-Foged i Fiends-Nørliung Herreder og Hæderbaarne, Dyderiige Matrone Sophie Chatharina Jørgensdaatter Vesterholt trolovet i Mønstedgaard"; og 25. maj blev de viet ("copulered") ifølge Mønsted Sogns kirkebog.

Bruden var en ung enke, gift første gang 1714, trolovet i Harrestrup i Daugbjerg Sogn og viet i Thise Kirke i Salling, med Morten Jensen Basse, født ca. 1677, død 1718, sognepræst i Thise fra 1711.

Sophie Cathrine Vester- eller Wester-

holt, født ca. 1695/96 på herregården Randrup i Vinkel Sogn ved Viborg, død 1773 i Mønsted i Mønsted Sogn, var datter af forpagteren på Randrup, Jørgen Westerholt, død 1698, og hustru Friderica Christina von der Lith (Lieth), født 1671 i Rendsborg, død 1734 på Harrestrup i Daugbjerg Sogn, men begravet i Mønsted. - Slægtsforholdene omkring familien von der Lith eller Lieth fremgår af skiftet efter Sophie Cathrine Westerholts morbror, Friderich von der Lith, der døde 1722 barnløs i Dommerby ved Skive som fæstebonde under Estvadgaard.

Gennem slægten von der Lieth/Lith kan efterkommernes afstamning følges tilbage til 12- og 1300-tallets adel i Bremen Stift i det nordvestlige Tyskland gennem ikke færre end 12 generationer!

Den adelige afstamning

Baggrunden for at disse ætlinge af fornemme middelalderlige riddere fra det nordlige Tyskland kom til Danmark i midten af 1600-tallet var, at der var lykkedes for Christian IV i 1620'erne og -30'erne at få sin næstældste levedygtige søn Frederik (født 1609, død 1670) placeret som ærkebiskop af Bremen og biskop i nabostiftet Verden; det var jo den ældre søn, Christian, der var udvalgt til at efterfølge faderen som konge af Danmark og Norge. Men skæbnen ville, at fyrstebiskoppen Frederiks nordtyske besiddelser blev erobret af Sverige i årene 1644-46, og efter sin brors død blev det så Frederik, der besteg den dansk-norske trone som Frederik III. - En del personer fra Bremen Stift søgte derfor også lykken i Danmark og den kongelige del af hertugdømmet Slesvig, bl.a. nedenævnte Gert/Gödt von der Lieth/Lith, der var nogenlunde jævnaldrende med kongen, og som blev tilknyttet Slesvig Domkapitel som foged.

I middelalderen bestod ærkestiftet Bremen som verdsligt land af området mellem floderne Elben i nord og Weser i syd, hvor byen Bremen lå - men som

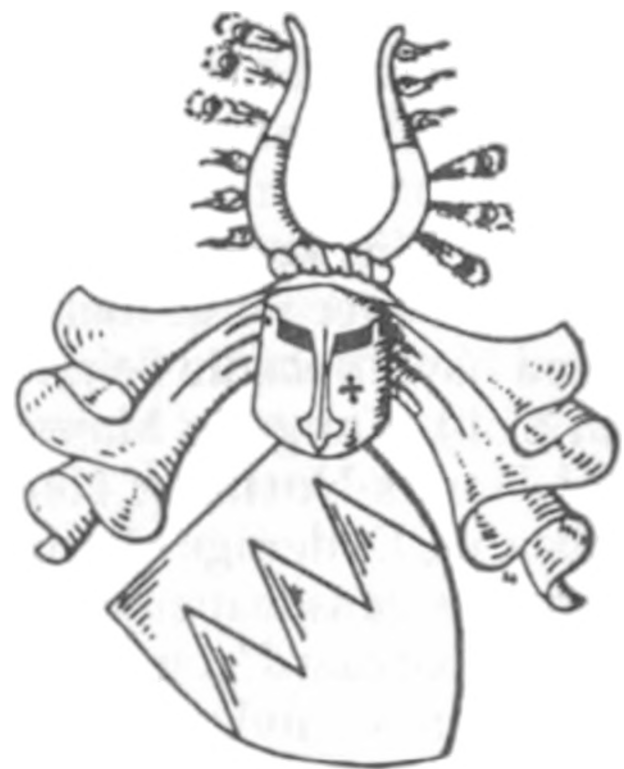

fri rigsstad uden for det verdslige land Bremen Stift. Nordligst i landet – nær Elben - lå hovedstaden Stade nordvest for Hamborg. Og i disse egne hørte denne slægtslinjes ældste generationer hjemme.

Denne for de ordinære efterkommere af Tordenskiolds kammertjener meget usædvanlige afstammingslinje fra midten af 1200-tallet ser således ud:

1. Johann von Bachtenbrock, født senest 1225, død tidligst 1265, nævnt 1248-65, medstifter af Mariaklosteret i Stade. – Søn:
2. Segebado Bachtenbrock/Sibode Marschalck, født senest 1260, død tidligst 1318, marskal/marsk (hærfører) for ærkebiskoppen af Bremen, borgherre (kommandant/lensmand) på Hornburg mellem Stade og Buxtehude. Embedet som fyrstebiskoppens hærfører blev arvelig, og Bachtenbrock-navnet erstattet med Marschalck-navnet;

dog genantog efterkommere 1897 det gamle navn som Marschalck v. Bachtenbrock. – Søn:

Våben for slægten Marschalck (v. Bachtenbrock). Her gengivet efter Gothaisches Taschenbuch. Skjoldets øverste del var sølvfarvet, mens de nedefra kommende spidser og skjoldets nederste del var blå.

3. Segebado/Segebad Marschalck, født senest 1300, død tidligst 1360, marskal, borgherre på Horneburg. – Søn:
4. Mourits/Mauritius Marschalck, født senest 1360, død tidligst 1417, marskal, borgherre på Horneburg. – Søn:
5. Segebado/Segebad Marschalck, født senest 1400, død tidligst 1461, marskal, borgherre på Horneburg og Kranenburg ved floden Oste nord for Bremervörde og vest for Stade. – Søn:
6. Boldewin/Balduin Marschalck, født senest 1450, død tidligst 1480, marskal, borgherre på Kranenburg. – Søn:
7. Johann Marschalck, født senest 1480, død tidligst 1548, marskal, borgherre på Kranenburg. – Datter:
8. Mette Marschalck, født senest 1525, død tidligst 1561. – Gift senest 1545-50 med Berthold von der Lieth, født senest 1490, død 1559/61, borgherre/lensmand på Elmlohe mellem Bremerhaven ved Wesers munding og Bederkesa; her havde slægten siden 1375 i mange generationer været ærkebiskoppens lensmænd, men tidligere haft borgen, nu byen Bederkesa i besiddelse. Slægten havde vel sit navn fra landbyen Lieth (siden 1600-tallet Agathenburg) sydvest for Stade. – Søn:
9. Dietrich von der Lieth, født senest 1545-50, død 1608, borgherre/lensmand på Elmlohe; gift 1570/75 med Adelheid v. Brobergen, død tidligst 1617. – Ifølge skrivelse 1618 fra bystyret i Bremen til amtmanden i Bederkesa fik han med Margarete N.N., født ca. 1573, død 1648 i Lamstedt, den uægtefødte søn:
10. Gert/Gödt von der Lieth/Lith, født 1604, død 1673, var 1640 foged i Bremen Stift, i 1650'erne kaptajn i den danske hær, siden 1659 ridefoged/forvalter over den kongelige del af Slesvig Domkapitels gods, fra senest 1665 bosat i Brekling i Nybøl (nu Nübel) Sogn nord for byen Slesvig. - Gift senest 1641 med Christina Stolting; deres gravsten dækker endnu deres grav i koret i Nübel Kirke og prydes af parrets slægtsvåben. – Søn:

Ligstenen fra 1670'erne foran alteret i Nybøl (Niebüll) Kirke ved Slesvig over forvalteren over domkapitlets gods Gert (Gördt) v. d. Lith, død 1673, og hustru, Christina Stolting. Øverst familiernes slægtsvåben.

Slægten v. d. Lieths oprindelige våben

11. Friederich von der Lieth/Lith, født 1627/41, død 1689/98, var 1666 kgl. livkarl hos Frederik III, 1666-68 amtskriver (amtsforvalter) over Skanderborg og Åkær amter og 1669-70 i Rendsborg, sidst 1675-89 kaptajn i den danske hær i Rendsborg. – Datter:
12. Friderica Christina von der Lieth/Lith, født 1671, død 1734. – Gift 1690/95 med ovennævnte Jørgen Westerholt, født før 1670, død 1698, fuldmægtig på Hald ved Viborg til 1695, derpå forpagter af herregården Randrup i Vinkel Sogn ved Viborg. Enken ejede gården Harrestrup, nu Harrestruplund i Daugbjerg Sogn 1710-33

Andre slægtninge

Ovennævnte Boldewin/Balduin Marschalcks søn Franz' sønnesøn, Levin Marschalck, født ca. 1585, død 1629, gik 1623 i dansk tjeneste, blev sidst leder af Christian IVs udenrigstjeneste. Han blev farfar til Sophie Dorothea Marschalck, født 1656, død 1707, der blev gift 1674 med Otto Diderik Greve Schack, født 1652, død 1683, besidder af Grevskabet Schackenborg og ejer af godset Gram, begge dele i Sønderjylland. Hun blev derved stammor til greverne Schack, der havde Schackenborg indtil den blev overtaget af prins Joachim, og greverne Brockenhuus-Schack, der endnu ejer både Gram og det sjællandske gods Giesegård; og mange andre af vore dages adelige – godsejere

eller ej – nedstammer via disse familier fra den nordtyske slægt Marschalck.

Herredsfoged Colds børn og efterslægt
Chr. N. Cold og hustru fik 9 børn, men kun 4 blev voksne:

1. Fridericha Kirstina Cold eller Kold, 1727-1768. Gift 1755 med Anders Christensen Friis, død 1791, kapellan i Vroue-Resen, sognepræst i Brøndum-Hvidbjerg i Salling, provst.
2. Peter Nicolaj Cold eller Kold, 1732-1782, faderens efterfølger som herredsfoged i Fjends og Nørlyng herreder samt som ejer af Harrestrup, sidst bosat i Viborg. Gift 1763 i Kobberup med Else Marie Brunow, ca. 1734-1807, med hvem han fik flere børn, bl.a. datteren Henrica Marie Kold, 1766-1843. Hun blev gift 1793 med enkemanden Frederik Rudbeck Christian von Bülow, 1744-1819, generalmajor og ejer af bl.a. Mølgaard i Havbro Sogn i Himmerland, men hvem hun allerede havde fået 2 børn! Den ældste af disse var Frederik Rubeck Henrik von Bülow, 1791-1858, officer - sidst overgeneral og generalløjtnant, Sejrherr fra udfaldet fra Fredericia 6. juli 1849; se herunder.

General Bülow's sønneatter, Theodora Elise Vilhelmine von Bülow, 1860-1934, blev gift 1886 med Vincentz Charles Lindhardt, 1850-1922, stiftsprovst i Århus, og blev mormor til Bendt Vincentz Christian Rothe, 1921-1989, jurist og skuespiller - kendt i rollen som Baron von Rydtger i serien Matador.

Den næste af Henrica Marie Kolds børn var Eva Louise von Bülow, 1792-1824, gift 1813 med Poul Sehested fra Rydhave, 1788-1834, branddirektør i Skive. Deres dattersøn var Poul Sehested Harald Larsen, 1859-1935, medejer og daglig leder af ingeniørfirmaet A/S F.L. Smidt & Co., hvis søn var Axel Gunnar Larsen, 1902-1973, daglig leder af A/S F.L. Smidt & Co., minister for offentlige arbejder under 2. Verdenskrig - brækkede spaden ved "Flugleflugtslinjen".

Hans søstersøn, advokat, hofjærmester Christian Kjær, f. 1943, er nu med i ledelsen af A/S F.L. Smidt & Co. De nævnte slægtslinjer til Bendt Rothe og Christian Kjær er nærmere omtalt i SLÆGTENS publikation *Nutiden og Valdemar Sejr*, 2. udg. 2000, fordi herredsfoged Peter N. Colds hustru, Else Marie Brunow stammede fra Valdemar Sejr.

3. Johanne Margrethe Cold eller Kold, f. 1735. Gift ca. 1769 med Thøger Justesen Ostenfeld, 1741-1796, sogne­degn i Brøndum-Hvidbjerg fra 1766. - Han blev efterfulgt af svigersønnen Peder Lykke, 1772-1852.
4. Martinus Christiansen Cold eller Kold, 1738-1798, ejede 1759-78 Daugbjerg Mølle i Daugbjerg Sogn, men måtte sælge og købte 1778 Højsgaard i Haderup Sogn, som blev solgt på auktion 1782, hvorefter han fra før

Slægtsvåben for Gert v. d. Lith og hustru Christina Stolting i overensstemmelse med ligstenen i Nybøl Kirke. Våben for v. d. Lith eller Lieth gengives efter Lüneburg Mus­hards Bremisch- und Verdischer Rittersahl oder Denkmal ... fra 1720.

folketællingen 1787 blev daglejer i Viborg. - Gift 1. gang 1760 i Kobberup med degnedatteren Dorthe/Dorothea Jacobsdatter Brøndum, 1739-1771. Gift 2. gang 1773 i Ørum i Fjends Herred med stuepigen på Strandet Maren Jensdatter Sverrig, ca. 1741-1791. Gift 3. gang 1792 i Viborg Søndre Sogn med Anne Marie Jensdatter, død efter 1798.

Blandt hans børn blev sønnen Just Martinussen, 1777-1854, husmand i Mønsted Sogn, og sønnesønnen Martinus Justesen, 1822-1880, husmand i Smollerup Sogn. Blandt sidstnævntes børn blev sønnen Martinus Martinussen, 1858-1935, arbejdsmand og husmand i Flade Sogn på Mors. Fra ham stammer en livskraftig slægt; datteren Mariane, gift Josefsen, blev mormor til Arne Josefsen Rolighed, født 1947, cand.scient.pol., socialdemokratisk Sundhedsminister 2000-01 og derefter direktør for Kræftens Bekæmpelse, og en anden efterkommer er flyttet til Viborg og gift med Tove W. Krog, bestyrelsesmedlem i den lokale slægtshistoriske forening.

Litteratur

Yderligere oplysninger om Cold og Tordenskjold kan findes i Olav Bergersen: *Viceadmiral Tordenskiold*, bd. 1-2, 1925, og i den populære bog *Tordenskiold, Peter*

Wessel og hans tid, skrevet af Per Eilstrup med indledning ved Hans Chr. Bjerg, udg. af Lademann 1967; billedet af Cold findes i begge bøger. - Colds ansøgning 1722 om embedet som herredsfoged og ansøgningen 1757 om at få sønnen Peter til medhjælper/efterfølger findes afskrevet i artiklen "Ret og Skjel", skrevet af Jeppe Aakjær i *Skivebogen* 1917, og provst M. Brandt i Højslev har skrevet artiklen "Tordenskjolds Tjener" i *Jul i Skive*, 11. årg., 1940.

Herredsfoged Colds kones von der Lith-afstamning er behandlet udførligt i de to slægtsbøger, *Slægten Jacobsen. For- og efterslægt for gårdmand i Faarup i Vindum sogn Jacob Andersen, 1802-1886, og hu-stru Anna Kjerstine Laustdatter, 1809-1867, samt Slægten Busk fra Mønsted. Anetavle for samt efterkommere efter ægteparret Jacob Christensen Busch, 1795-1878, gårdmand i Mønsted sogn, og Ingeborg Andersdatter, 1808-1887*, udgivet af Slægtsarkivet, Viborg, 1984 og -85; heri henvisninger til bl.a. artikler i *Stader Jahrbuch*, 1970 og -71. Begge disse bondeslægter stammer fra herredsfoged Colds kones kusine, underofficersdatteren Friderica Christine Friderichsdatter Juul eller Juel, ca. 1705-1766, gift 1735 i Mønsted med Jens Jacobsen, 1706-1775, gårdmand i Mønsted.

Artiklen her er i lidt kortere form trykt i *Skive-egnens jul '99*.

Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger (SSF)

udgiver som bindeled til de 36 medlemsforeninger og deres knap 4.500 medlemmer først og fremmest bladet *SLÆGTEN, Forum for slægtshistorie*, to gange årligt, 1.1. og 1.7. Foruden programmer fra de slægtshistoriske foreninger bringes meddelelser fra SSF, referat fra årsmødet samt nyttige artikler, råd og vejledninger.

Redaktør: Birte Steffensen, Teglgårdvej 36, 7451 Sunds, ☎ 9714 1323.

E: tippe@post.tele.dk

Kasserer: Ole Bech Knudsen, Jyllands Allé 2, 3. tv., 8000 Århus C, ☎ 8611 5547.

Giro: 094-5587. E: obk.aarhus@mail.stofanet.dk

Ekspedition: Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg, ☎ 8661 0436.

E: blaab@webspeed.dk

Som tillæg til *SLÆGTEN* - uden for abonnementet - er udgivet følgende særpublikationer v/forlagsredaktør Anton Blaabjerg, se adresse herover.

1 *Slægtsforskning - din Danmarkshistorie.* (ISBN 87-90331-26-5) 6. udg., 2002, 18 s., 10 kr. Kort introduktion til slægtsforskning, de nødvendige grundbegreber og lidt af bibliotekernes litteratur præsenteres. Aktuell adresseliste omfattende de statslige arkiver og de slægtshistoriske foreninger i og uden for SSF.

2 *Slægtsforskere: Lad os hige og søge i bøgerne!* (ISBN 87-90331-27-3) 5. udg., 2002, 48 s., 25 kr.

Præsentation af godt 500 titler af den rigelige litteratur for slægtsforskere.

3 *Sognefoged, lægdsmand og Dannebrogsmænd.* (ISBN 87-90331-25-7) 3. udg., 2002, 36 s., 25 kr.

Ud fra den store sognefoged-forordning 1791 fortælles om denne lokale myndighedspersons arbejdsområder. Desuden oplyses om hvervet som lægdsmand samt om Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Hvor findes brikkerne til historien om sognefogeden og Dannebrogsmanden.

4 *Slægtsforskere: Lad os vedgå arv og gæld!* (ISBN 87-90331-30-3) 5. udg., 2003, 36 s., 25 kr.

Hjælpemiddel til studiet af skifter, en ordliste med forklaring på mange af skifternes gamle ord og begreber, en artikel om afholdelse af skifte, en oversigt over de myndigheder, der skiftede, og en litteraturliste.

5 *Sogn, herred - kirkebøgerne på Statens Arkiver.* (ISBN 87-90331-39-7) 7. udg., 2006, 80 s., 30 kr.

Find de rigtige mikrokort med kirkebogen fra det rette sogn, herred og amt! Pastora-ternes/sognenes numre og kirkebøgernes begyndelsesår. Oversigt over flere end 150 afskrifter/registre til kirkebøger m.m.

6 *Slægtsforskere: Lad os stå vagt og værne!* (ISBN 87-90331-36-2) 4. udg., 2003, 52 s., 25 kr. Militære emner, f.eks. lægdsruller og disses forkortelser, det militære sprog, introduktion til Forsvarets Arkiver, krigs-deltagermedaljer mv.

7 *Gemmesider - fra nr. 1-10 (1990-94).* (ISBN 87-90331-12-5) 88 s., 25 kr.

Genoptryk af "bevaringsværdige" artikler fra *SLÆGTENs* første numre.

8 *Nutiden og Valdemar Sejr. Slægtsforskning og Danmarks historie.* Af Anton Blaabjerg. (ISBN 87-90331-13-3) 2000, 90 s., 25 kr.

55 slægtslinjer viser forbindelsen til nutiden, kendte og ukendte: Hans H. Worsøe, advokaten og industrimanden Christian Kjær, tekstil-familien Damgaard, politiker-familien Dahlgaard, søstre Dallerup, Poul Henningsen og Sten Hegeler samt mange slægtsforskere.

10 *Litteraturfortegnelse 1980-85. Lit-*